

Cikloadicije

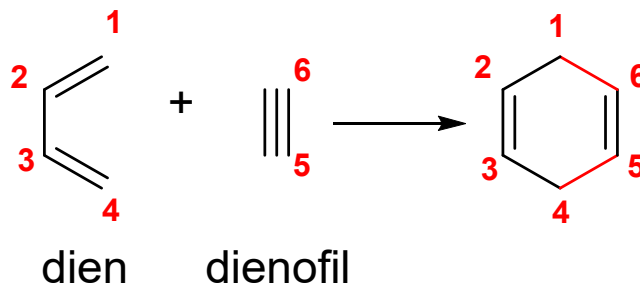
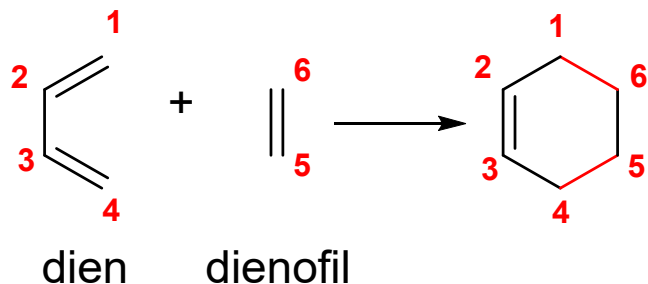
IUPAC-ova definicija: Cikloadicija je periciklična reakcija u kojoj se dva ili više nezasićena molekula (ili delova istog molekula) kombinuju i formiraju ciklični proizvod, uz redukciju broj višestrukih veza.

Periciklične reakcije: reakcije u kojima prelazno stanje ima cikličnu strukturu i reakcija se odvija koncertovanim mehanizmom.

1. [4+2] cikloadicije: - *Diels-Alder*-ova reakcija
- enske reakcije
- 1,3-dipolarne cikloadicije
2. [2+2] cikloadicije: - termičke
- fotohemijske

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

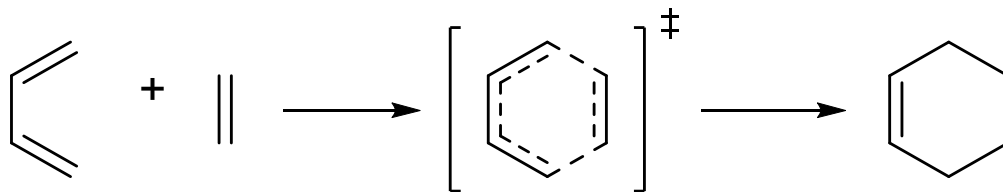

[4+2] cikloadicija – brojevi u zagradama označavaju broj *elektrona* koji učestvuje u reakciji

(4+2) cikloadicija – brojevi u zagradama označavaju broj *atoma* koji učestvuje u reakciji \Rightarrow nastaje šestočlani prsten

1.1.1. Mehanistički aspekti

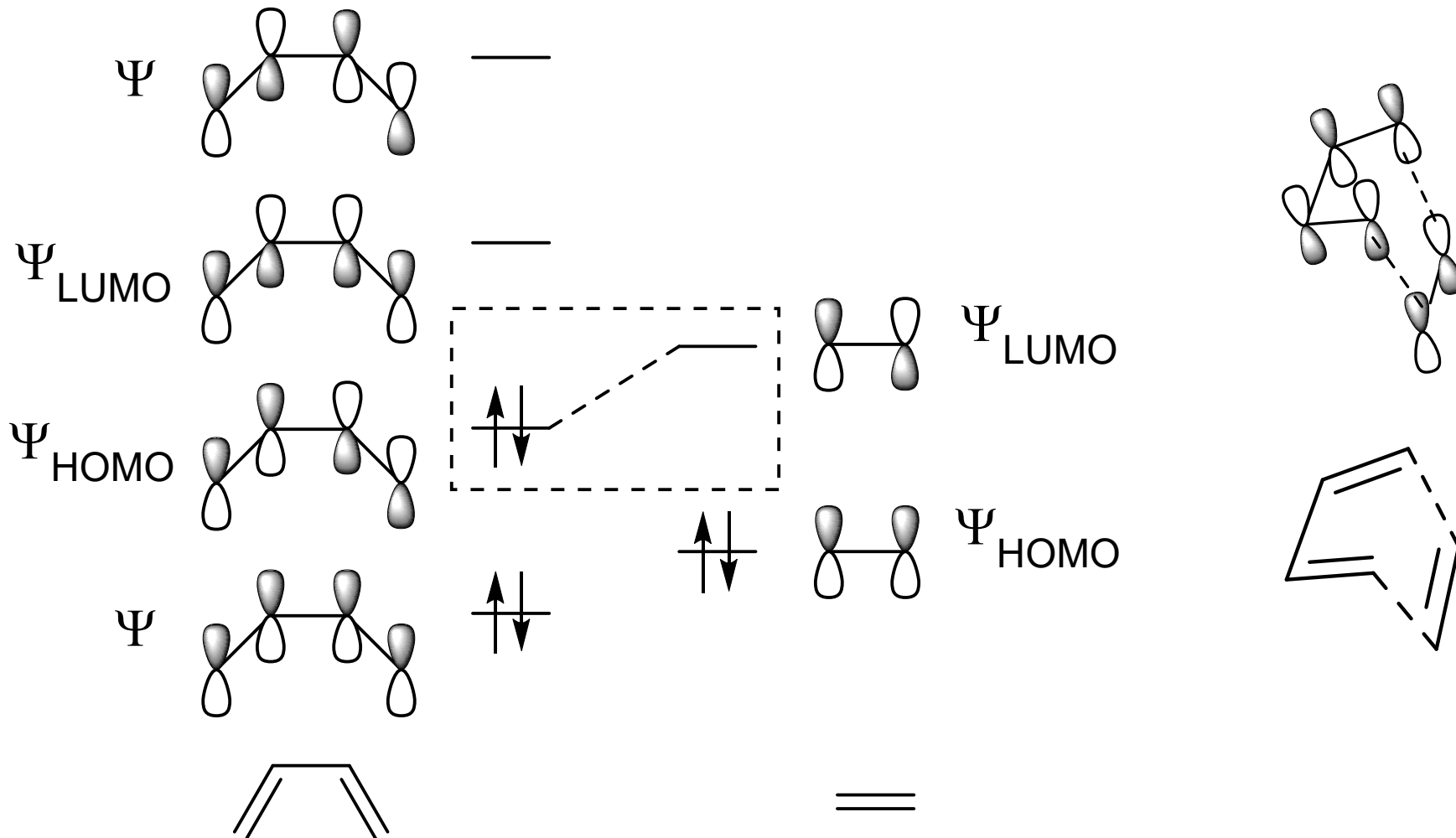
- Reakcija se odvija preko šestočlanog prelaznog stanja, bez intermedijera.

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.1. Mehanistički aspekti

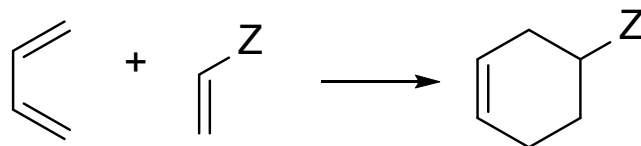
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

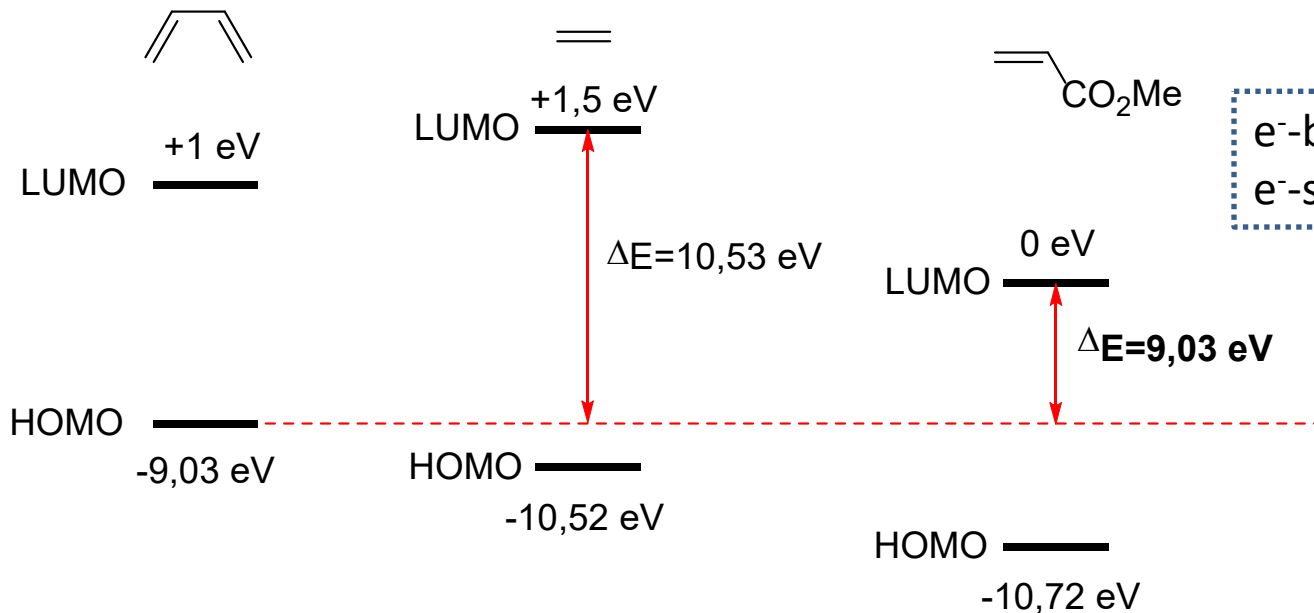
1.1.1. Mehanistički aspekti

Reaktivnost reakcionih partnera i ishod reakcije može se predvideti primenom sledećih pravila:

A) Elektronska usklađenost diena i dienofila

Z = elektron-prilacna grupa: NO_2 , SO_2R , CO_2R , COR , CHO , CN ...

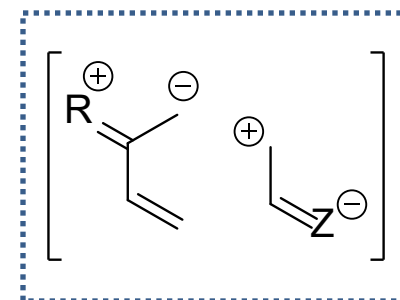
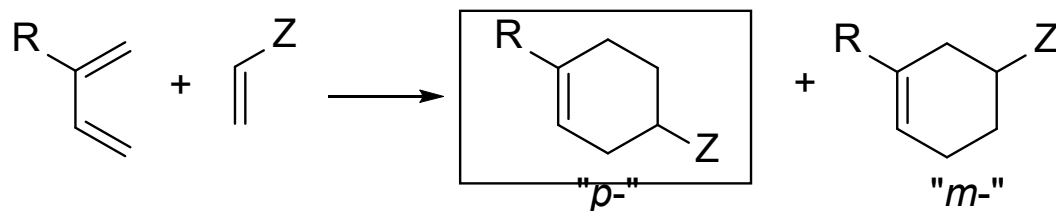
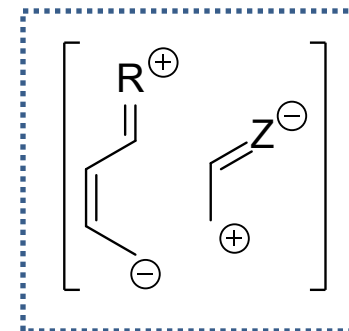
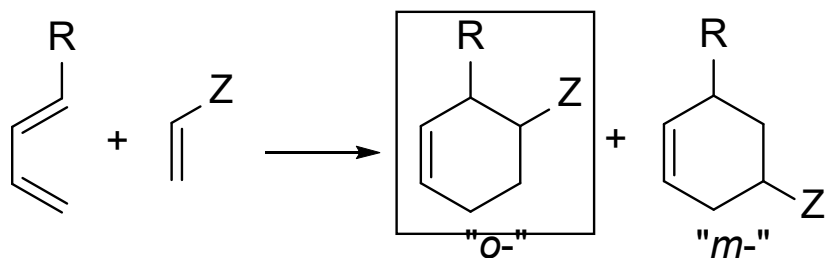
e^- -bogat dien ($\text{HOMO} \uparrow$)
 e^- -siromašan dienofil ($\text{LUMO} \downarrow$)

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.1. Mehanistički aspekti

B) *o,p*-pravilo (regioselektivnost)

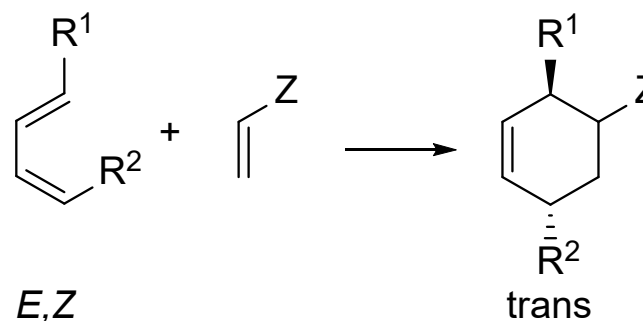
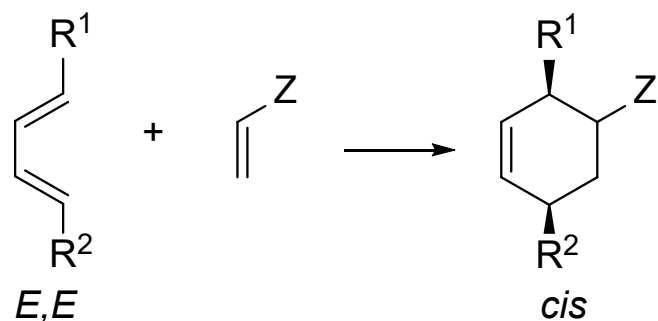
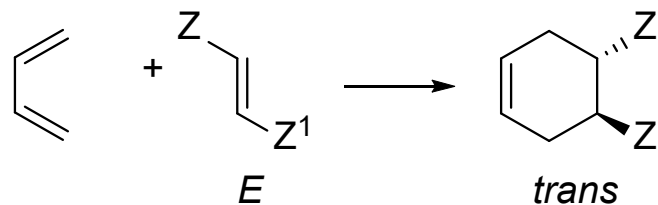
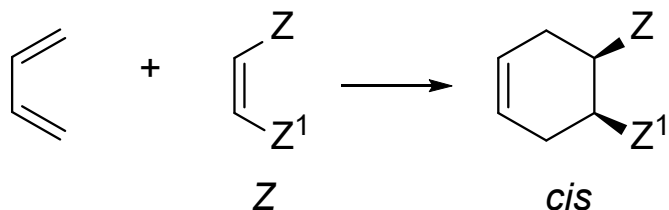
R = e⁻-donatorska grupa (alkil < SiMe₃ < OR < SR)

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.1. Mehanistički aspekti

C) *cis*-pravilo (stereoselektivnost)

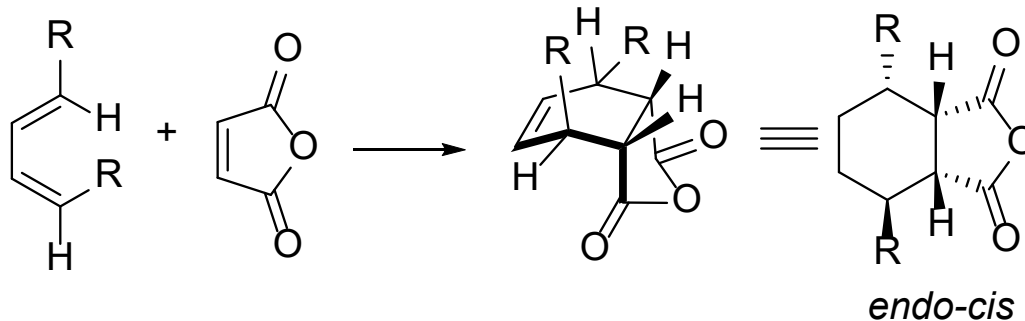
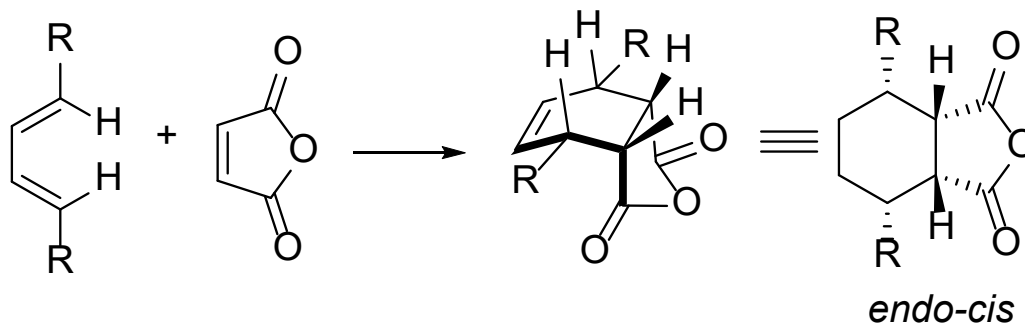
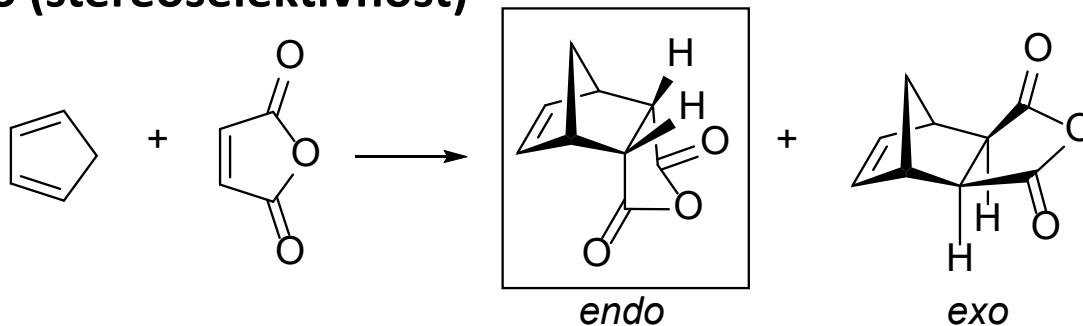

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.1. Mehanistički aspekti

D) *endo*-pravilo (stereoselektivnost)

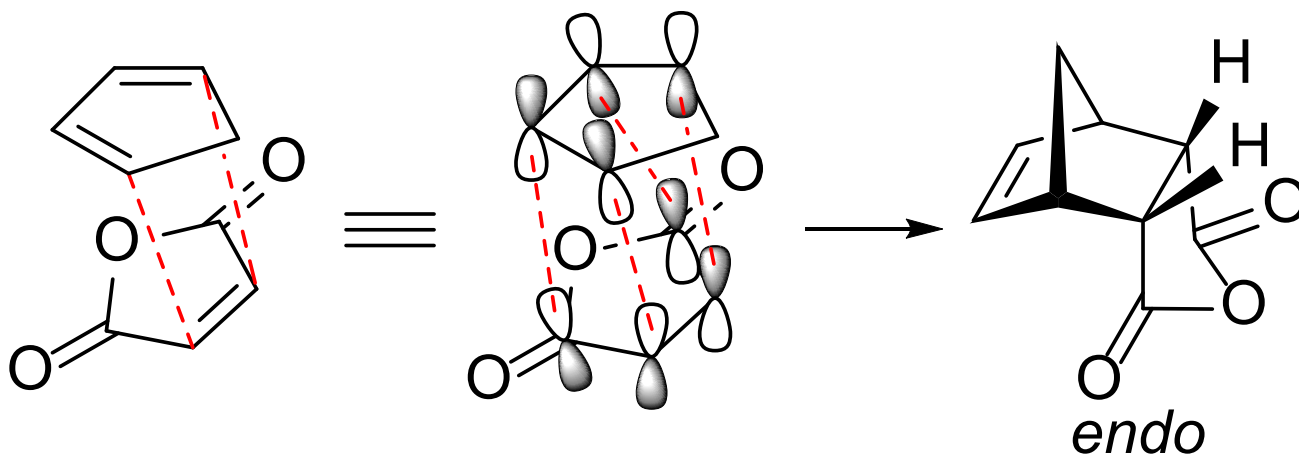
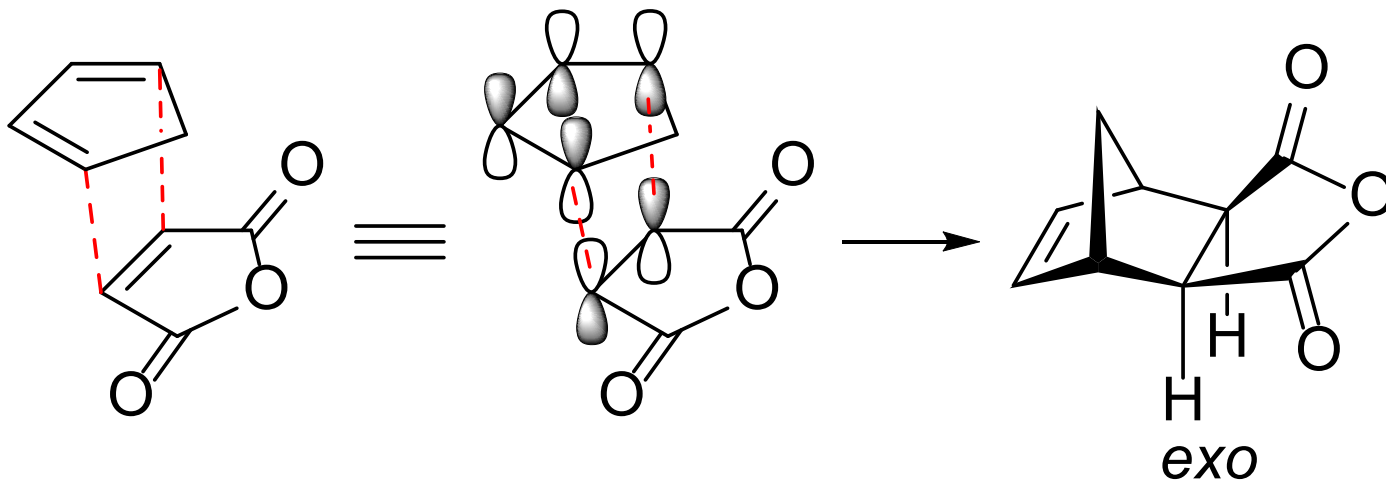

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.1. Mehanistički aspekti

D) *endo*-pravilo (stereoselektivnost)

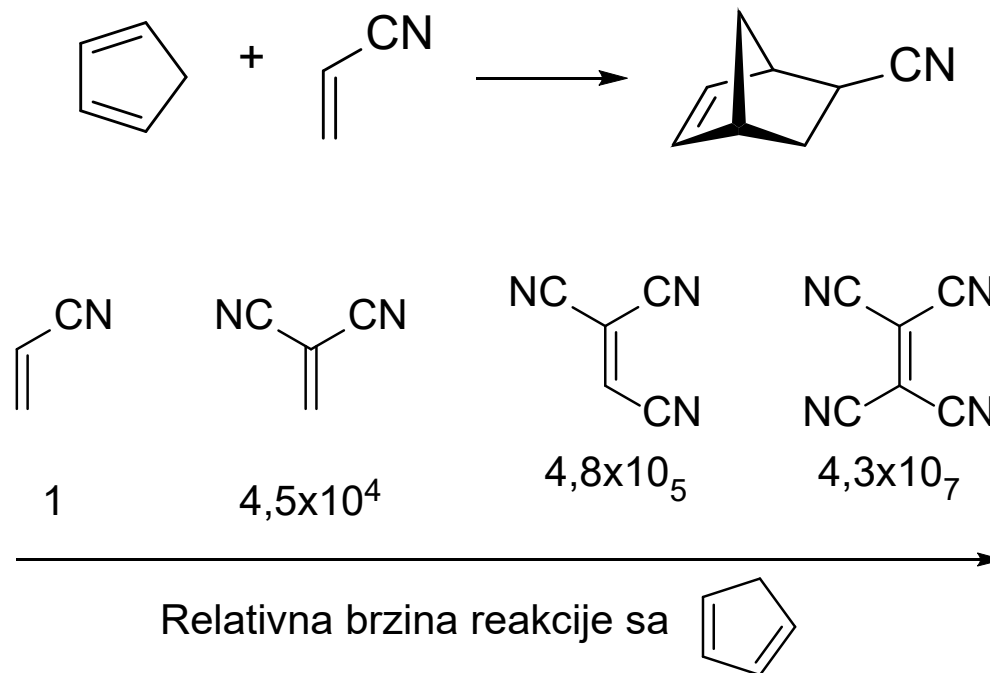
Iako sterno zahtevnije, endo-prelazno stanje je niže energije usled dodatnih (sekundarnih) orbitalnih interakcija diena sa π -orbitalama supstituenata dienofila.

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

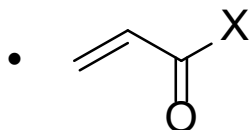
Elektron-deficitarni alkeni dobri su dienofili u DA reakcijama, pri čemu broj elektron-privlačnih grupa na dvostrukoj vezi ubrzava reakciju, dok stereno nagomilavanje ima suprotan efekat:

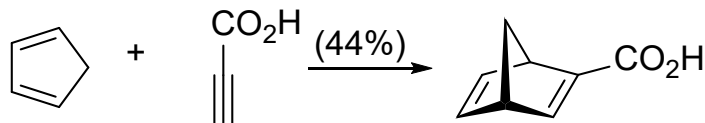
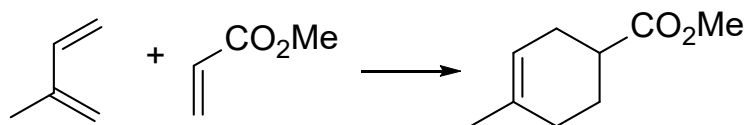
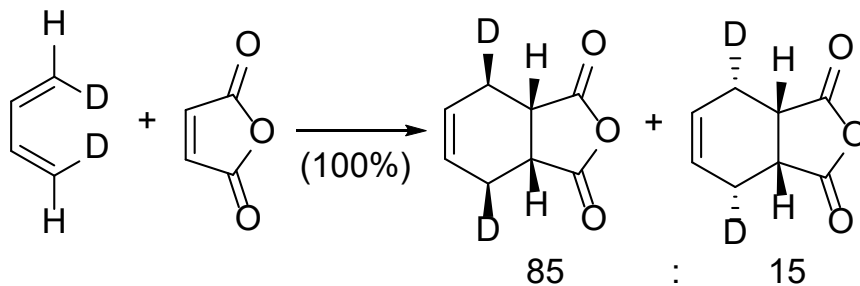
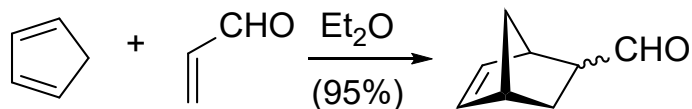
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

X = H, R, OH, OR

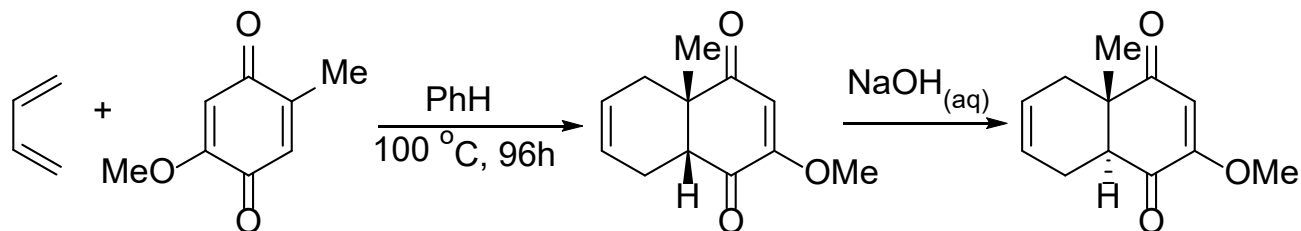
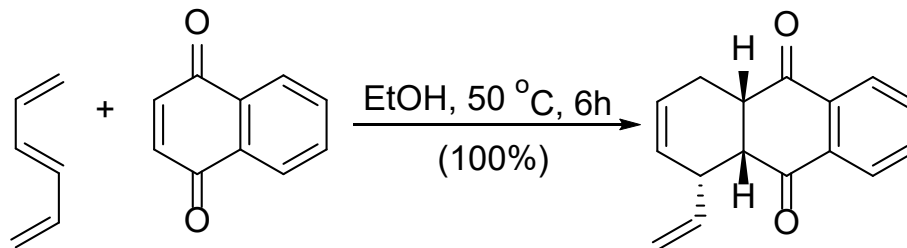
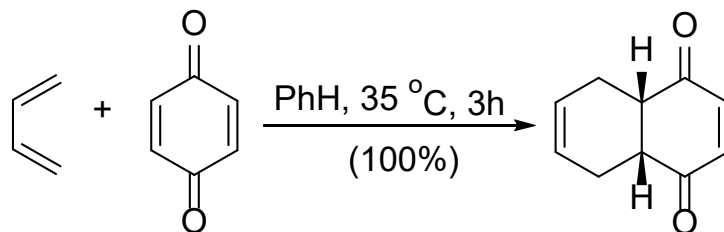

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Hinoni

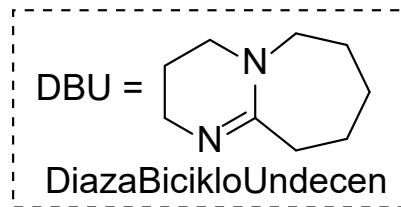
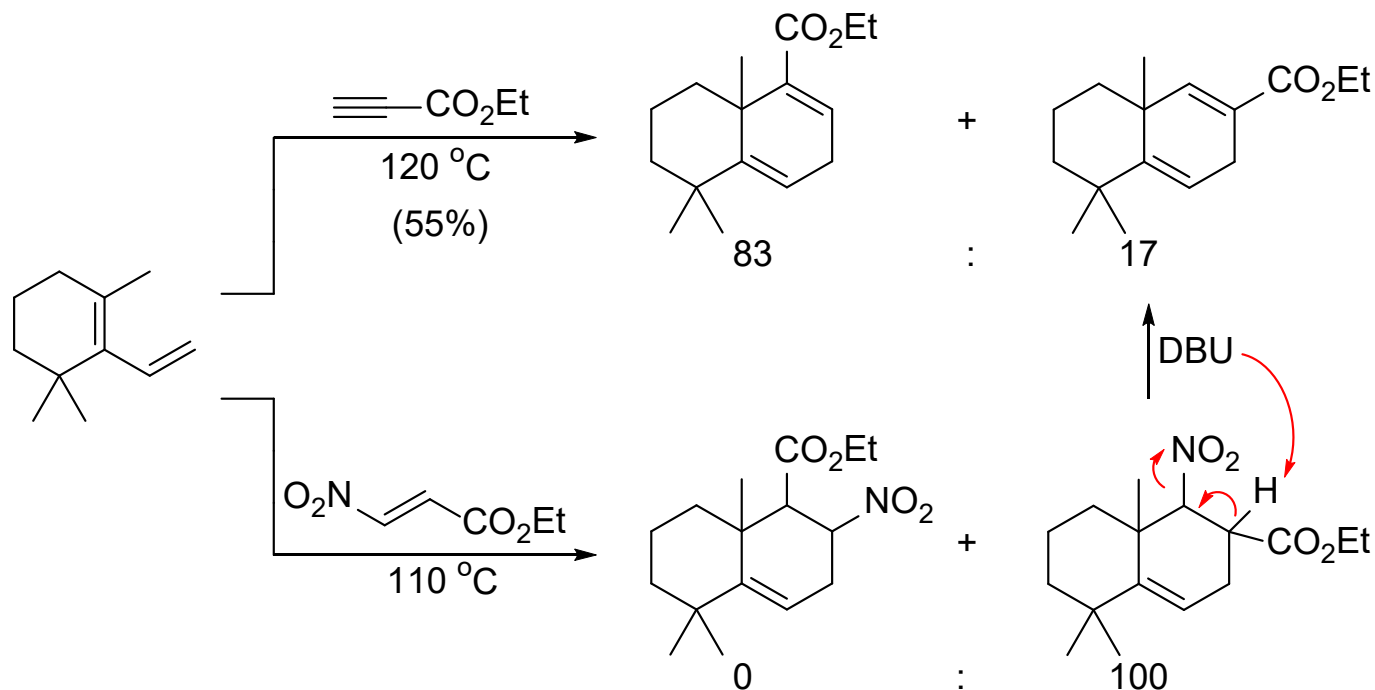

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Nitroalkeni ()

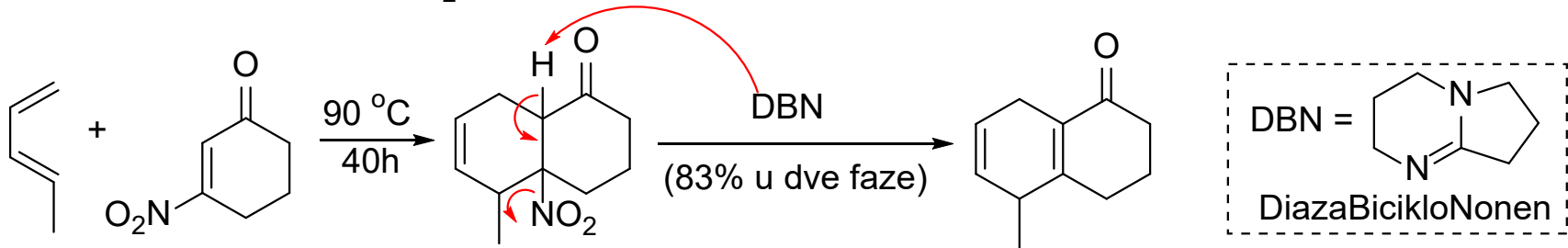

Cikloadicije

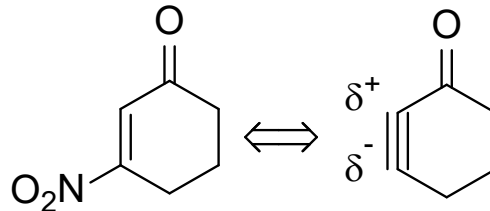
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Nitroalkeni (C=CHNO2)

NO₂ grupa je bolja elektron-privlačna grupa od C=O grupe, pa je u proizvodu Me-grupa u "o"-položaju u odnosu na NO₂-grupu: inverzija regioselektivnosti

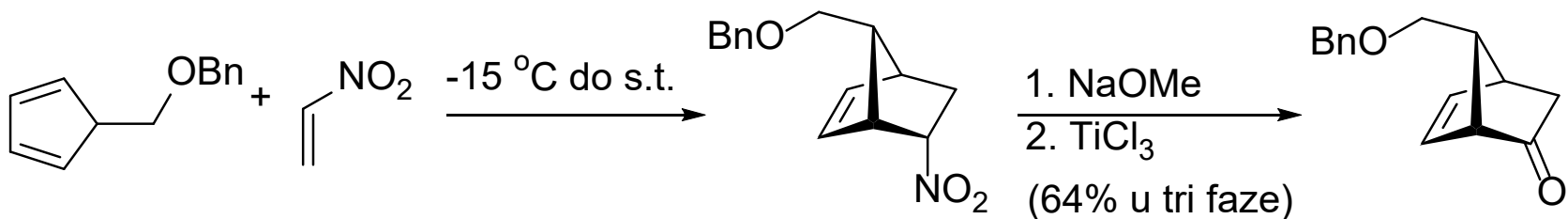
Sintetički ekvivalent "cikloheksinona"

Cikloadicije

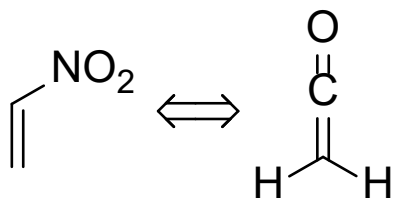
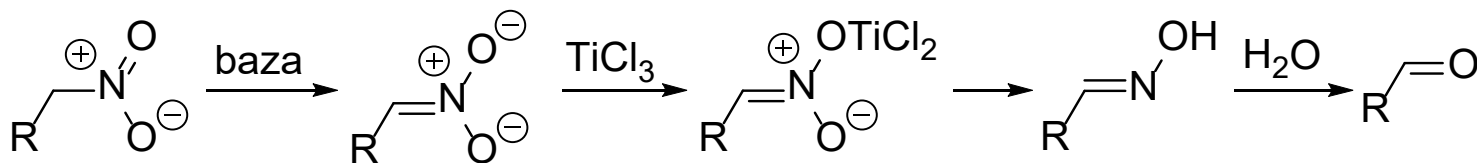
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

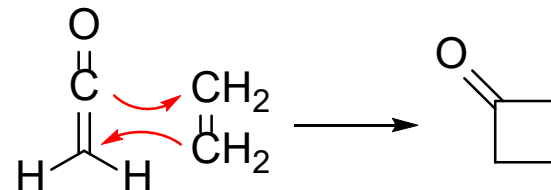
- Nitroalkeni (C=CHNO2)

Nef-ova reakcija

Keten ne reaguje u DA reakcijama, jer je [2+2] cikloadicija znatno brža:

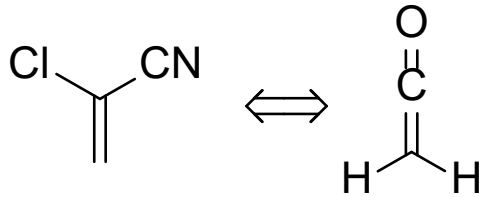
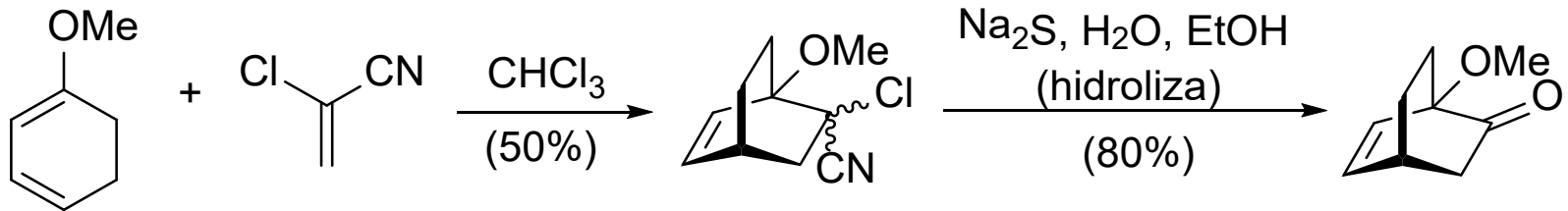
Sintetički ekvivalent ketena

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- α -hlorakrilonitrili ()

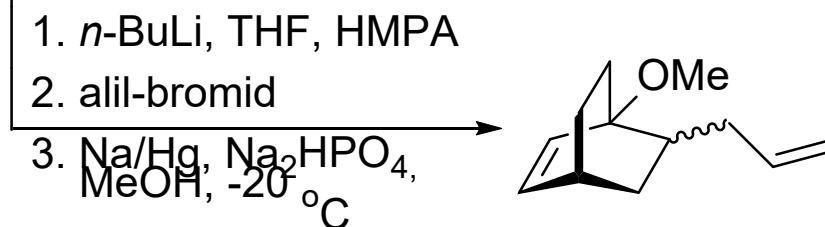
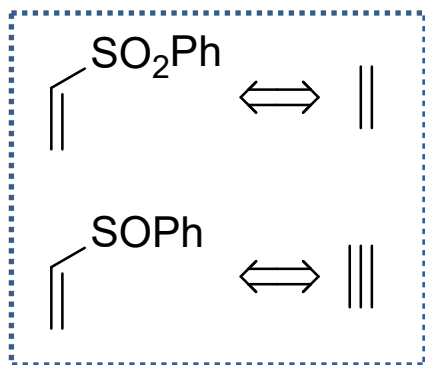
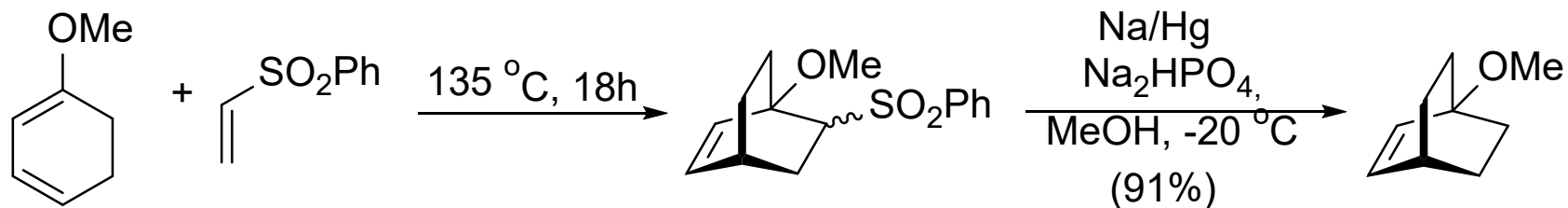
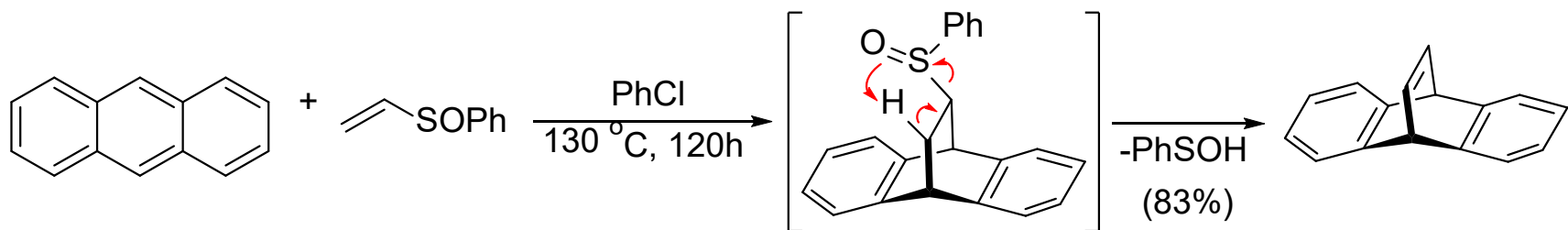
Sintetički ekvivalent ketena

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Vinil-sulfoksidi (SOPh) i vinil-sulfoni (SO₂Ph)

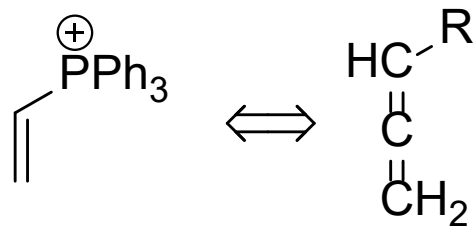
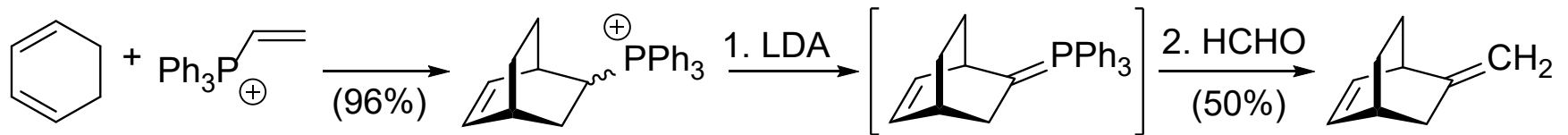

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Vinil-fosfonijum soli ($\text{CH}_2=\text{CH}-\text{P}^+\text{Ph}_3$)

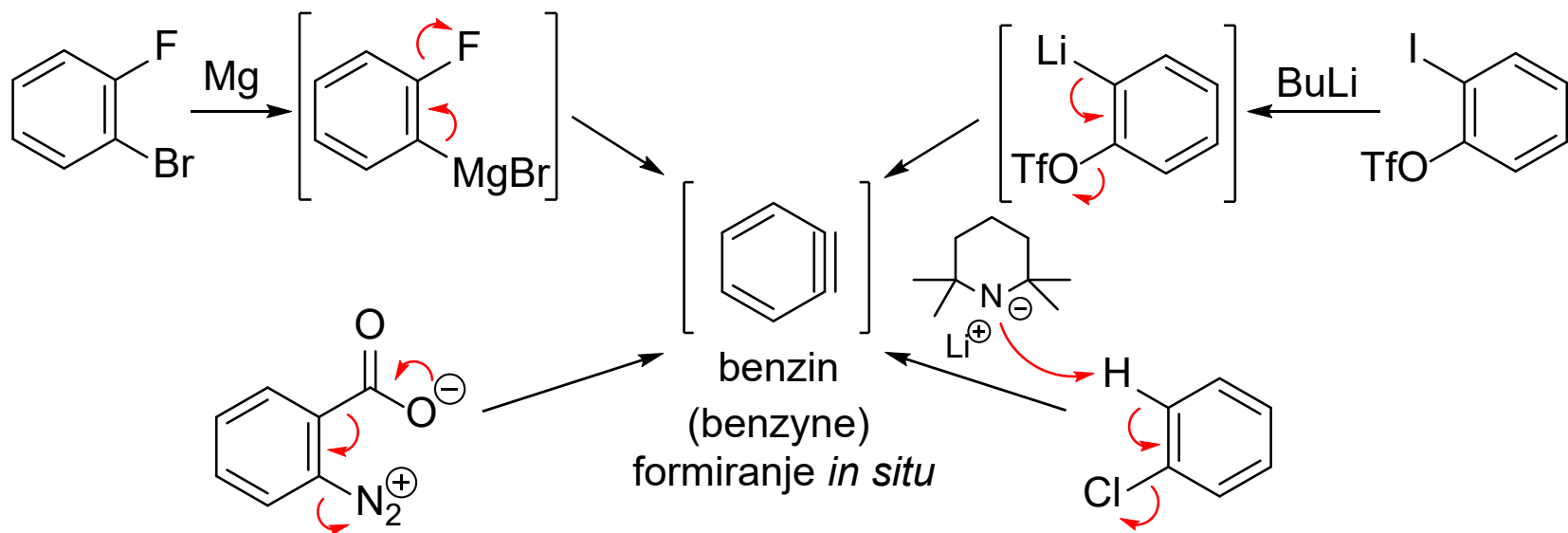
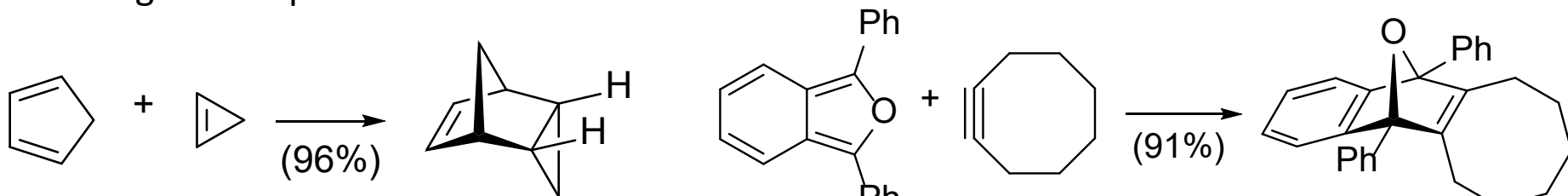
Sintetički ekvivalent alena

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

- Ugaono napeti dienofili

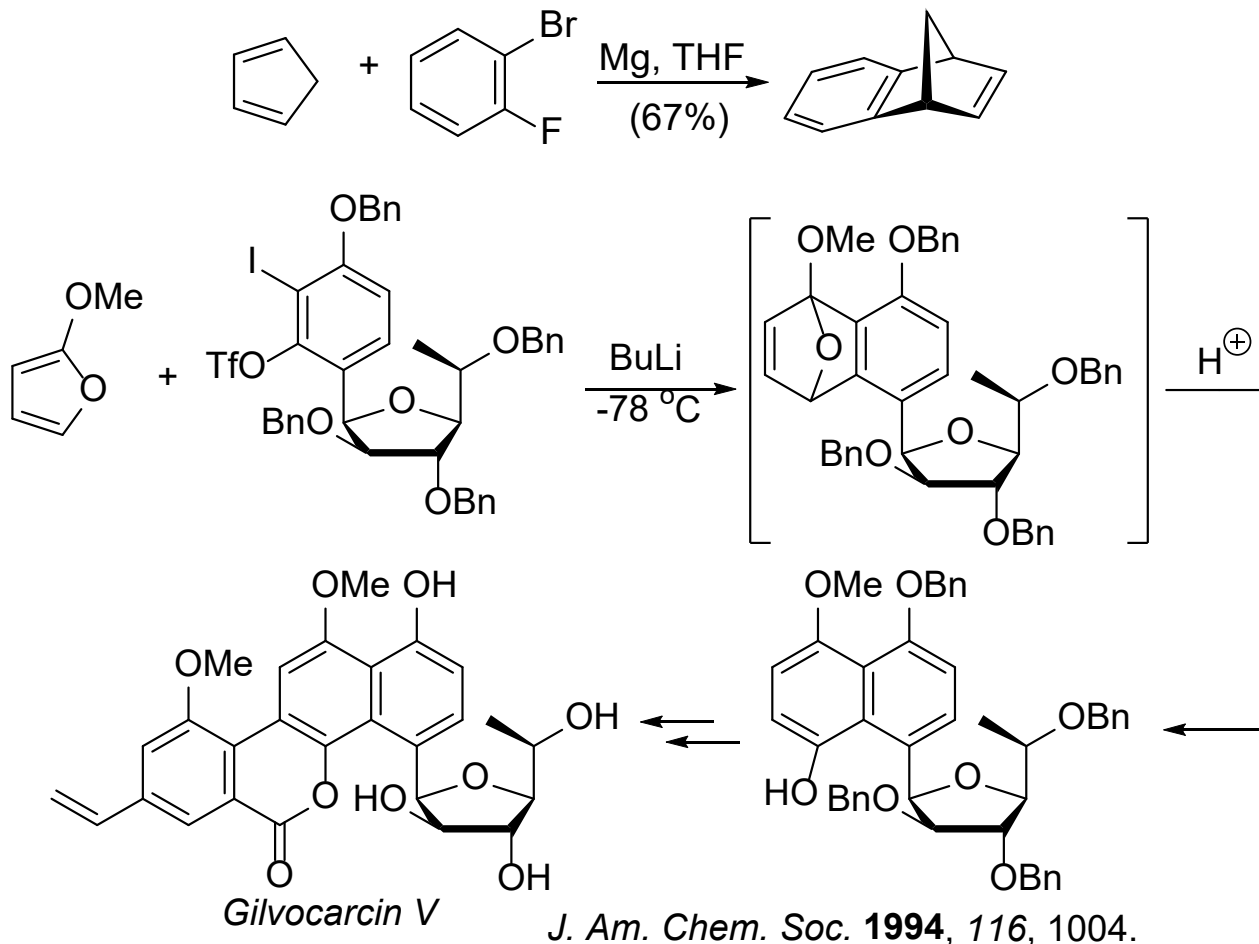
Ciklopropani i ciklooktini se mogu izolovati, za razliku od benzina.

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.2. Dienofili

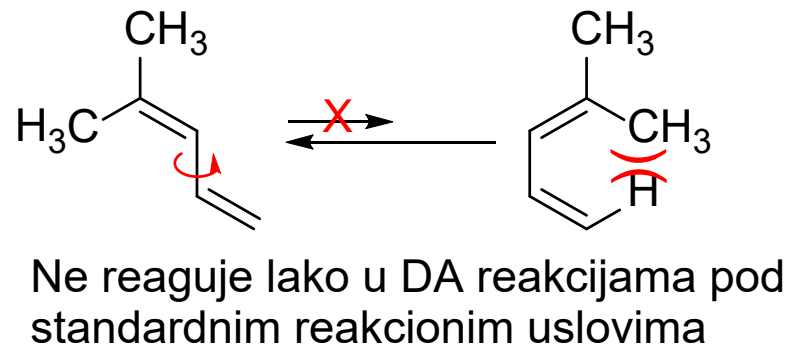
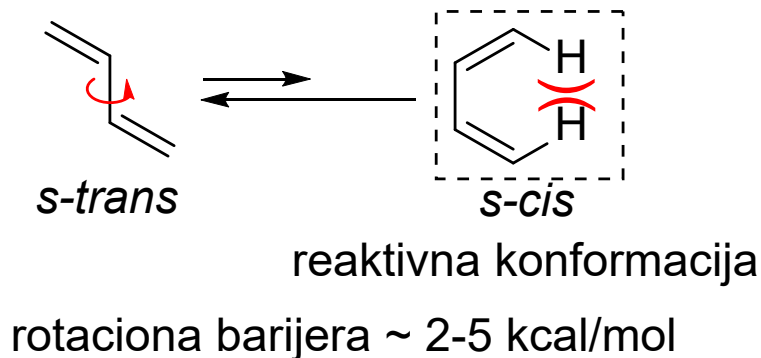
- Ugaono napeti dienofili

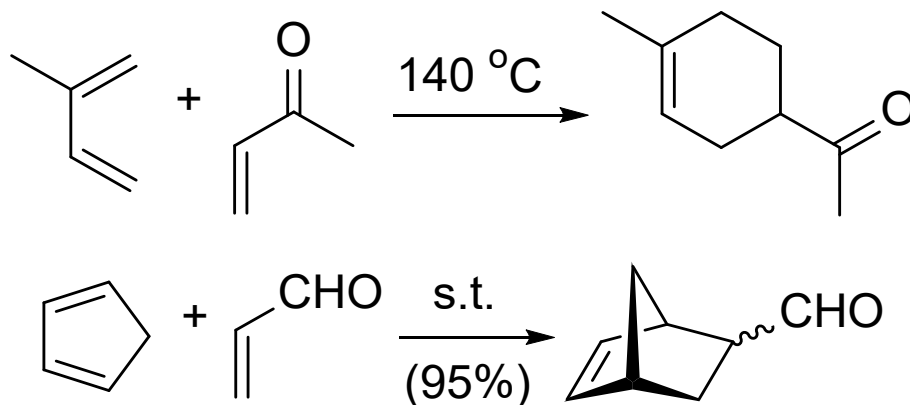
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

Alkili-supstituenti u položajima 1 i 4 usporavaju reakciju.

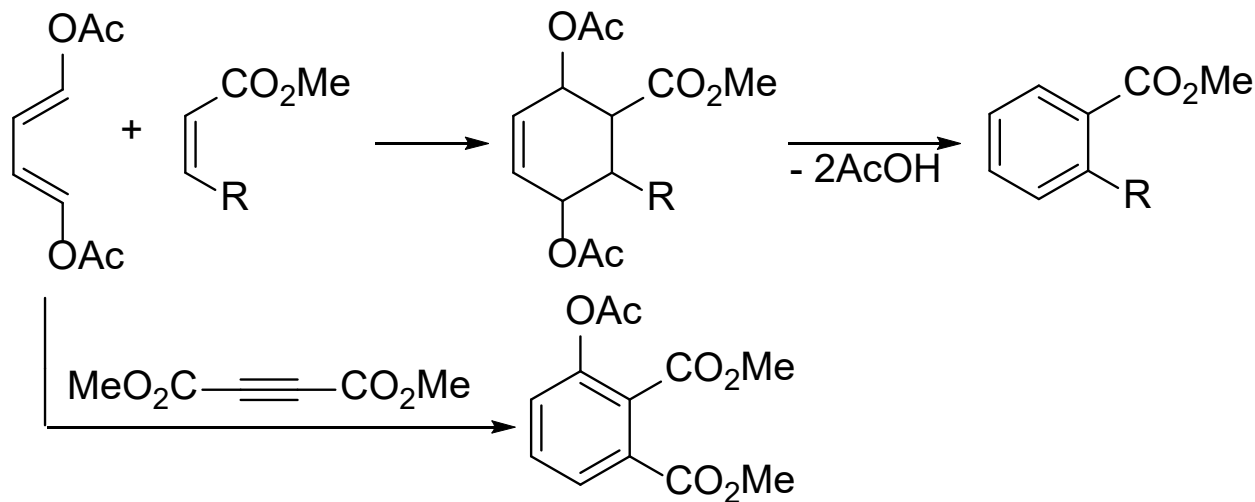
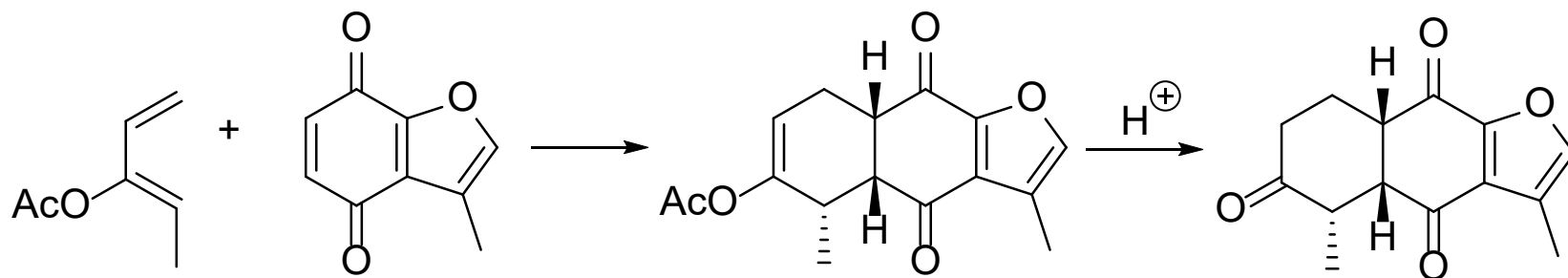
Ciklopentadien (Cp) je naročito reaktivan u DA reakcijama, jer je u njegovoj strukturi dien "zaključan" u *s-cis* konformaciji.

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *O*-supstituisani dieni (vinil-estri)

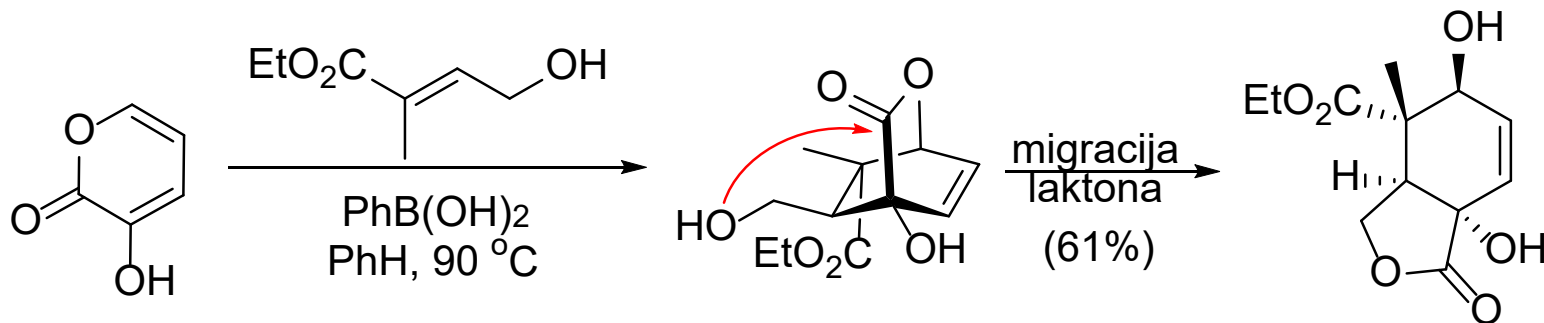
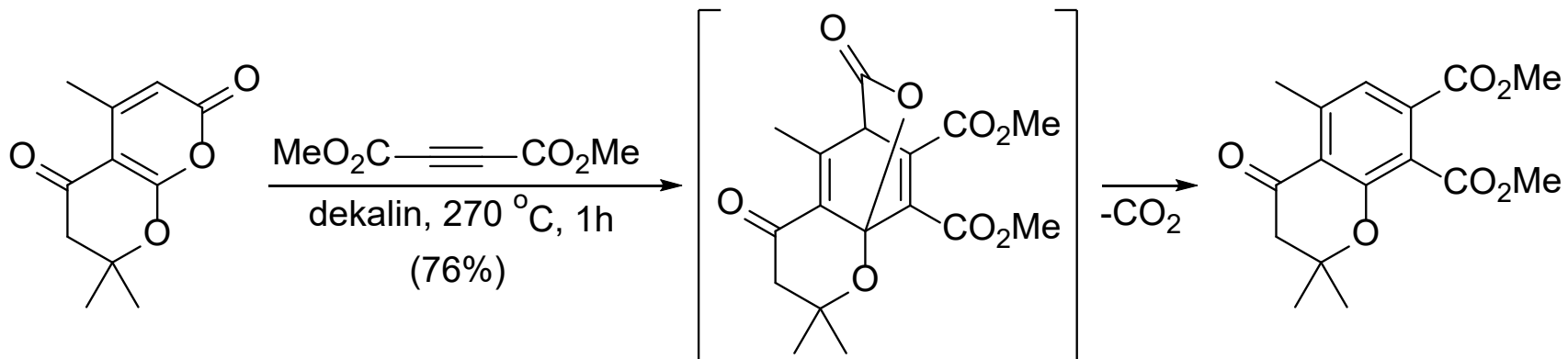
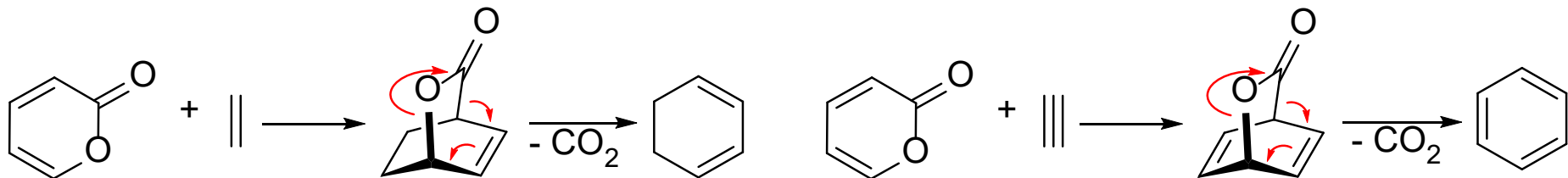

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *O*-supstituisani dieni (vinil-estri: pironi)

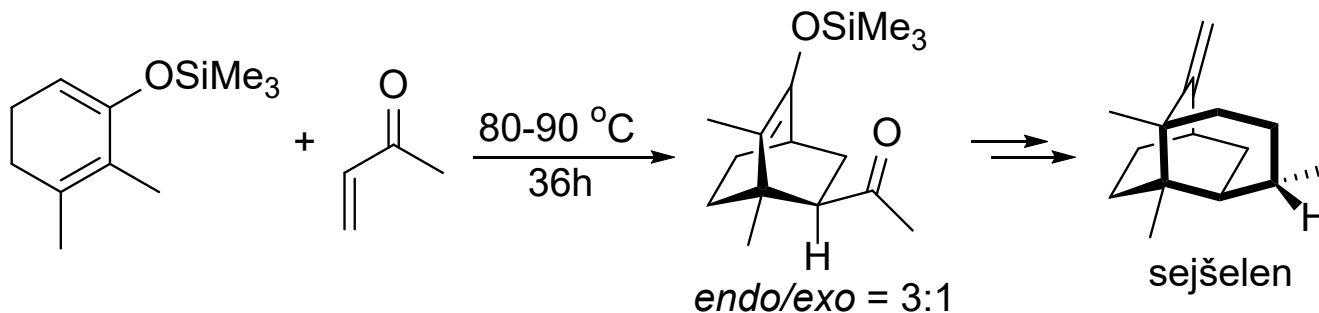
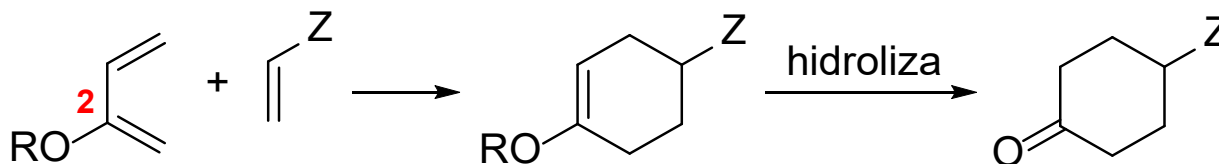
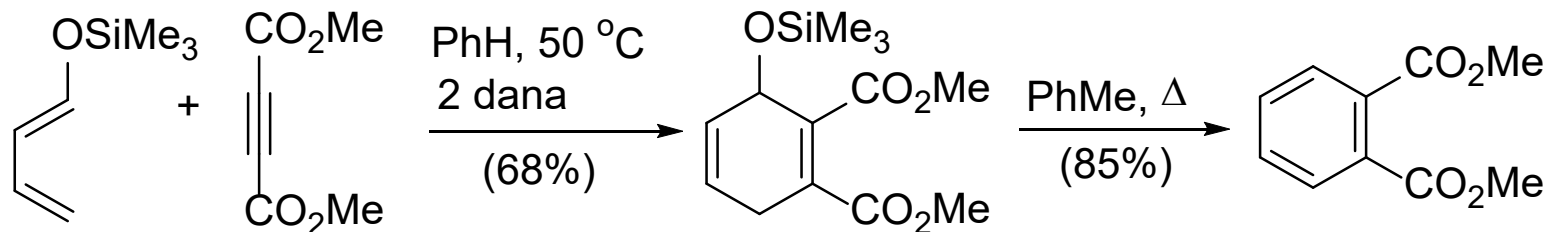
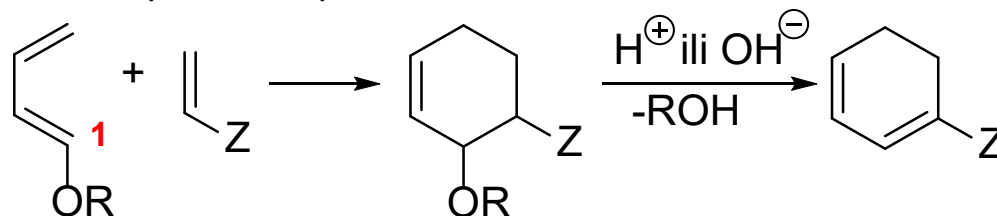

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *O*-supstituisani dieni (vinil-etri)

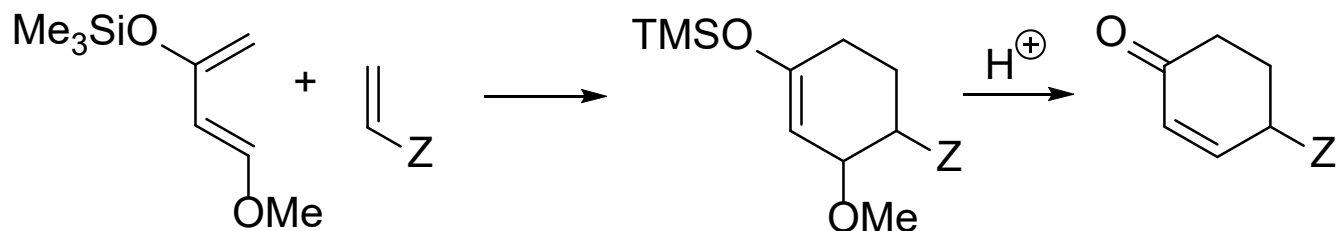

Cikloadicije

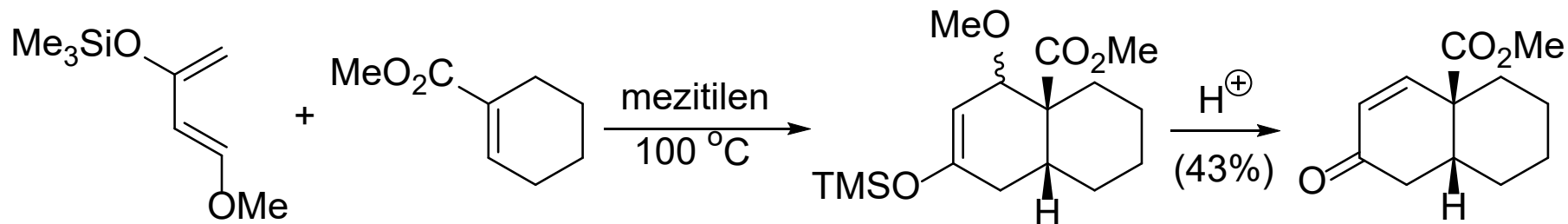
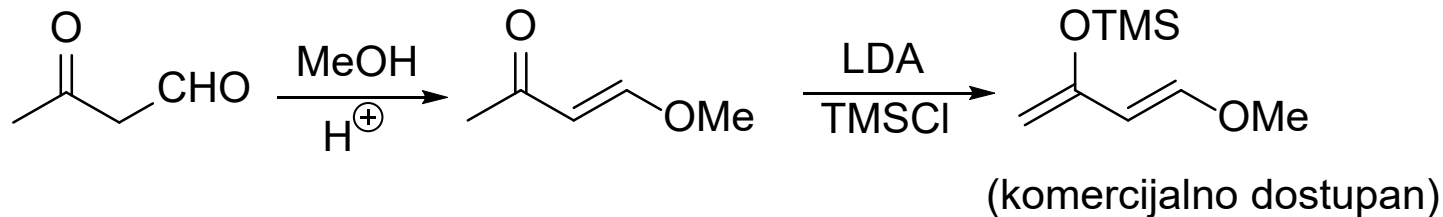
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *O*-supstituisani dieni (dien Daniševskog (Danishefsky diene))

Dobijanje:

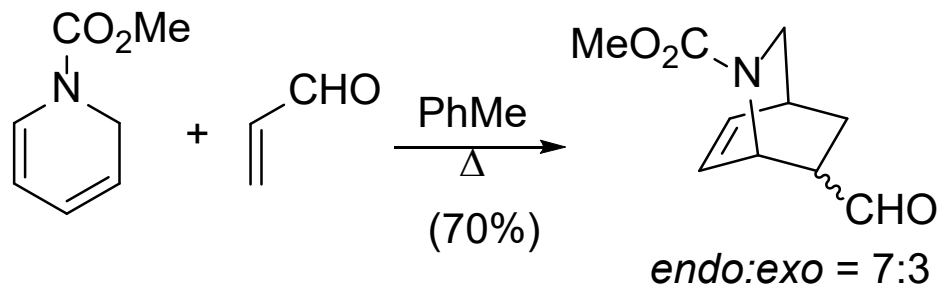
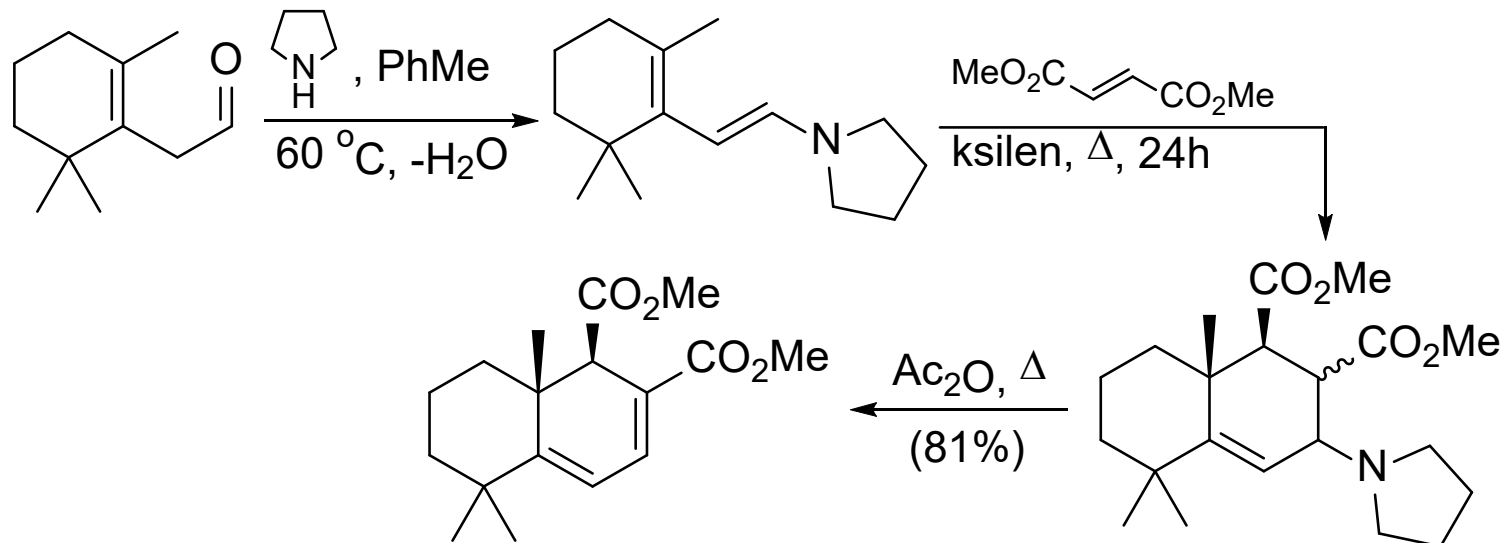

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *N*-supstituisani dieni (enamini)

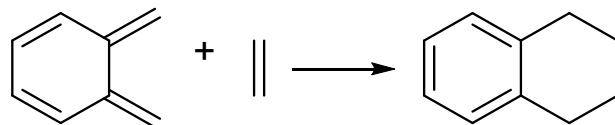

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

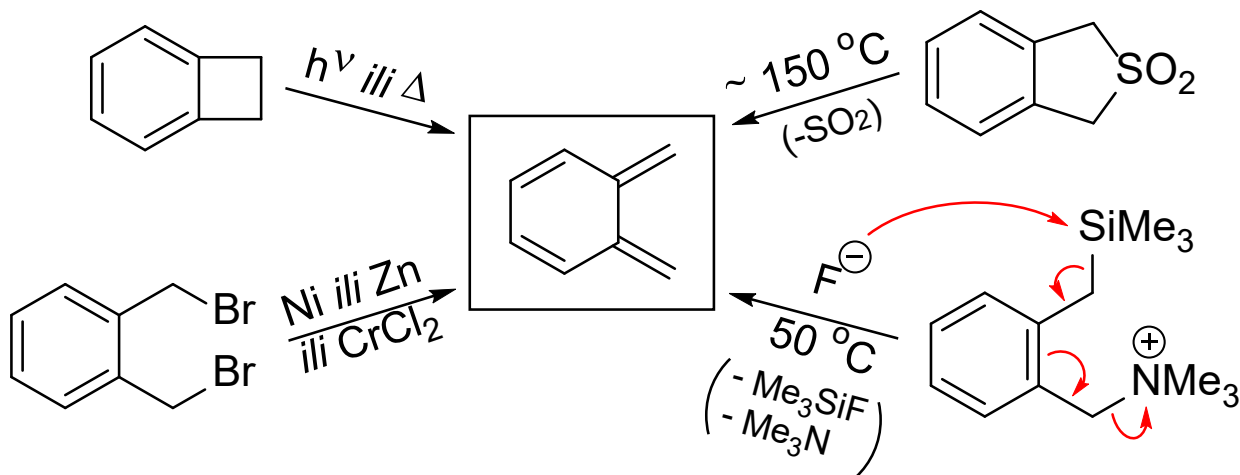
1.1.3. Dieni

- *o*-hinodimetani (*o*-ksilileni)

Visoka reaktivnost rezultat je entalpijskog doprinosa usled aromatizacije.

Dobijanje *o*-hinodimetana (generisanje *in situ*, u prisustvu dienofila):

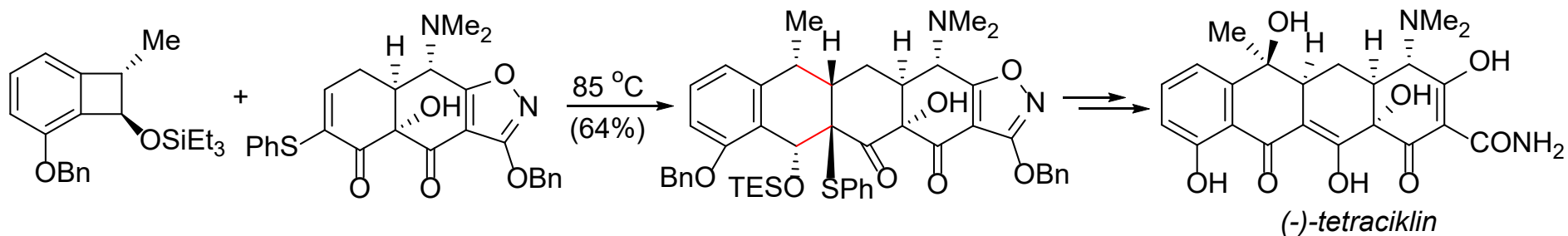
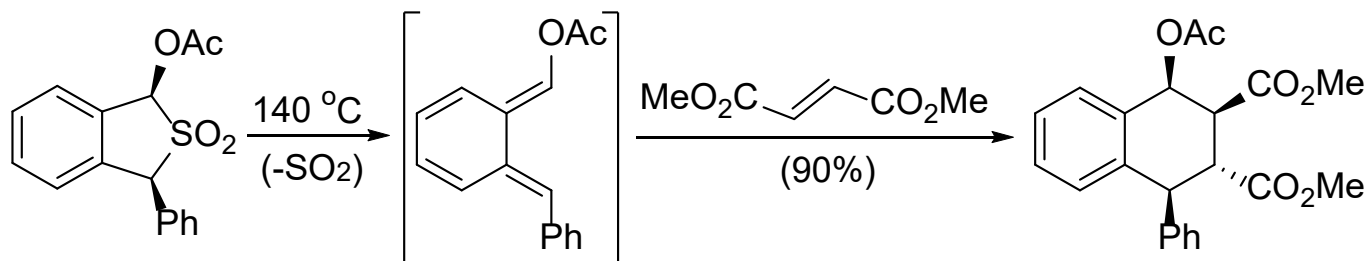
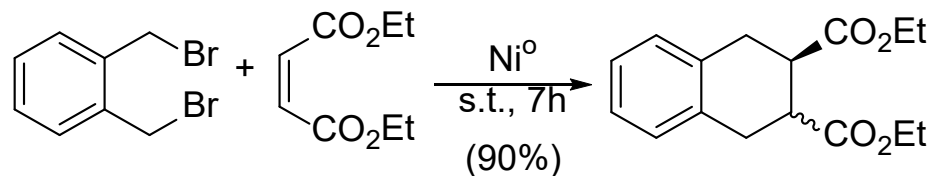

Cikloadicije

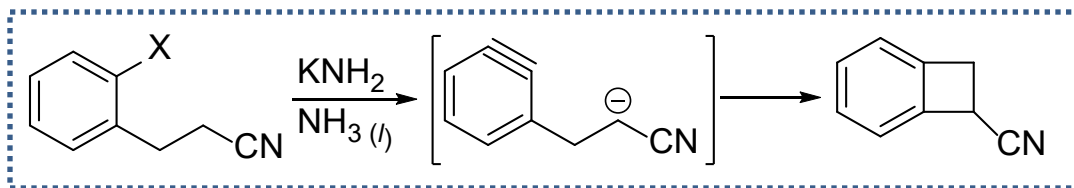
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.3. Dieni

- *o*-hinodimetani (*o*-ksilileni)

Dobijanje
benzociklobutena

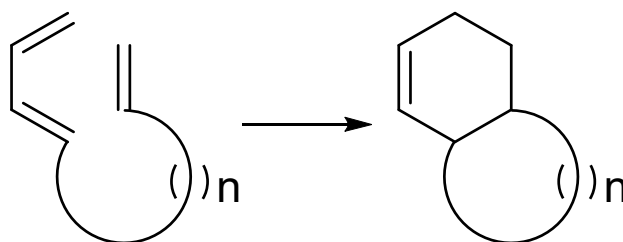

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

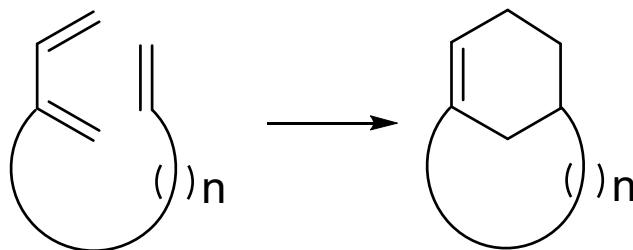
1.1.4. Intramolekulska *Diels-Alder*-ova reakcija (IMDA)

- **Tip I**

Nastaju kondenzovani biciklični proizvodi.

- **Tip II**

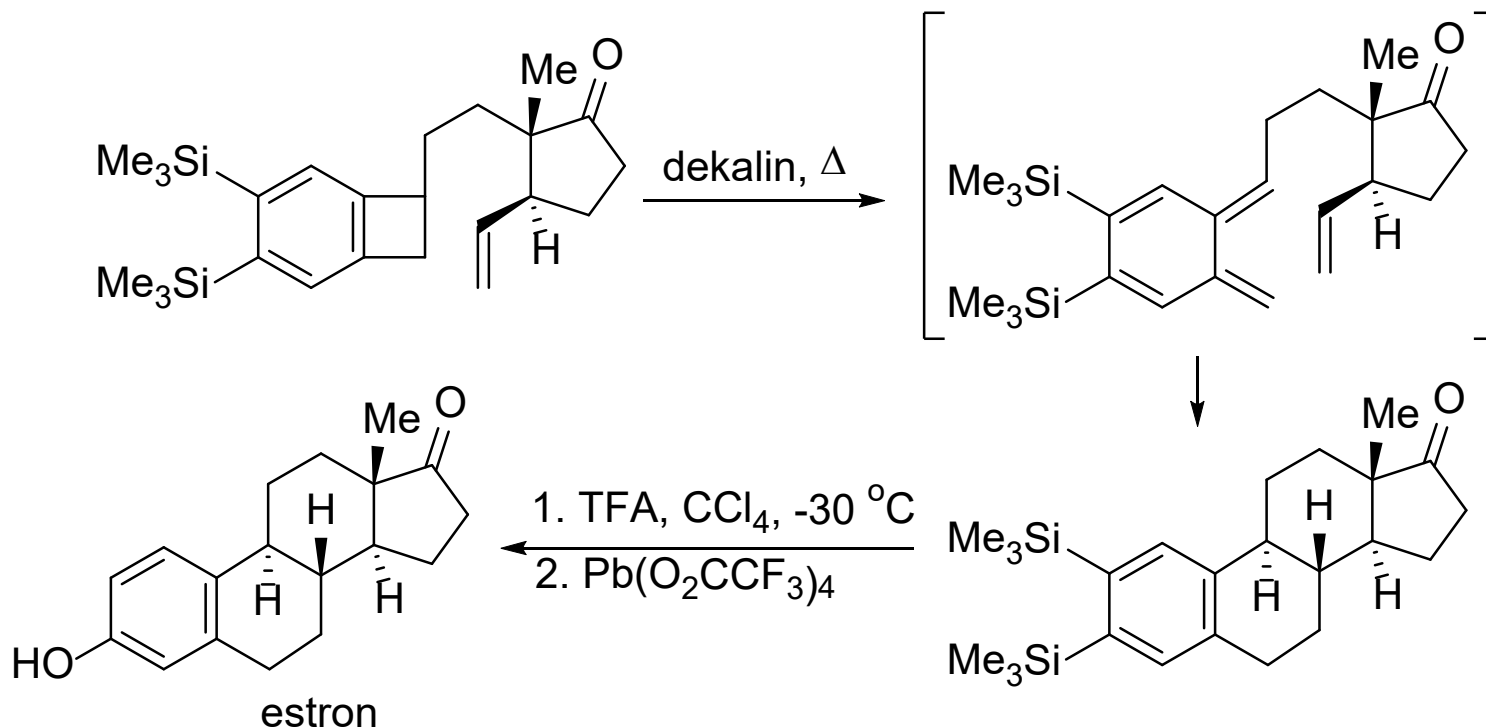
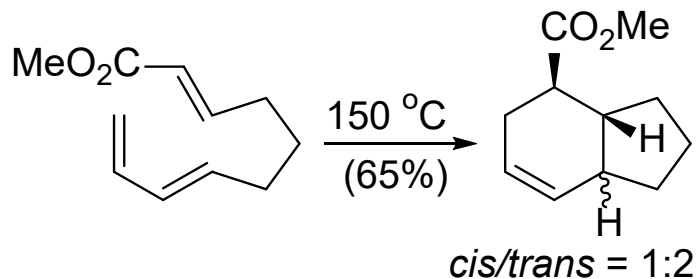

Nastaju premošćeni biciklični proizvodi.

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

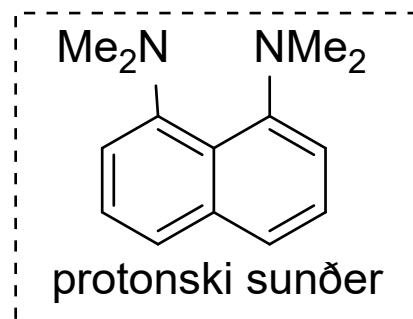
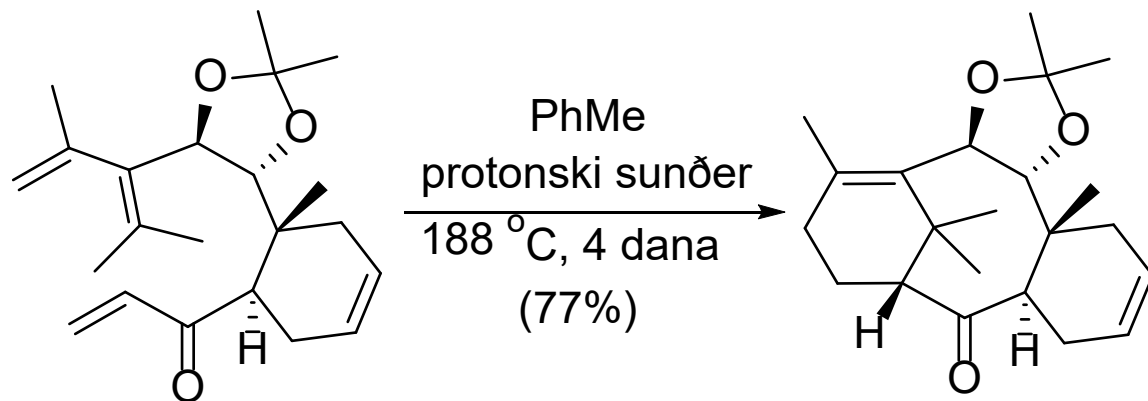
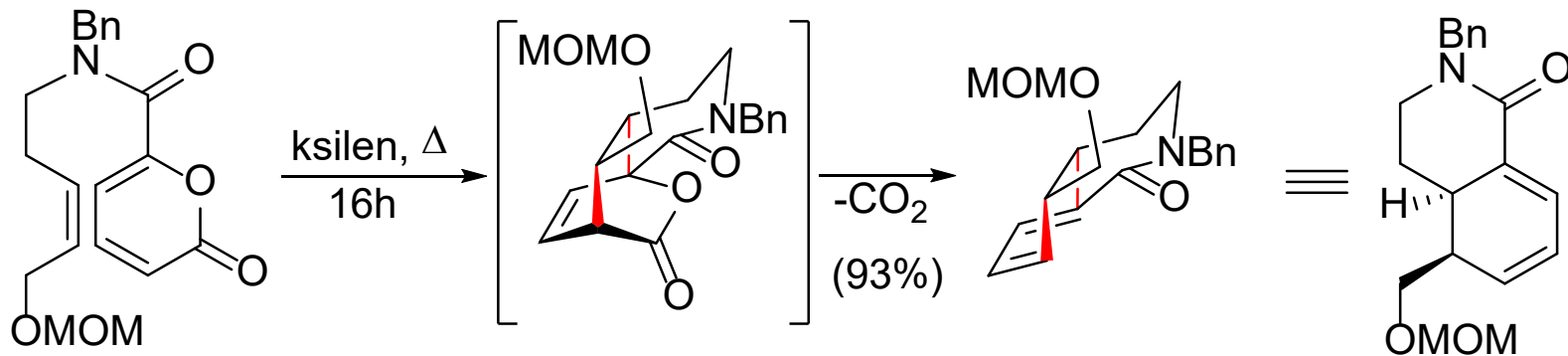
1.1.4. Intramolekulska *Diels-Alder*-ova reakcija (IMDA)

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.4. Intramolekulska *Diels-Alder*-ova reakcija (IMDA)

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

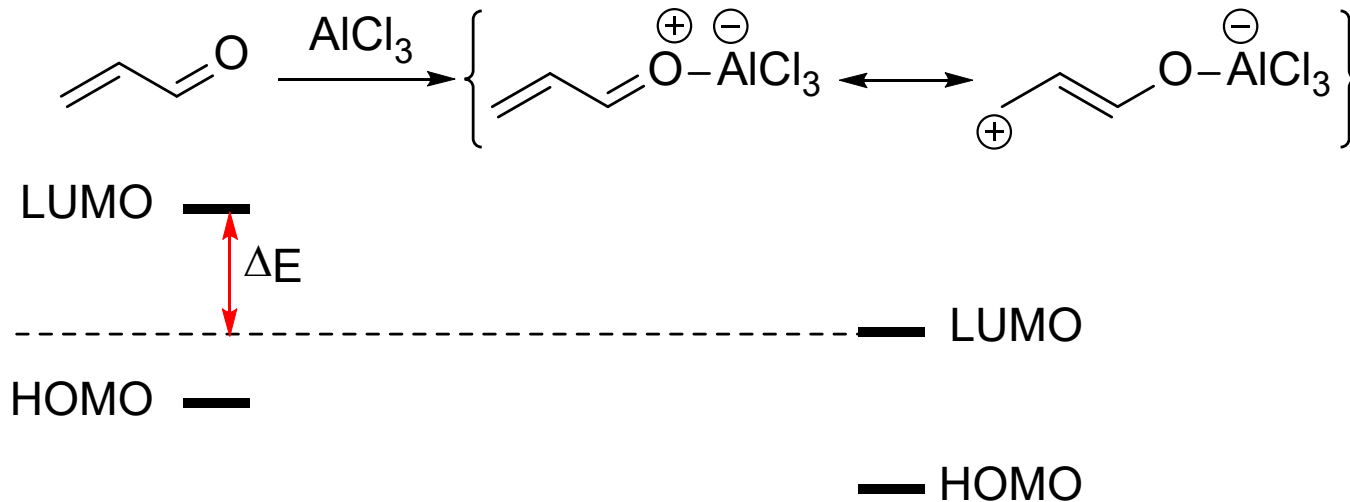
1.1.5. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije

1. Kataliza *Lewis*-ovim kiselinama
2. Izvođenje reakcije pod visokim pritiskom
3. Izvođenje reakcije u vodi
4. Primena ultrazvuka

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.1. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: kataliza *Lewis*-ovim kiselinama

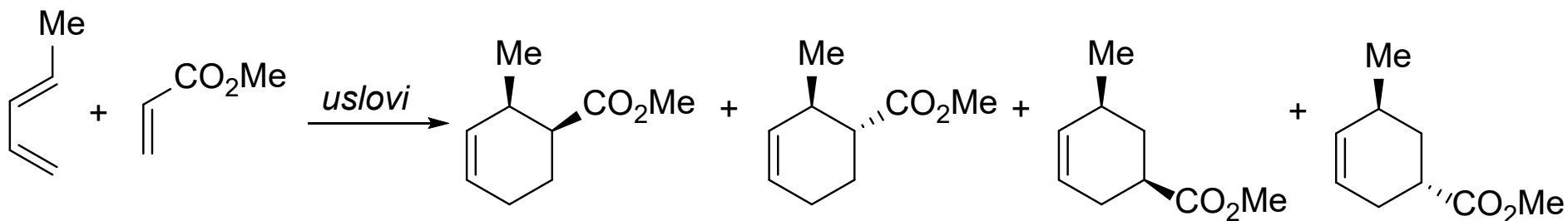
Lewis-ove kiseline ubrzavaju *Diels-Alder*-ovu reakciju snižavanjem energije LUMO orbitale dienofila, obezbeđujući time bolje preklapanje sa HOMO orbitalom diena \Rightarrow niža energija aktivacije.

Najčešće korišćene *Lewis*-ove kiseline: AlCl_3 , EtAlCl_2 , Et_2AlCl , TiCl_4 , SnCl_4 , ZnCl_2 , BF_3 , $\text{Yb}(\text{OTf})_3$, $\text{Sc}(\text{OTf})_3$...

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.1. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: kataliza *Lewis*-ovim kiselinama

25 °C, 1680 h	(53%)	45	:	39	:	11	:	5
10-20 °C, 3h	(50%)	93	:	5	:	2	:	0,1
0,15 ekv AlCl_3								

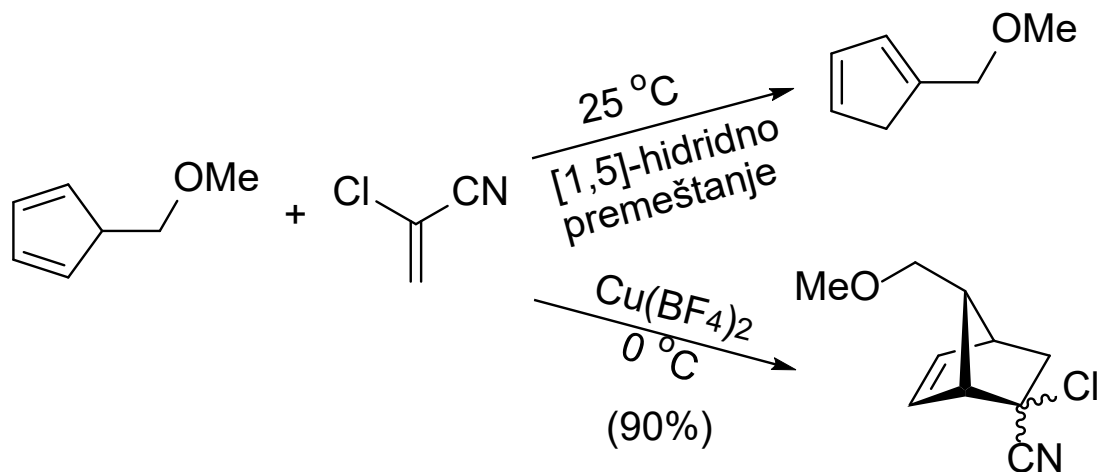
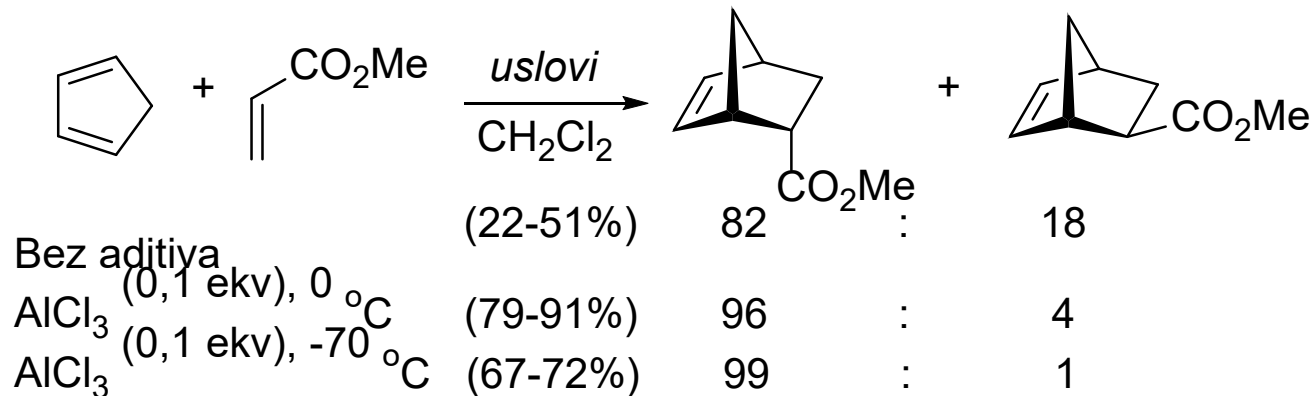
Lewis-ove kiseline:

- skraćuju reakciono vreme
- omogućavaju izvođenje reakcije na nižim temperaturama
- povišavaju prinos
- poboljšavaju regioselektivnost (*o*- i *p*-)
- poboljšavaju stereoselektivnost (*endo*)

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.1. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: kataliza *Lewis*-ovim kiselinama

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.2. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: primena visokog pritiska

Reakcije koje se odvijaju u tečnoj fazi ubrzavaju se povišenjem pritiska ako:

1. opada broj molekula u reakciji (DA)
2. reakcija se odvija preko cikličnog prelaznog stanja (DA)
3. reakcija se odvija preko dipolarnog prelaznog stanja

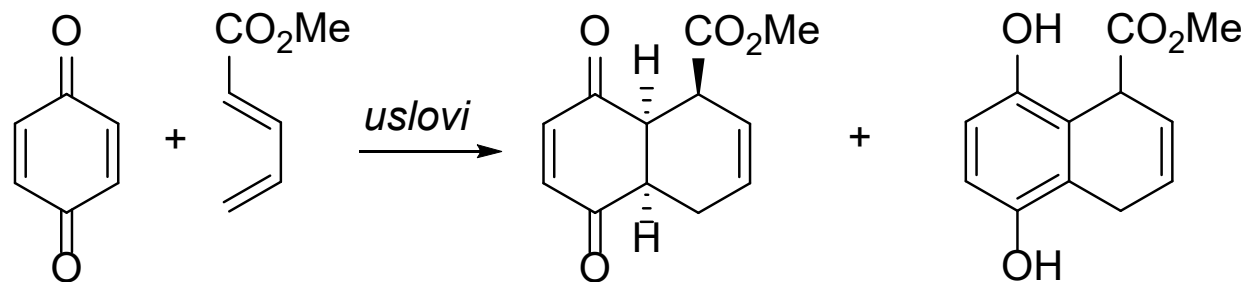
Diels-Alder-ova reakcija ima visoku negativnu aktivacionu zapreminu Δv^\ddagger , tj. zapremina prelaznog stanja dosta je manja od zapremine reaktanata, a samo je malo manja od zapremine proizvoda \Rightarrow reakcija se može ubrzati povišenjem pritiska.

- Pritisci koji se primenjuju: 5 – 50 kbar.
- Potrebna je specijalizovana i skupa oprema.
- Mora se voditi računa o porastu viskoziteta i tačke topljenja rastvarača (CH_2Cl_2 , PhMe, Et_2O , bez rastvarača).

Cikloadicije

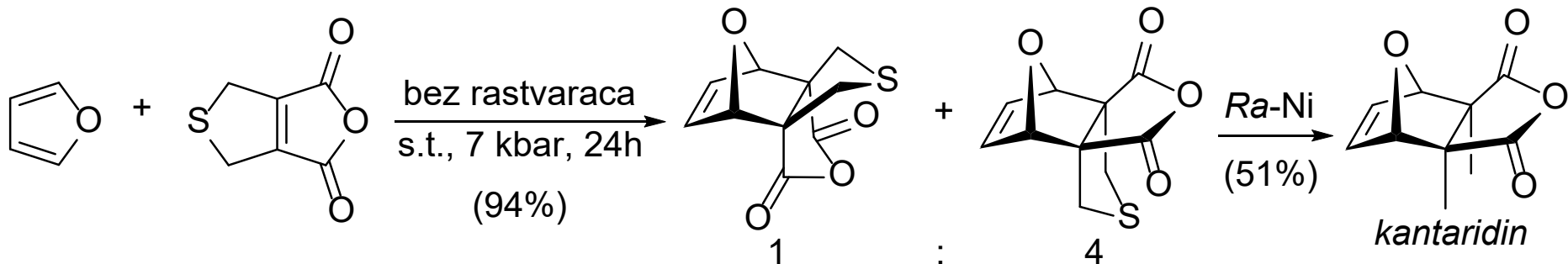
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.2. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: primena visokog pritiska

PhH, Δ , 10h
s.t. 15 kbar, 18h

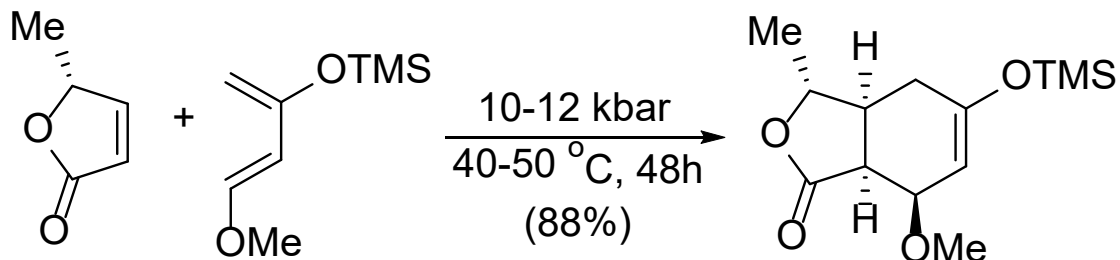
18% $\xrightarrow{\text{izomerizacija}}$ glavni proizvod
64% -

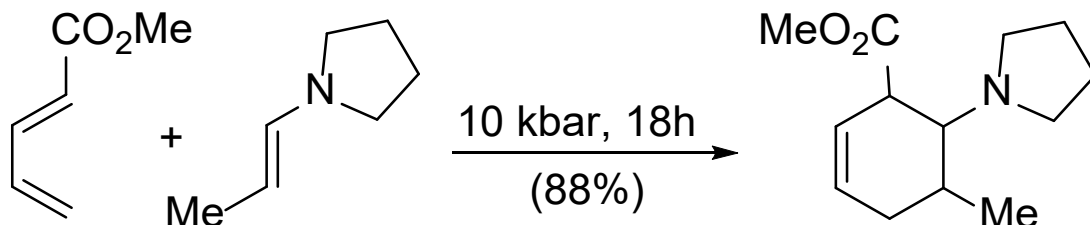
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.2. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: primena visokog pritiska

Usled slabe reaktivnosti angeličnog laktona, reakcija se na sobnoj temperaturi ne dešava. Pored toga, dien je termički nestabilan i osetljiv prema *Lewis*-ovim kiselinama, pa se reakcija ne može ubrzati zagrevanjem ili dodatkom LA \Rightarrow jedini način je povišenjem pritiska.

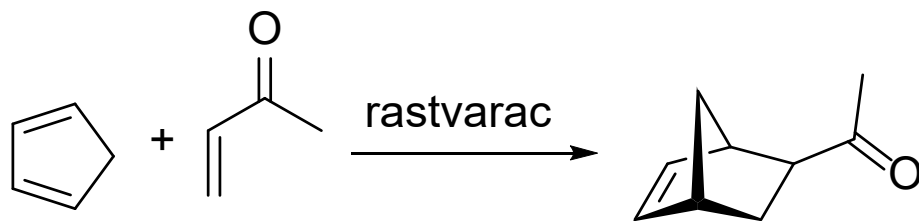

Cikloadicije

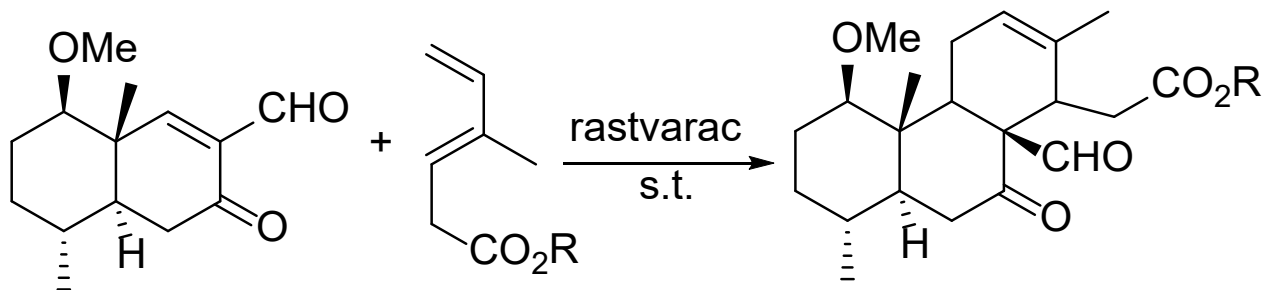
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.5.3. Ubrzavanje *Diels-Alder*-ove reakcije: izvođenje reakcije u vodi

Hidrofobni organski reaktanti (dien i dienofil) se u vodenoj sredini asosuju zahvaljujući hidrofobnom efektu, što dovodi do efektivnog povišenja koncentracije reaktanata, pa time i brzine reakcije.

<i>rastvarac</i>	<i>rel. brzina</i>
izo-oktan	1
MeOH	12,7
H ₂ O	742
H ₂ O/LiCl	1818

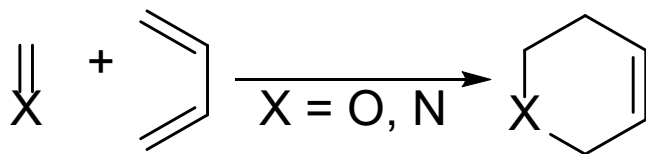
<i>R</i>	<i>rastvarac</i>	<i>vreme</i>	<i>prinos</i>
Et	PhH	288 h	52%
Et	H ₂ O	168 h	82%
Na	H ₂ O	5 h	100%

Cikloadicije

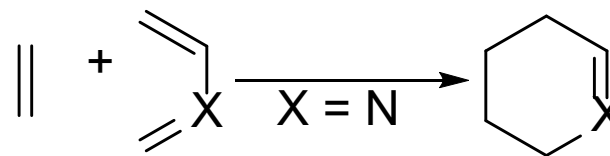
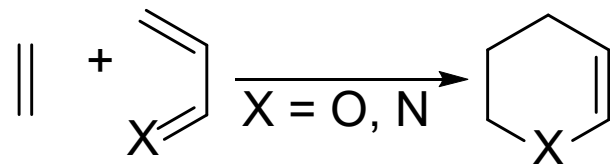
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija

heterodienofil

heterodien

X = O: oksa-*Diels-Alder*-ova reakcija (dobijanje dihidropirana)

X = N: aza-*Diels-Alder*-ova reakcija (dobijanje tetrahidropiridina)

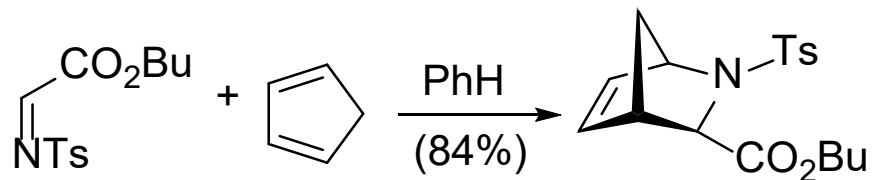
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

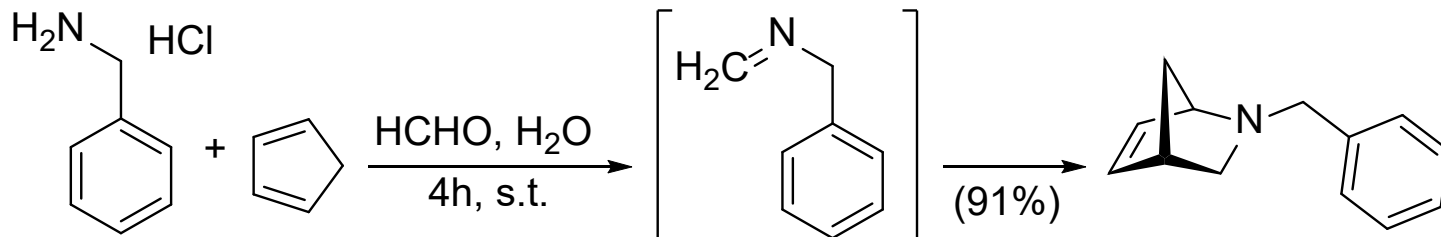
1.1.6.1. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodienofili

- Azotni heterodienofili:

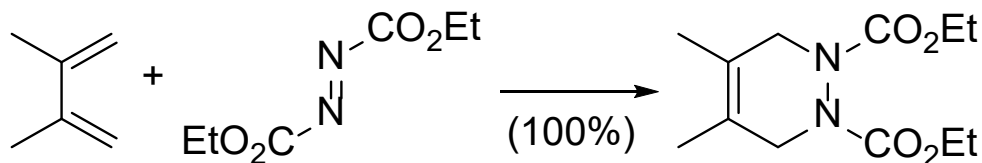
- imidi

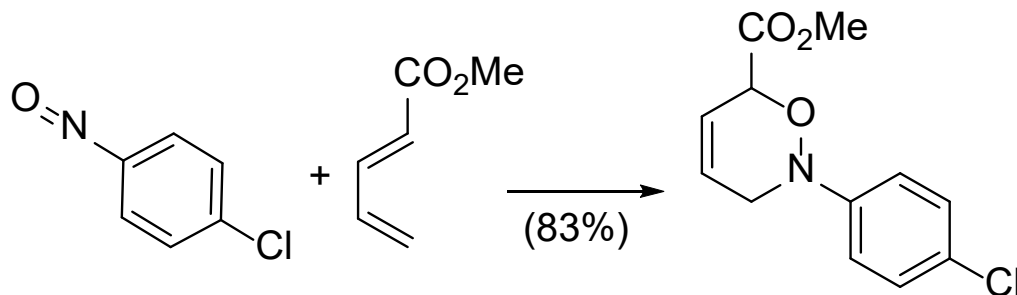
- imini

- azodikarboksilati

- nitrozobenzeni

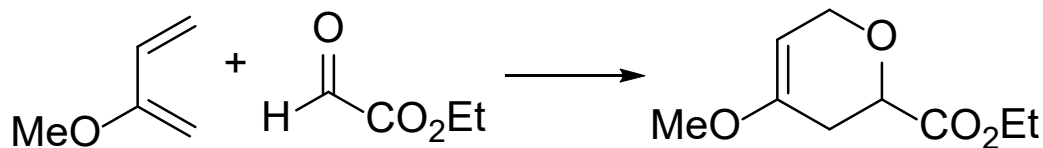
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

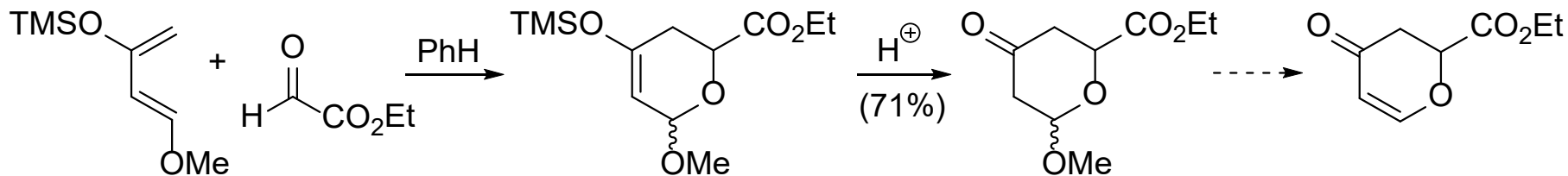
1.1.6.1. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodienofili

- Kiseonični heterodienofili:

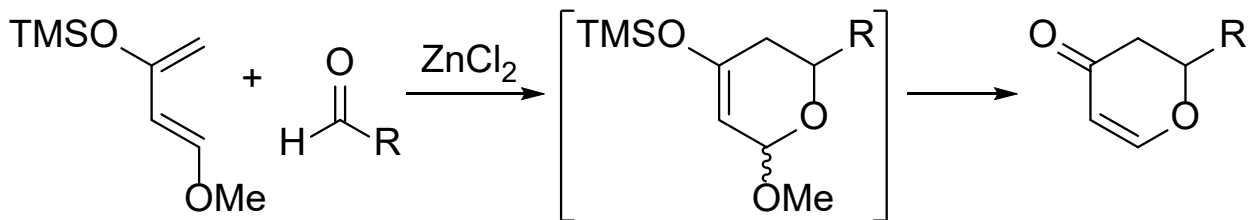
- *aldehidi*

el. privlačna grupa ubrzava reakciju

Sa neaktiviranim aldehidima reakcija se mora katalizovati *Lewis*-ovom kiselinom:

R = H, alkil, alkenil, aril, itd.

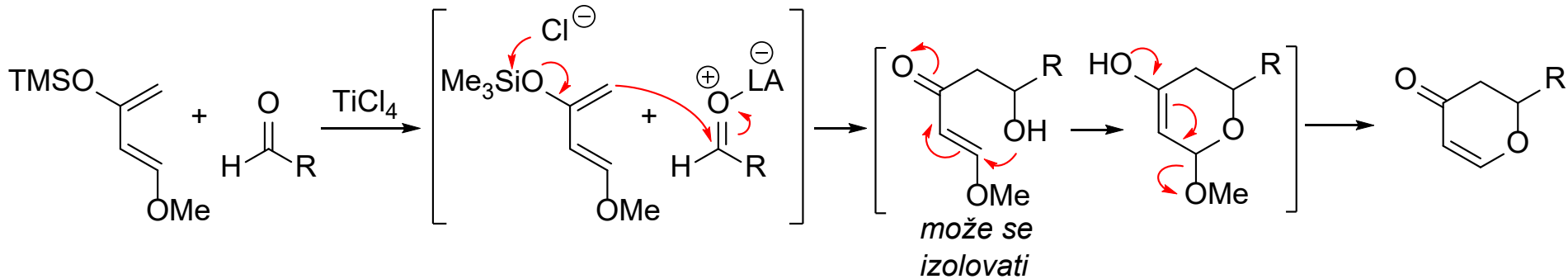
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6.1. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodienofili

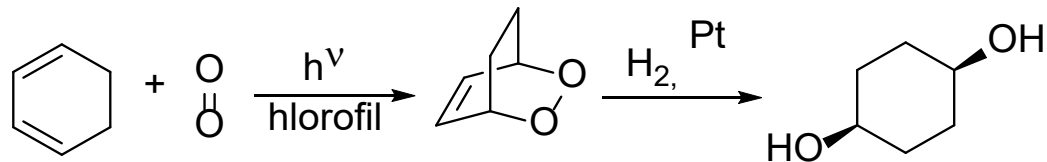
- Kiseonični heterodienofili:

Reakcija aldehida sa *Danishefsky*-jevim dienom može se odvijati alternativnim mehanizmom - *Mukaiyama* aldol/*Michael*-ova adicija, a ovaj reakcioni put naročito je izražen ukoliko se kao *Lewis*-ova kiselina koristi TiCl_4 :

- kiseonik

U *Diels-Alder*-ovoj reakciji diena sa singletnim kiseonikom nastaju peroksidi:

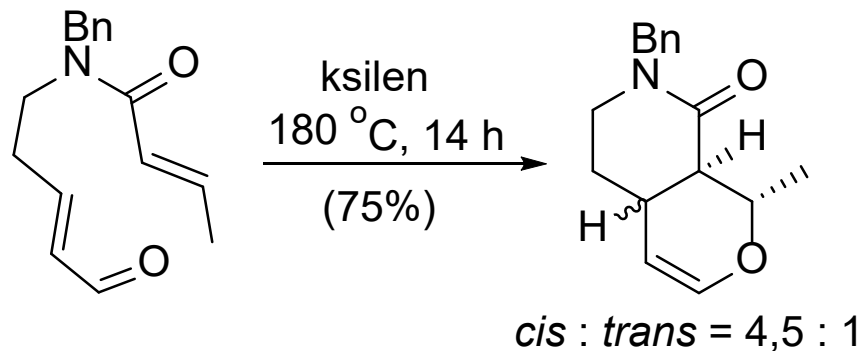
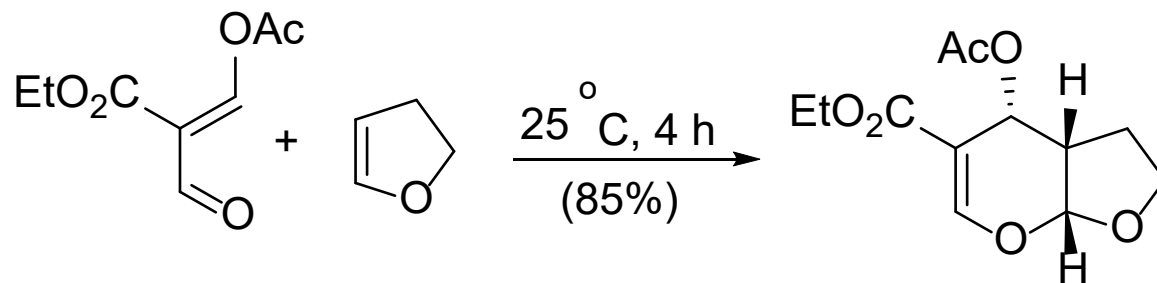
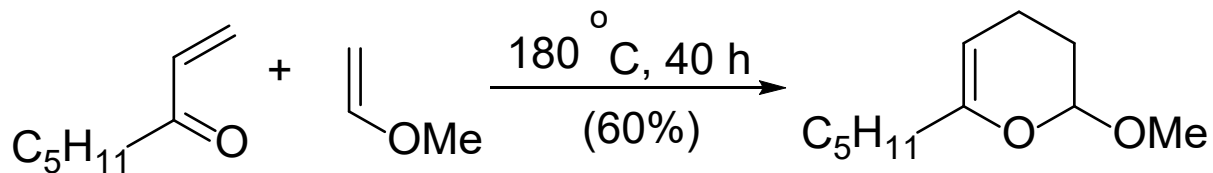
Senzibilizator: hlorofil, hematoporfirin, metilensko plavo, eozin, bengalsko crveno...

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6.2. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodieni

- Kiseonični heterodieni:

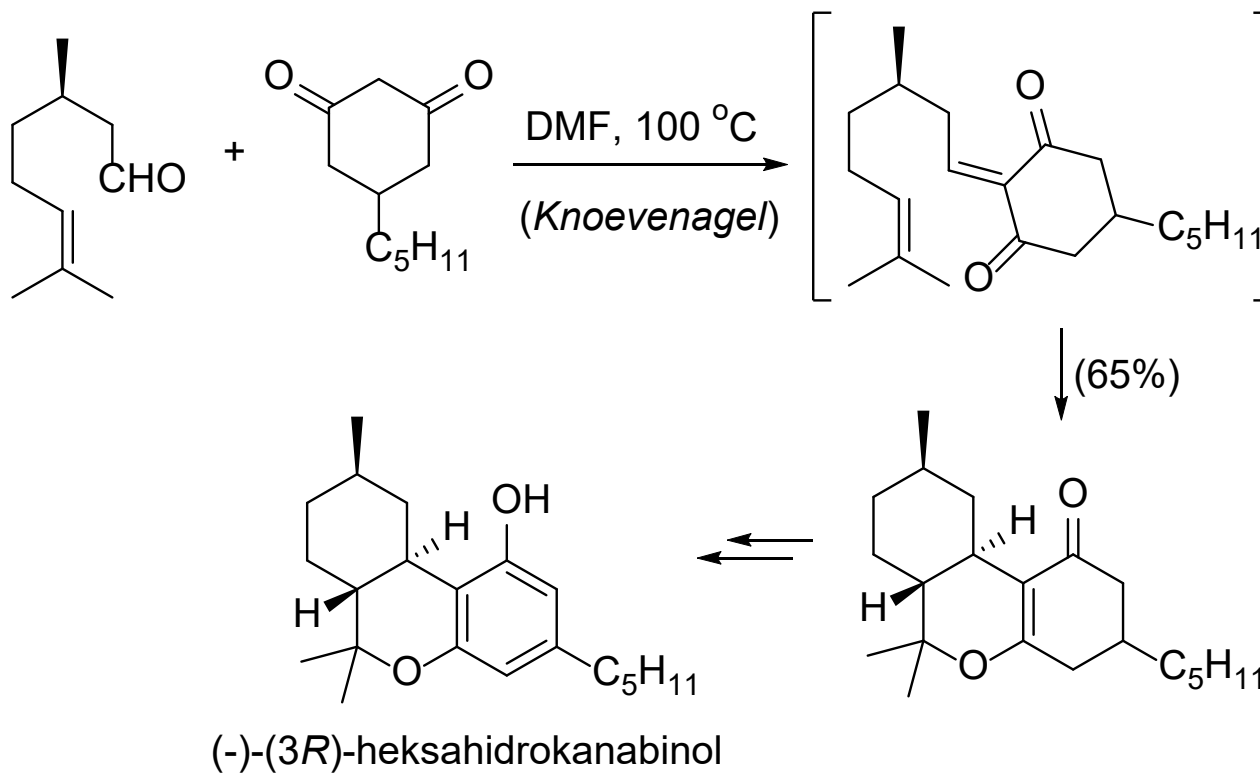

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6.2. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodieni

- Kiseonični heterodieni:

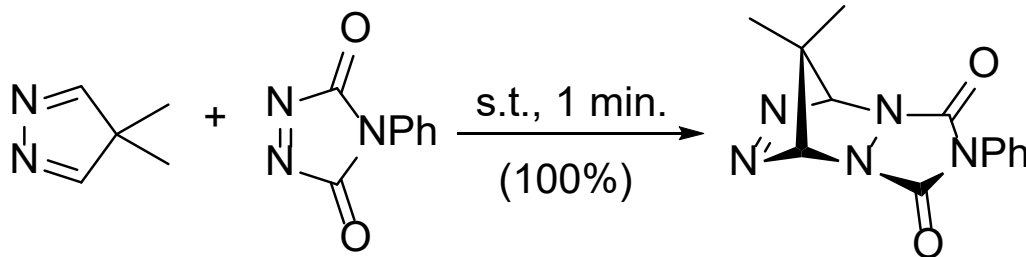
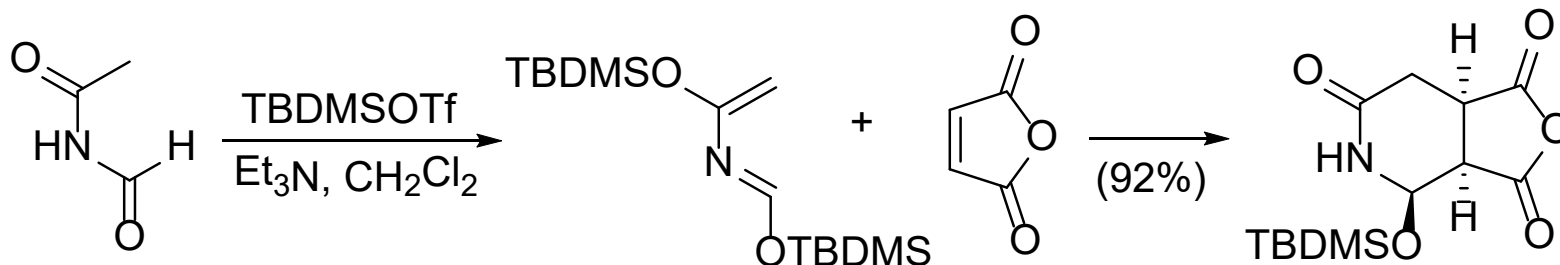
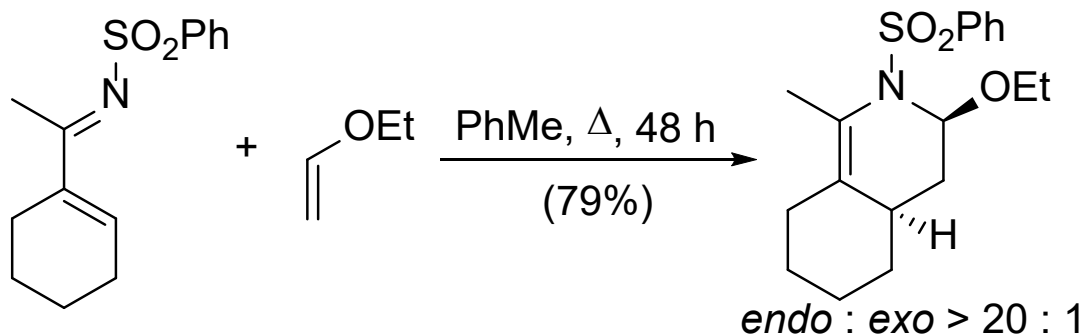

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6.2. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodieni

- Azotni heterodieni:

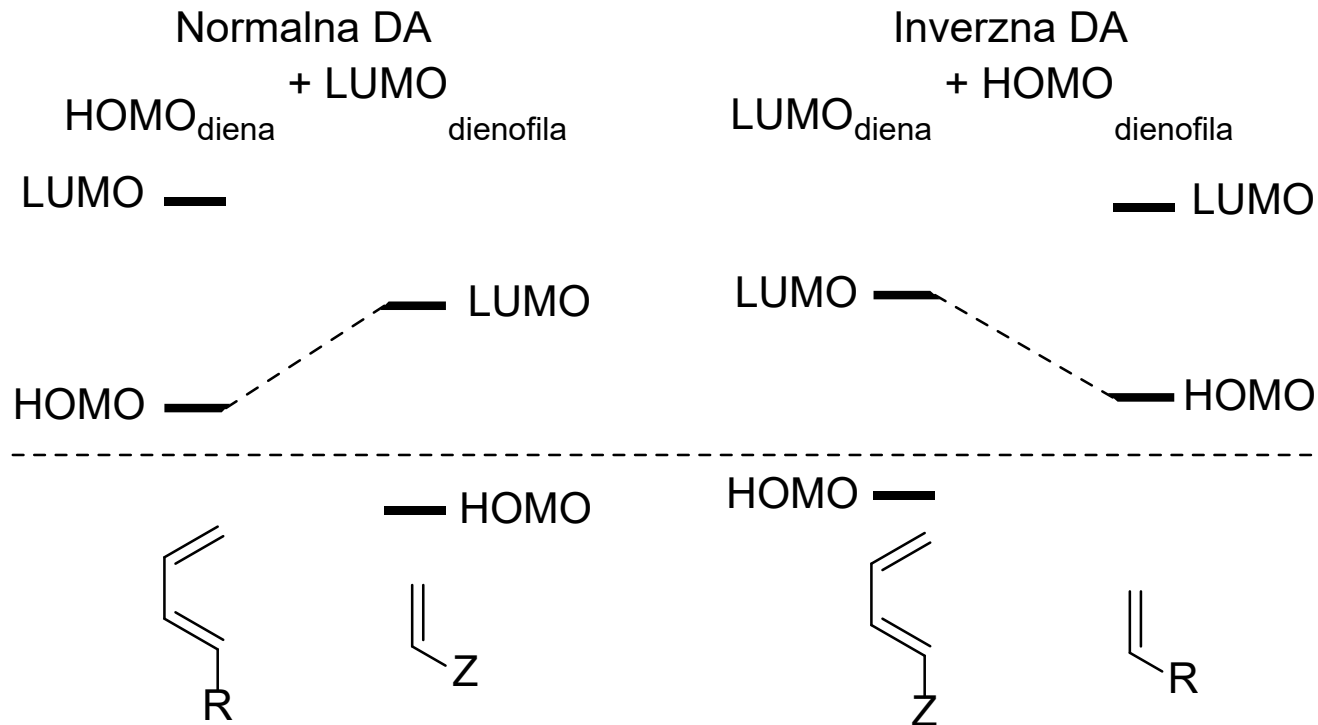
Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.6.2. Hetero-*Diels-Alder*-ova reakcija: heterodieni

- Mehanistički aspekti:

Konjugovani ketoni, kao i konjugovani imini, elektronski su osiromašeni i reaguju sa elektron-bogatim dienofilima na takav način da dolazi do preklapanja LUMO orbitale diena i HOMO orbitale dienofila - *Diels-Alder*-ova reakcija sa inverznim elektronskim zahtevima (*inverse electron demand Diels-Alder reaction, IEDDA*):

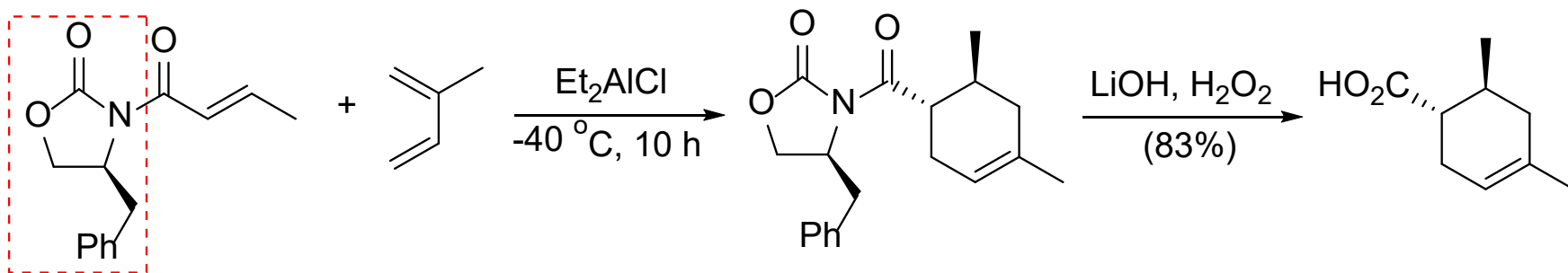

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

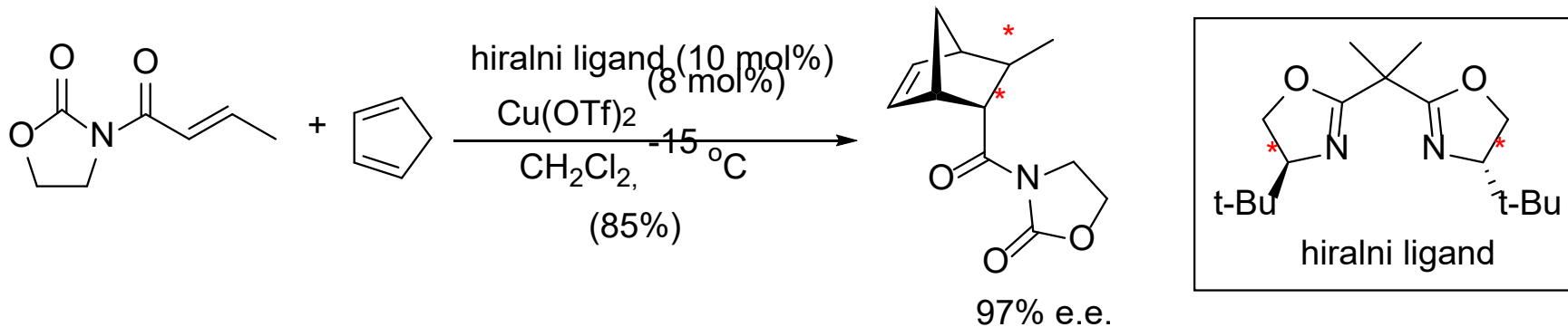
1.1.7. Asimetrične *Diels-Alder*-ove reakcije

- stehiometrijske (hiralni induktor je sastavni deo molekula):

Evans-ov "hiralni dodatak"
izveden iz optički čistog Phe

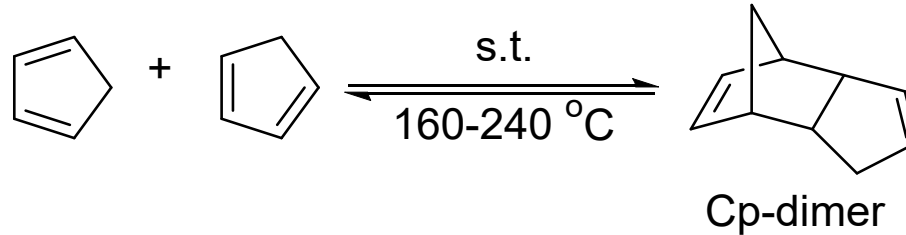
- katalitičke (eksterni hiralni ligand):

Cikloadicije

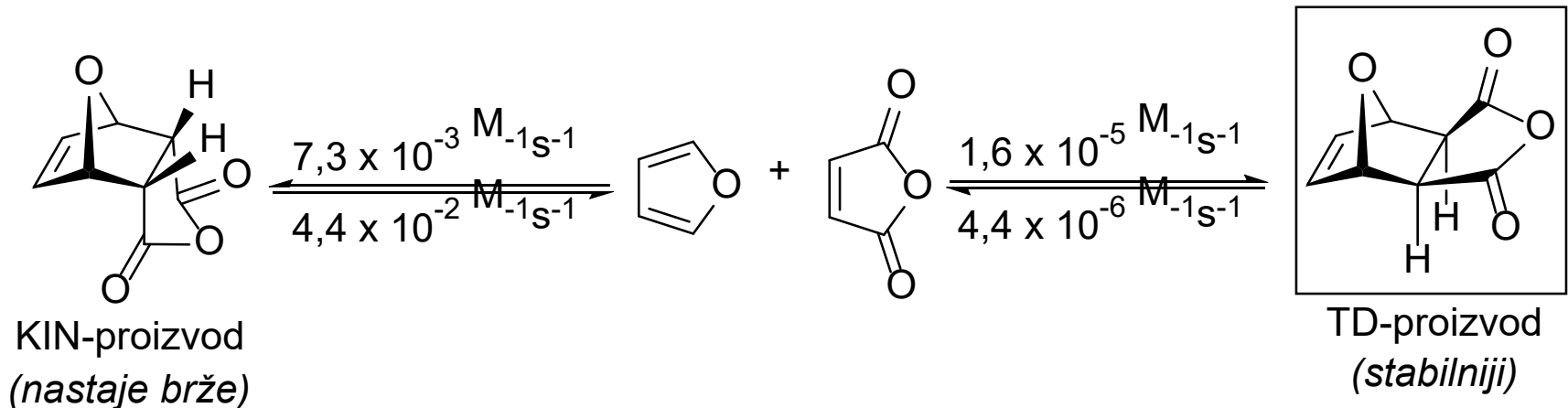
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.8. Retro-*Diels-Alder*-ova reakcija

Ciklopentadien-monomer stabilan je na sobnoj temperaturi svega par sati, a njegovo dobijanje vrši se neposredno pred upotrebom, krakovanjem ciklopentadien-dimera.

Retro-*Diels-Alder*-ova reakcija se obično dešava na povišenoj temperaturi, ali može biti spontana i na sobnoj:

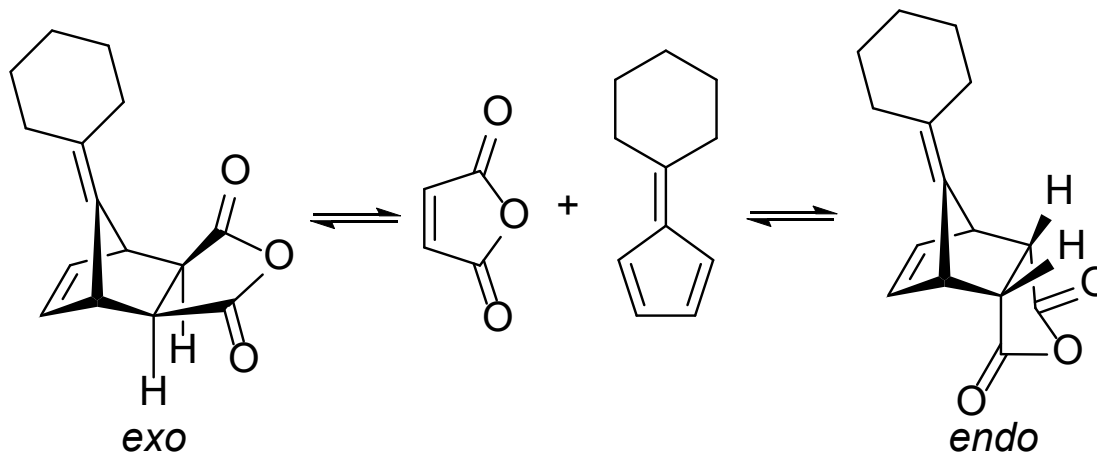

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.8. Retro-*Diels-Alder*-ova reakcija

Duža reakciona vremena i povišena temperatura mogu dovesti do neočekivanog stereochemijskog ishoda reakcije - nastanak *exo*-proizvoda:

s.t.

50 °C, 10 min.

50 °C, 60 min.

endo : *exo* = 100 : 0

endo : *exo* = 20 : 80

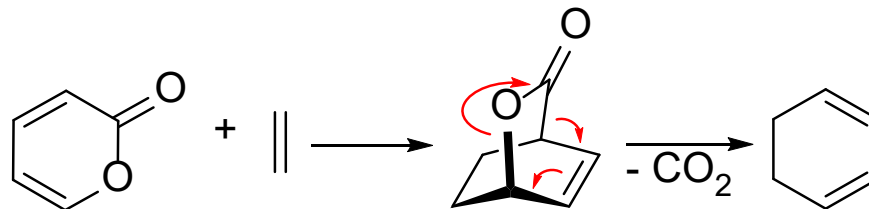
endo : *exo* = 3 : 97

Cikloadicije

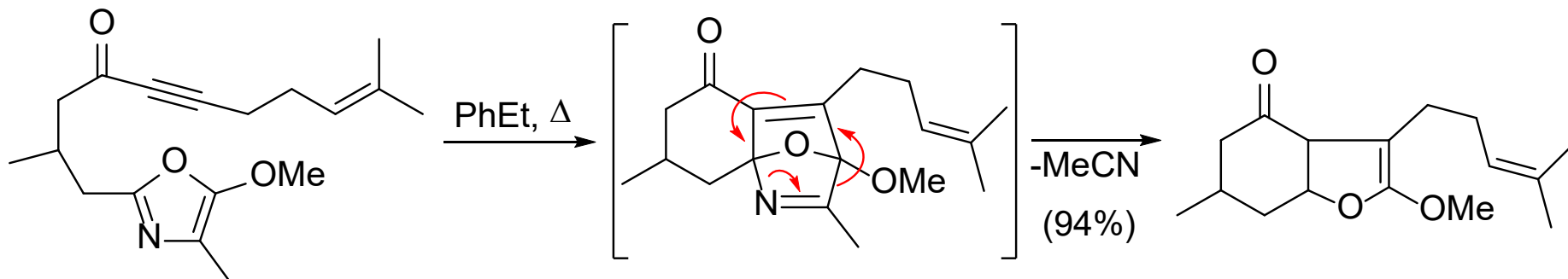
1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

1.1.8. Retro-*Diels-Alder*-ova reakcija

Reakcija razlaganja proizvoda *Diels-Alder*-ove reakcije pirona sa dienofilima jedan je od primera retro-*Diels-Alder*-ove reakcije

Za većinu ovih reakcija vučna sila je eliminacija malog, stabilnog i lako-isparljivog molekula (CO_2 , N_2 , O_2 , HCN , MeCN).

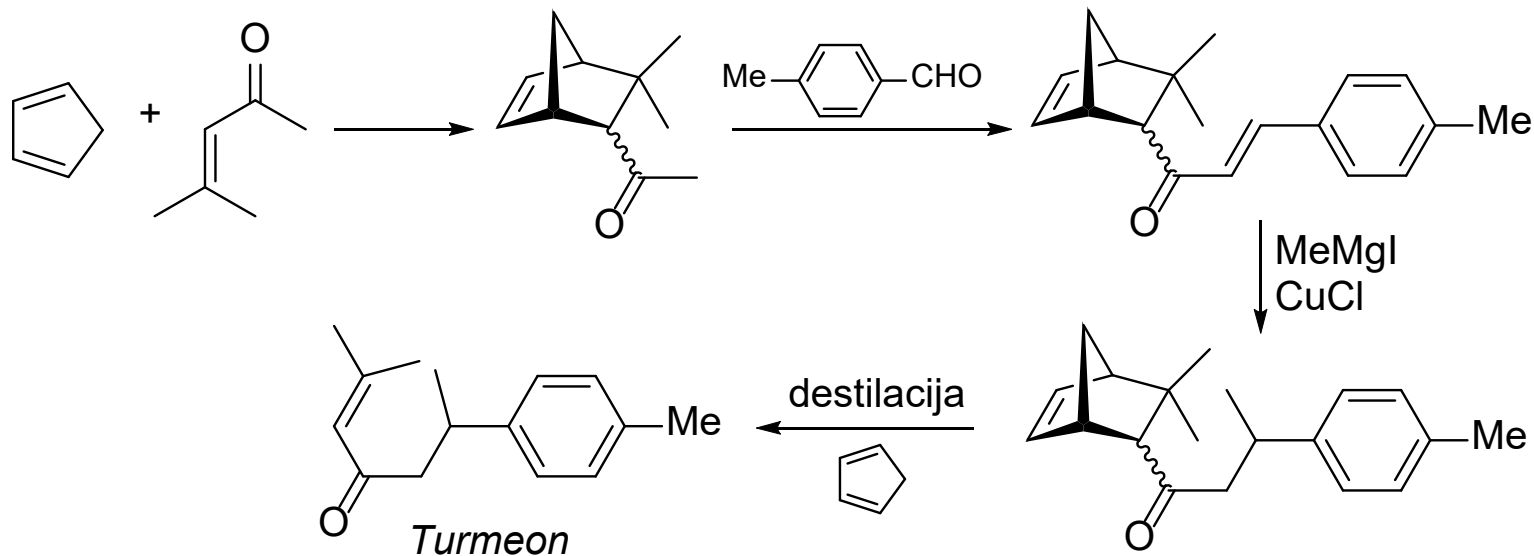
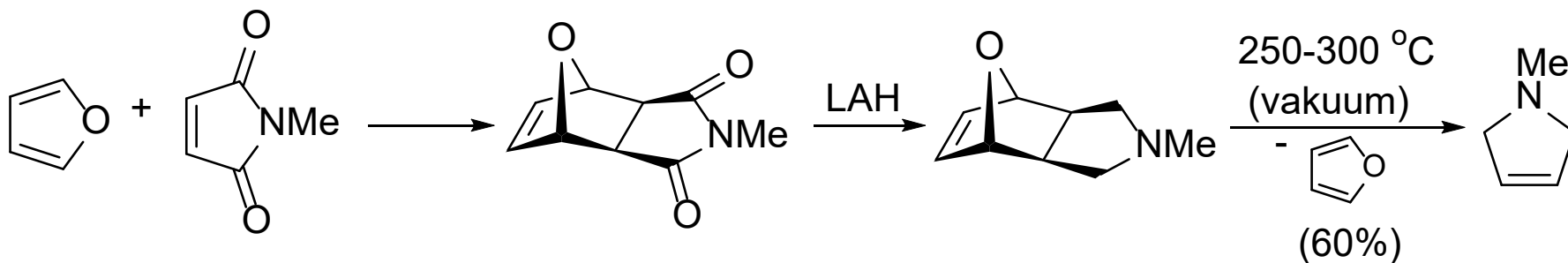

Cikloadicije

1.1. [4+2] cikloadicije: *Diels-Alder*-ova reakcija

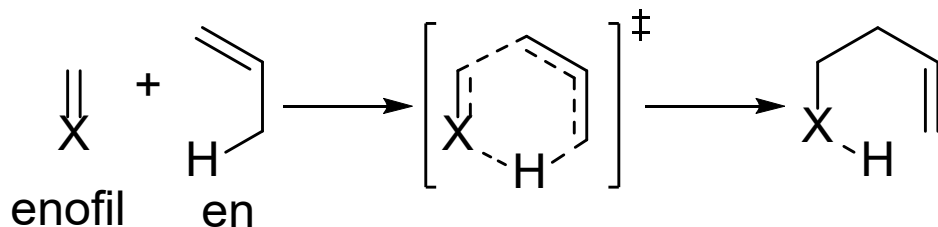
1.1.8. Retro-*Diels-Alder*-ova reakcija

Sekvenca *Diels-Alder*-ova reakcija-retro-*Diels-Alder*-ova reakcija koristi se u organskoj sintezi i za privremenu zaštitu dvostruke veze:

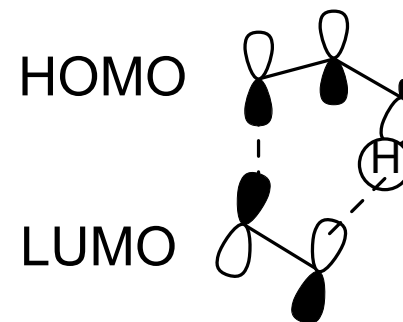

Cikloadicije

1.2. [4+2] cikloadicije: enske reakcije

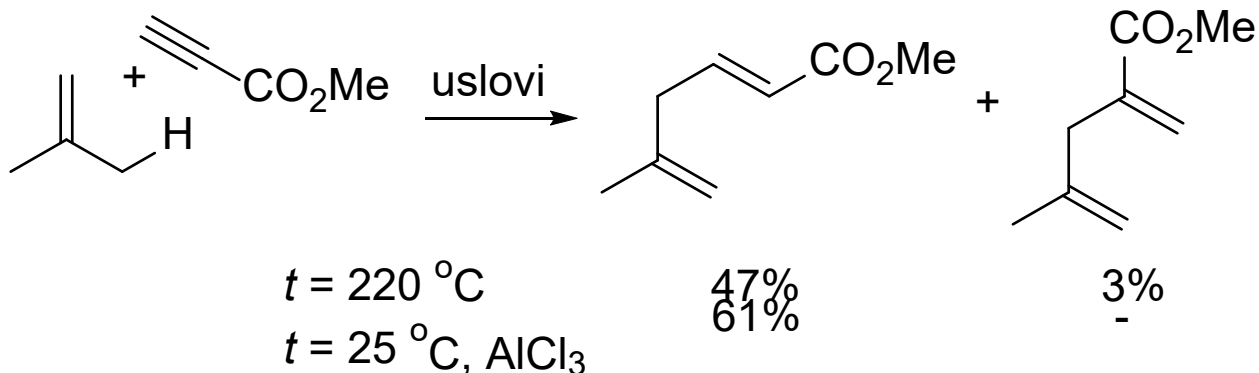

enofil: C=C, C=O, C=N, N=N, O=O
en: alken, alkin, alen

Koncertovan mehanizam koji obuhvata šestočlano prelazno stanje karakterističan je uglavnom za nepolarne C=C enofile (bez prisutnih elektron-privlačnih grupa).

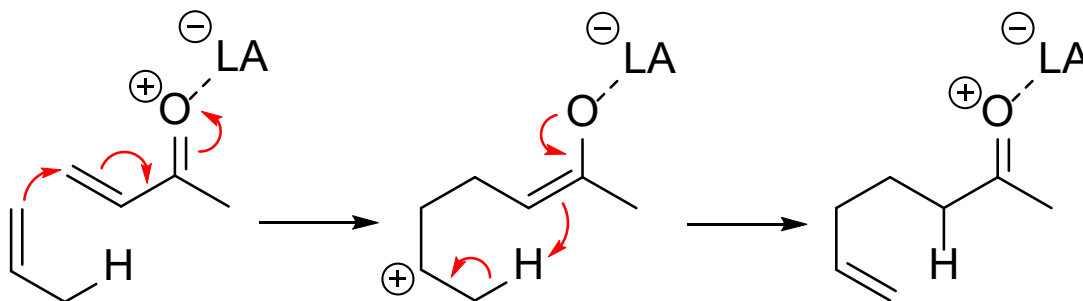
Usled velike energetske razlike između HOMO orbitale enske komponente i LUMO orbitale enofila, “sve-ugljenične” enske reakcije su relativno retke i zahtevaju energične reakcione uslove i/ili prisustvo katalizatora:

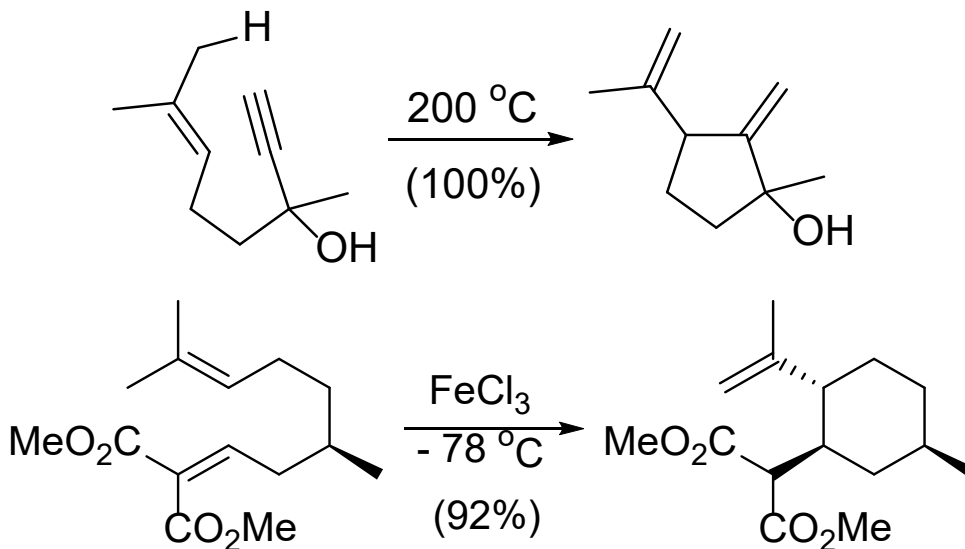
Cikloadicije

1.2. [4+2] cikloadicije: enske reakcije

Elektron-deficitarni alkeni mogu reagovati postepenim mehanizmom (ili koncertovanim mehanizmom sa polarnim prelaznim stanjima), naročito u prisustvu *Lewis*-ovih kiselina (LA), obično uz poboljšanje regioselektivnosti:

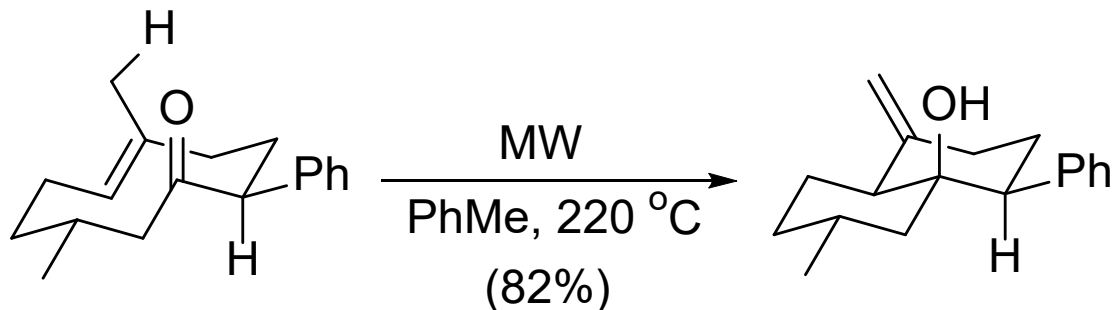
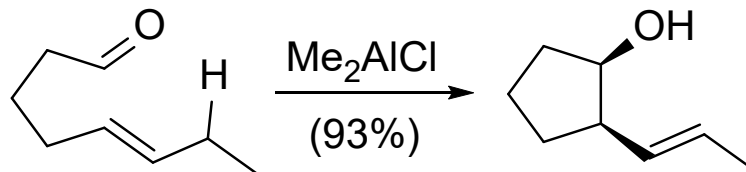
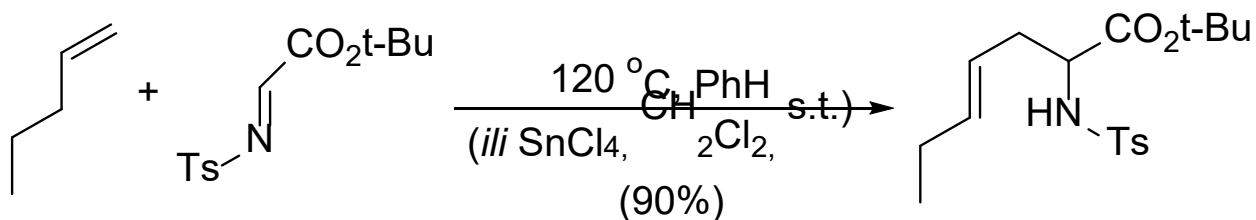
Intramolekulske enske reakcije se odvijaju lakše i brže iz entropijskih razloga i imaju veću primenu u sintezi:

Cikloadicije

1.2. [4+2] cikloadicije: enske reakcije

Hetero-enske reakcije (X = O, N) se uglavnom odvijaju postepenim mehanizmom, uz efikasniju katalizu *Lewis*-ovim kiselinama i pod blažim reakcionim uslovima \Rightarrow značajnija primena u sintezi:

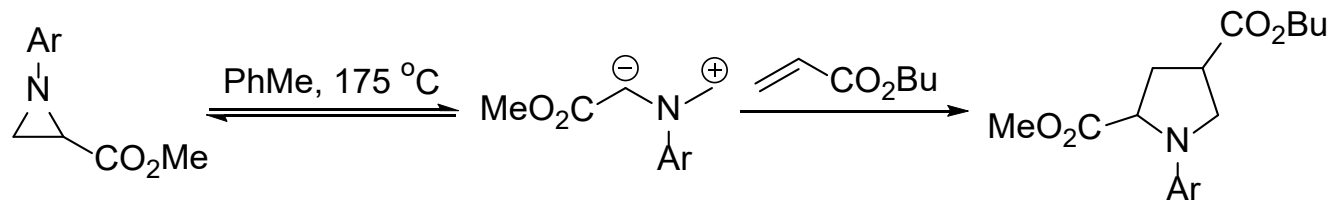
Cikloadicije

1.3. [4+2] cikloadicije: 1,3-dipolarne cikloadicije

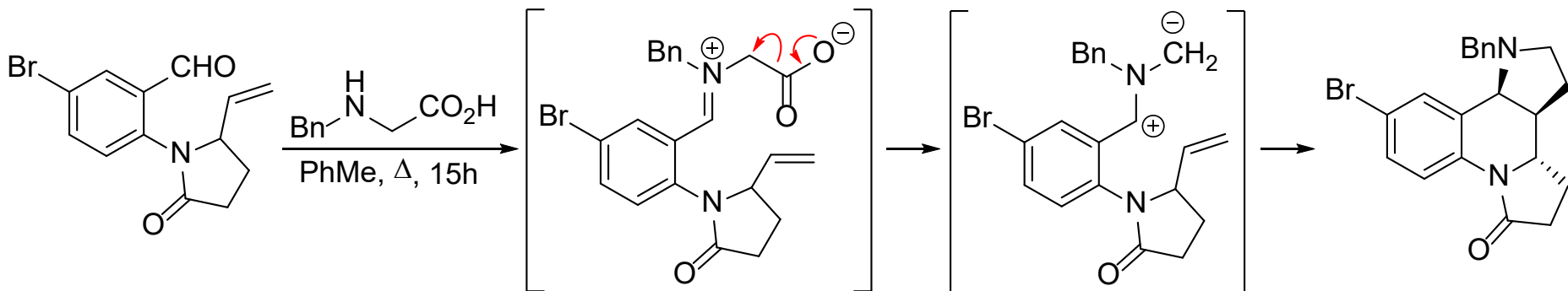
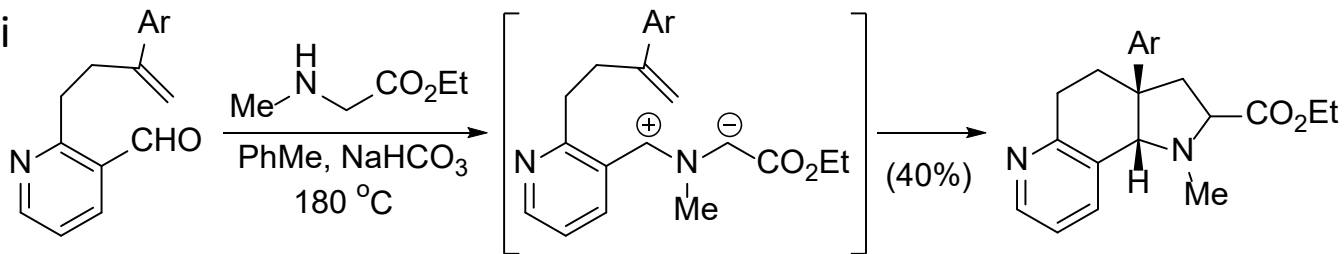
- Azometin-ilid: dobijanje pirolidina

Azometin-ilidi su nestabilni, ne mogu se izolovati i pripremaju se *in situ*.

Azometin-ilidi se mogu generisati pirolizom ili fotolizom aziridina:

Azometin-ilidi mogu nastati i reakcijom aldehida sa sekundarnim aminom, u prisustvu baze:

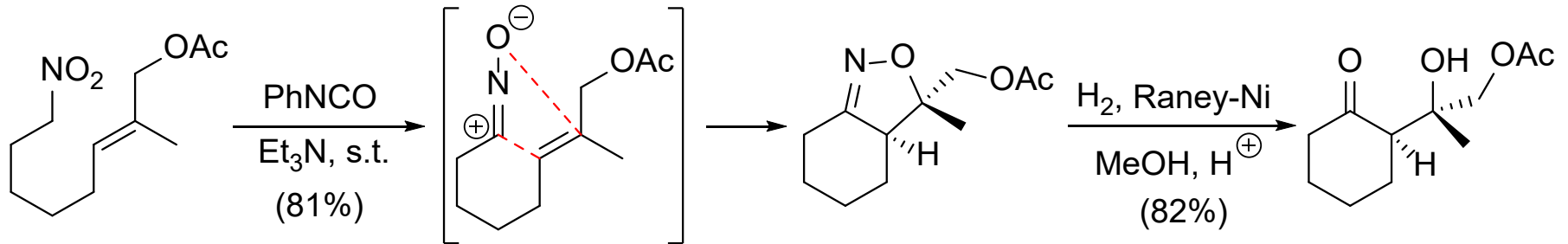

Cikloadicije

1.3. [4+2] cikloadicije: 1,3-dipolarne cikloadicije

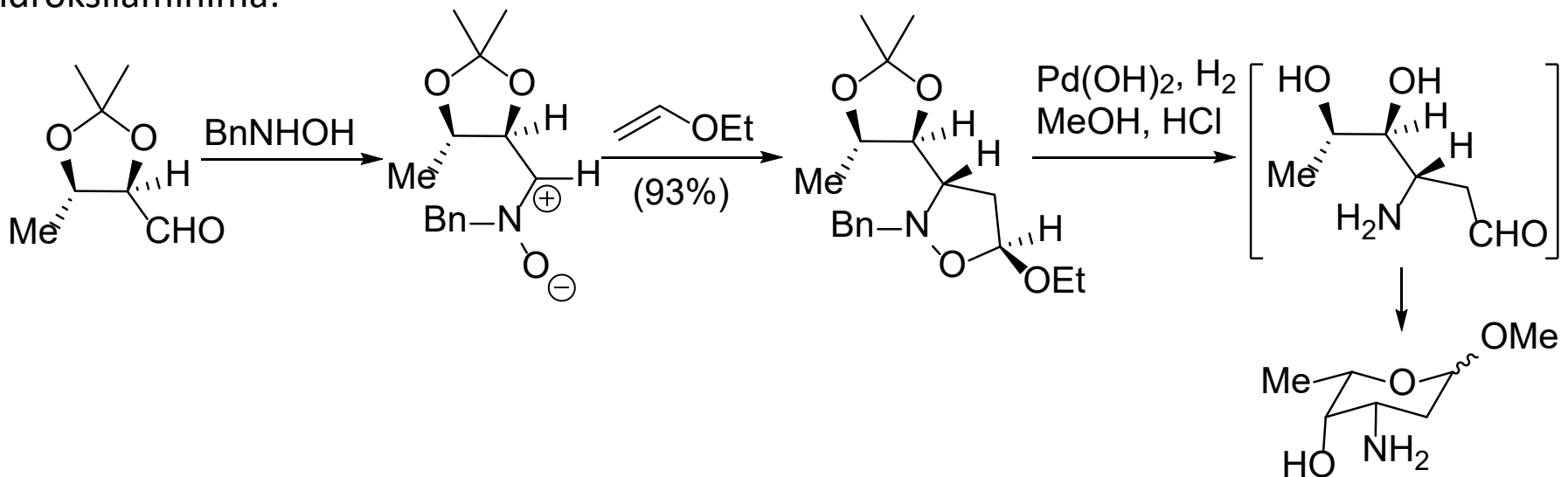
- Nitril-oksidi: dobijanje Δ^2 -izoksazolina

Nitril-oksidi se pripremaju *in situ*, npr. dehidratacijom nitro-alkana (pomoću fenil-izocijanata).

- Nitroni: dobijanje izoksazolidina

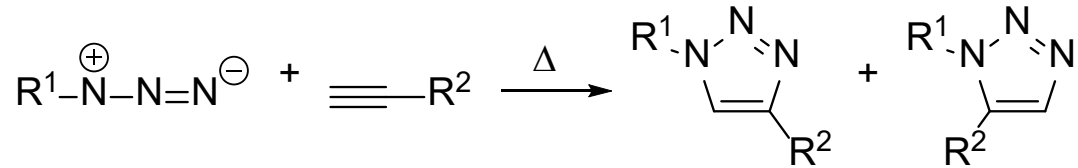
Nitroni se mogu izolovati ili pripremati *in situ*, npr. reakcijom aldehida sa monosupstituisanim hidroksilaminima:

Cikloadicije

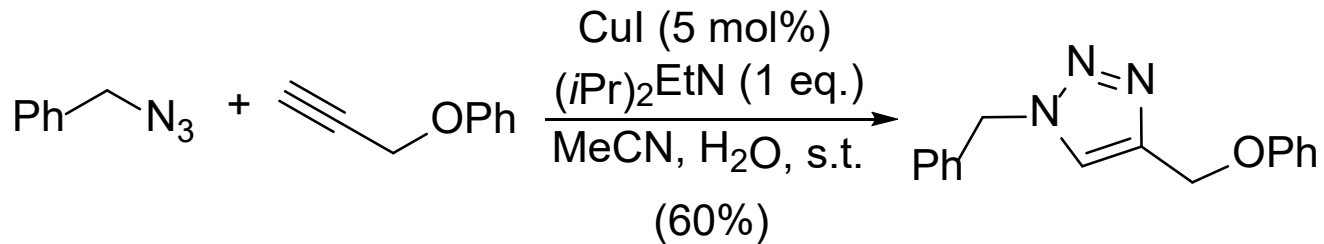
1.3. [4+2] cikloadicije: 1,3-dipolarne cikloadicije

- Azidi: “klik-hemija” (Click chemistry); dobijanje triazola:

Visoka temperatura i odsustvo regioselektivnosti predstavljaju glavni nedostatak ove reakcije:

⇒ Korišćenjem Cu^+ katalizatora reakcija se odvija znatno brže, pod blagim reakcionim uslovima i uz visoku regioselektivnost.

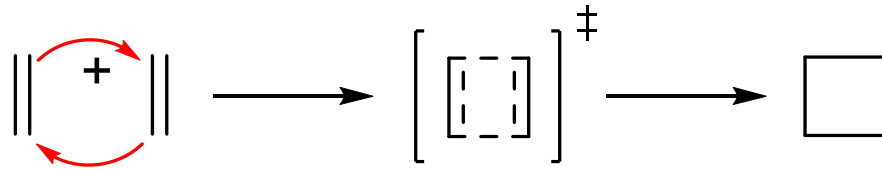

Ova reakcija je:

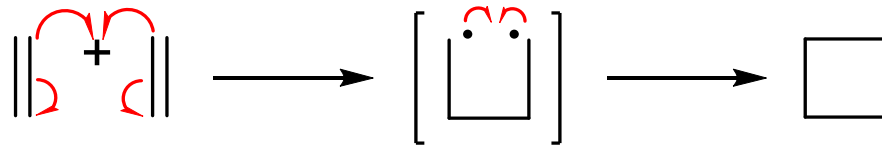
- biokompatibilna*: izvodi se u vodenoj sredini, tj. pod fiziološkim uslovima;
- bioortogonalna*: može se odvijati u živim sistemima bez uticaja na fiziološke procese (azidi i acetileni obično nisu prisutni u živim sistemima).

Cikloadicije

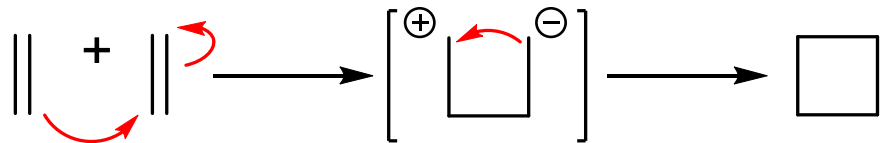
2. [2+2] cikloadicije

*Koncertovan
(uskladen)*

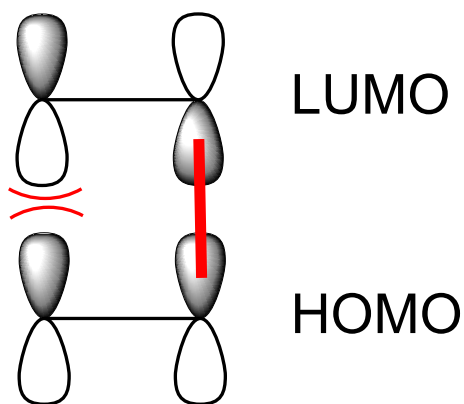
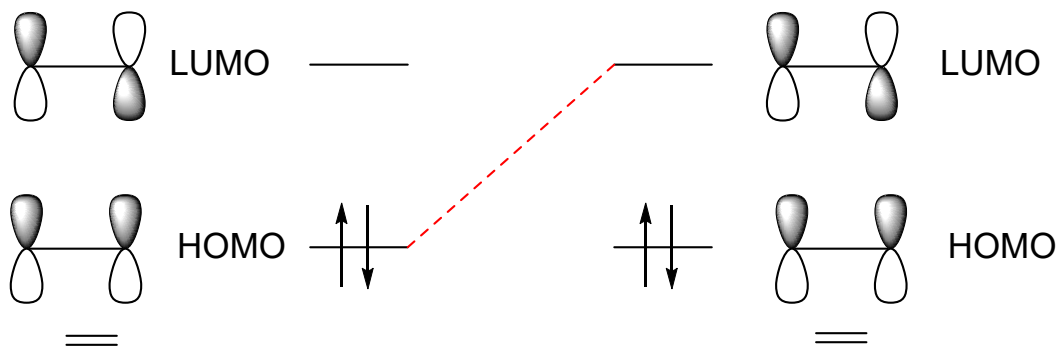
*biradikaliski
(postepen)*

*cviterjonski
(postepen)*

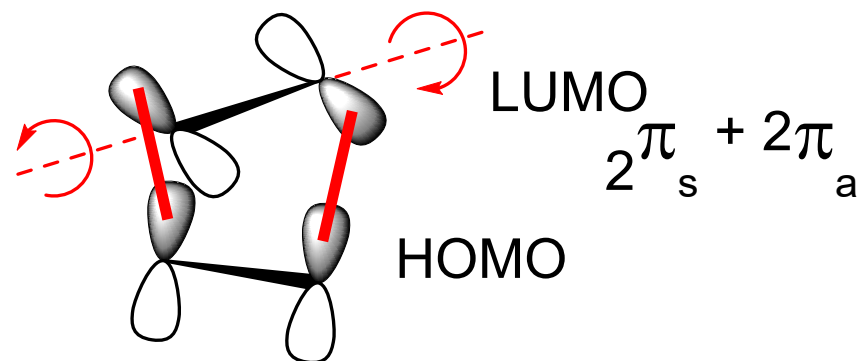
Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

suprafacijalno
simetrijski
zabranjeno

$$2\pi_s + 2\pi_s$$

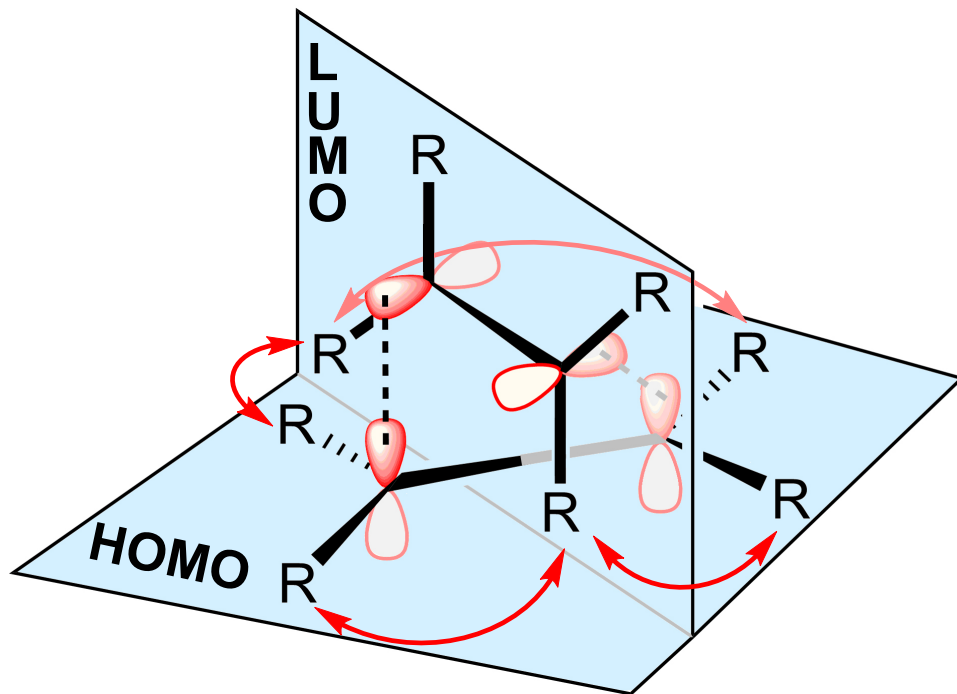
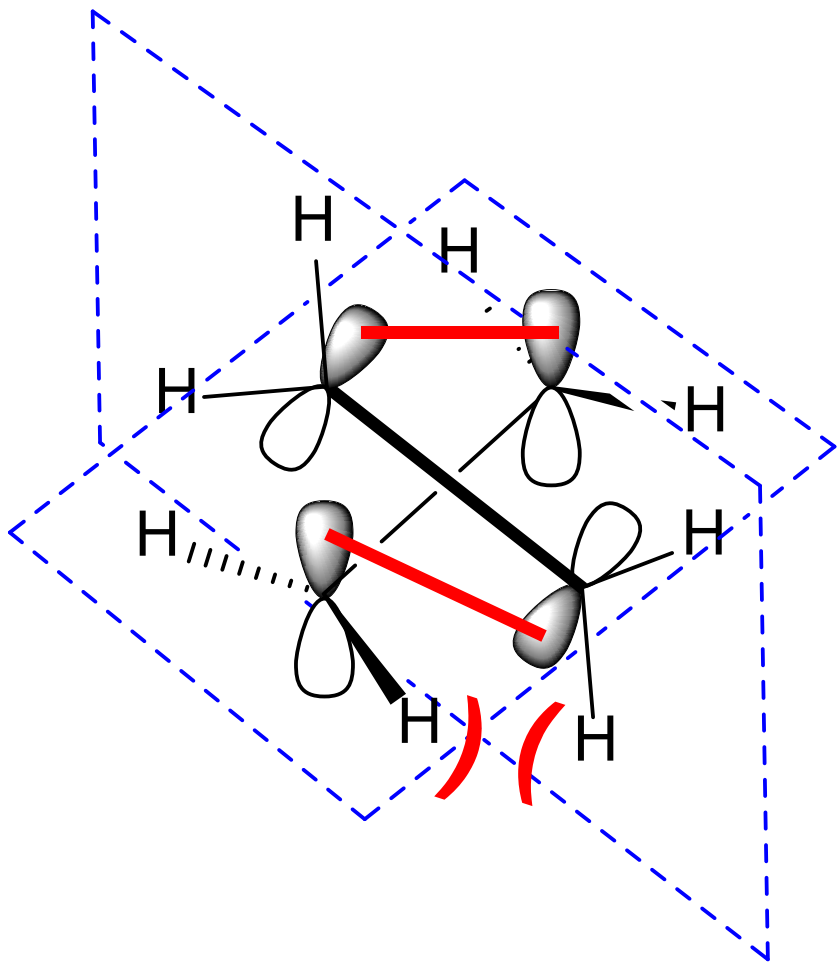
antarafacijalno
simetrijski
dozvoljeno

Suprafacijalno: formiranje C-C veza sa iste strane π -sistema

Antarafacijalno: formiranje C-C veza sa suprotnih strana π -sistema

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

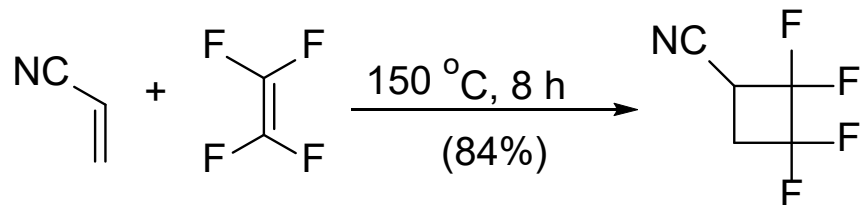
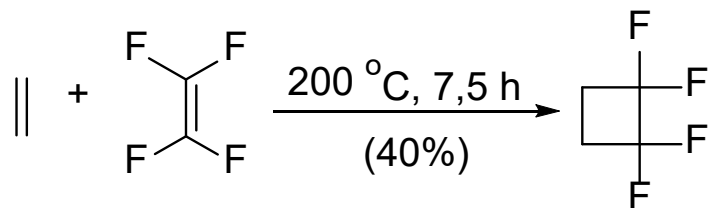
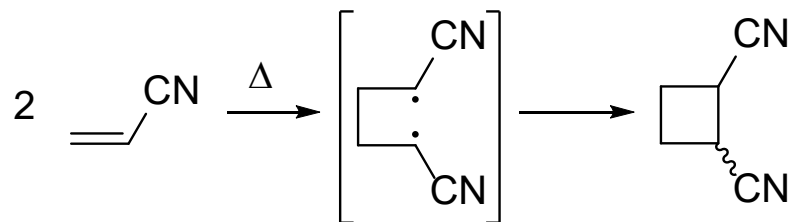

Geometrijski zabranjeno \Rightarrow [2+2] cikloadicije (alken+alken) su retke i uglavnom se ne odvijaju koncertovanim mehanizmom, već obično stupnjevitim.

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

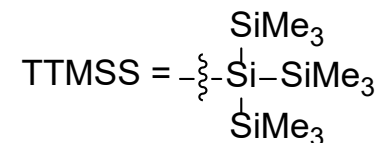
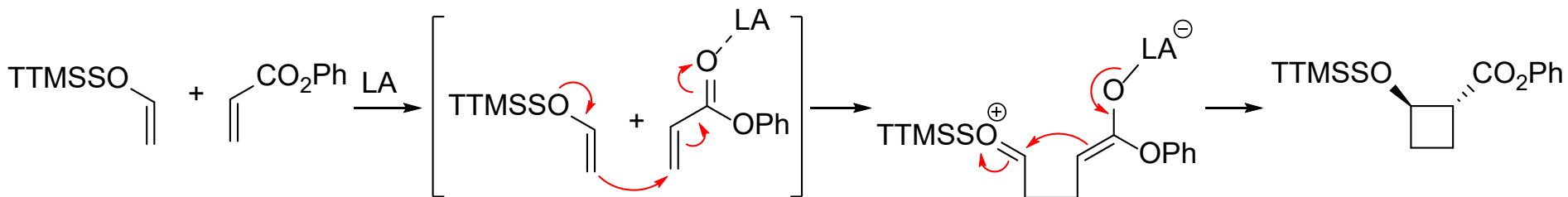
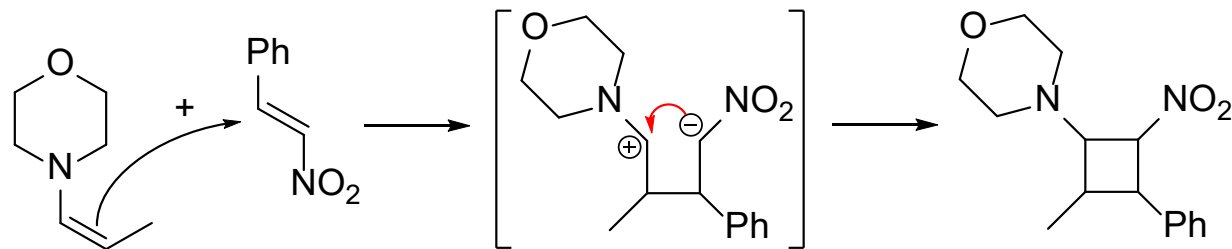
- Biradikalski mehanizam

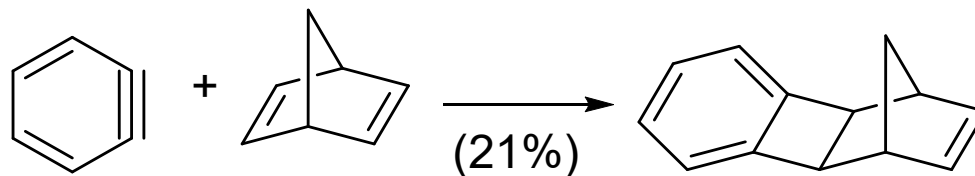
Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

- Cviterjonski mehanizam

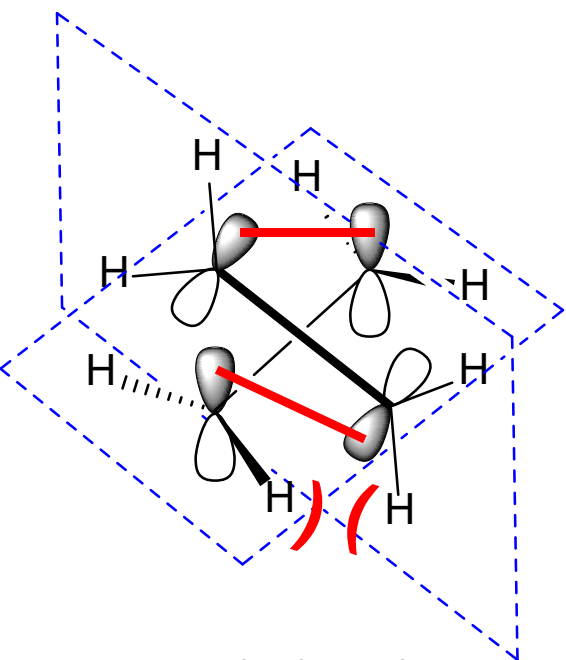
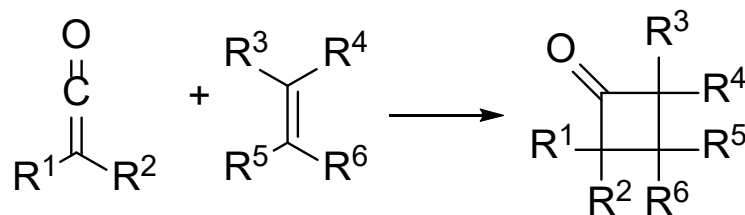
ali...

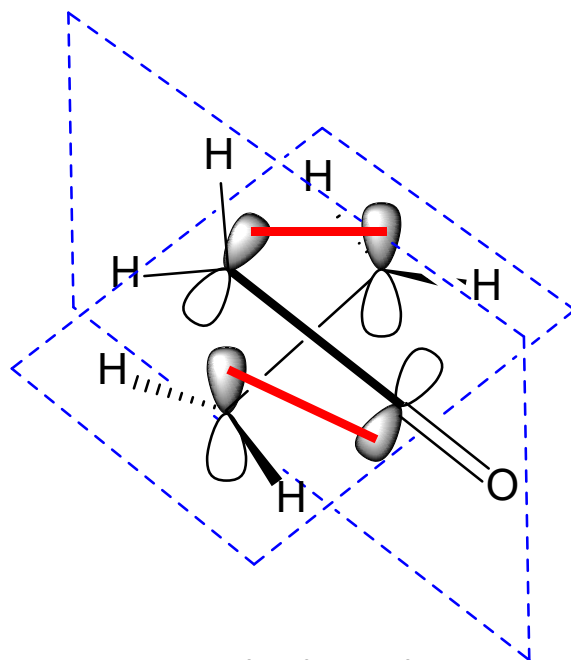
Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

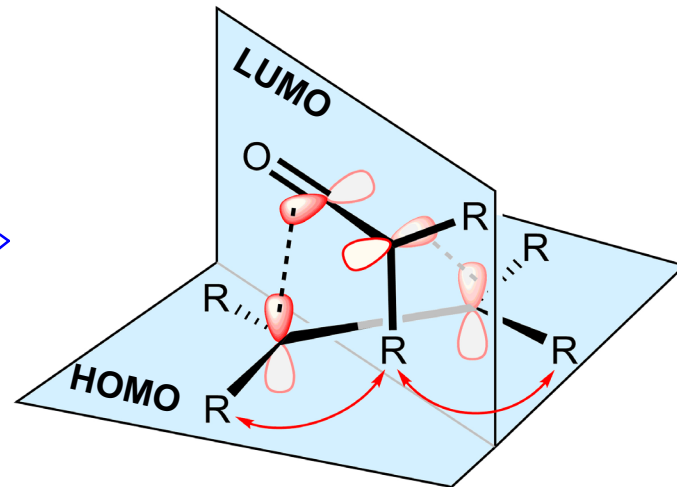
2.1.1. Cikloadicije ketena

simetrijski dozvoljena
geometrijski zabranjena

simetrijski dozvoljena
geometrijski dozvoljena

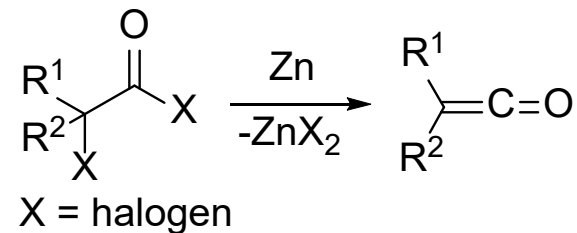
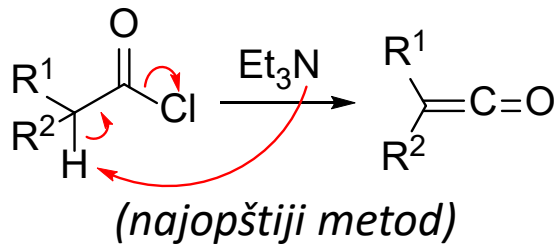
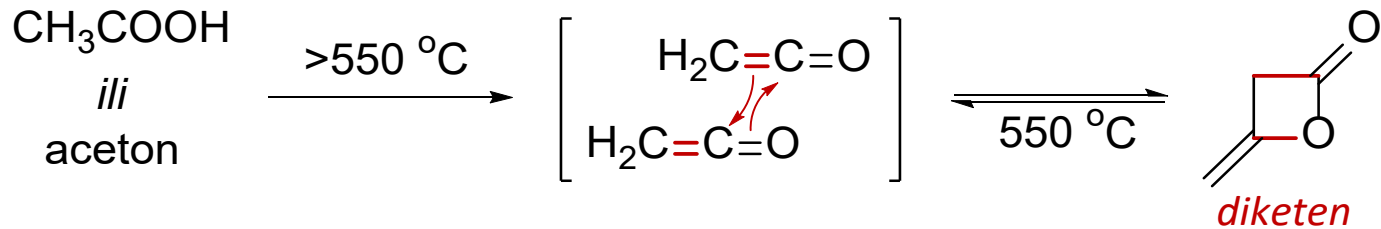
⇒ moguć
koncertovan
mehanizam

Cikloadicije

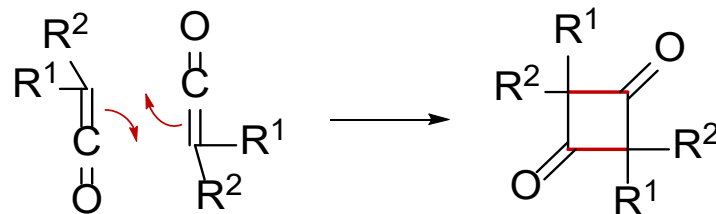
2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1. Cikloadicije ketena

- Dobijanje ketena

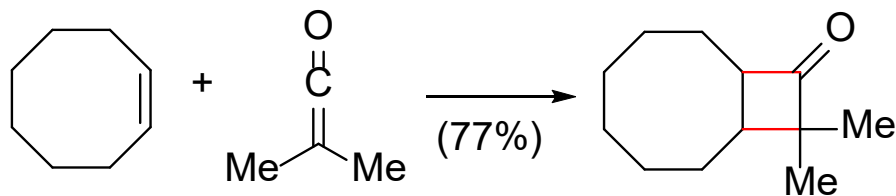
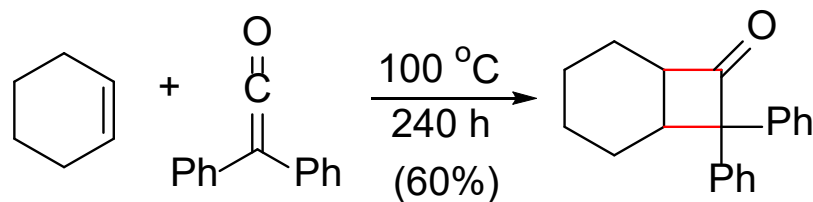
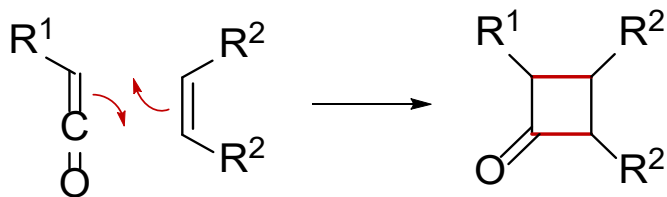
- Dimerizacija supstituisanih ketena (dobijanje 1,4-ciklobutadiona)

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

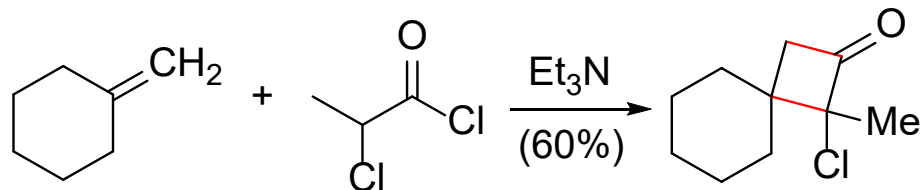
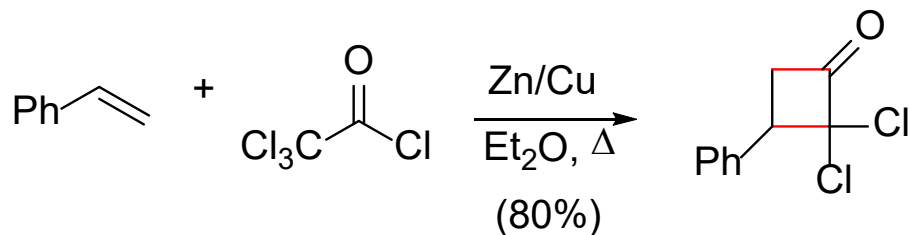

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

- Regioselektivnost
 - posledica sterenskih i elektronskih faktora
 - *obično* se stvara veza između manje supstituisanog C-atoma dvostruke veze i elektron-deficitarnijeg (središnjeg) C-atoma ketena

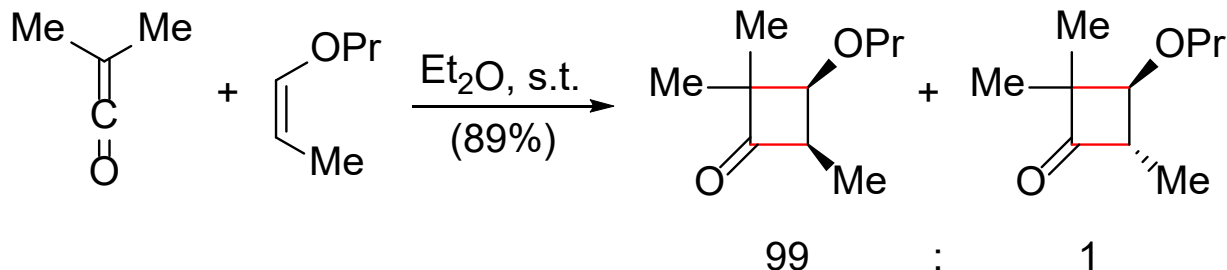

Cikloadicije

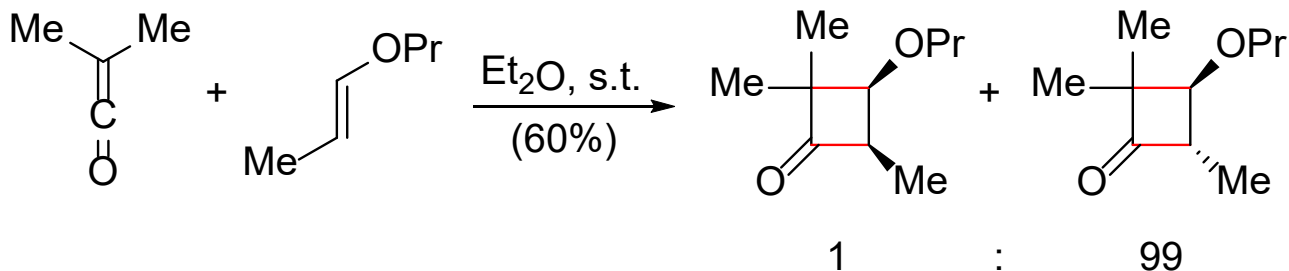
2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

- Stereoselektivnost (*cis*-pravilo)
 - *Z*-alkeni reaguju brzo i stereoselektivno, gradeći *cis*-1,2-disupstituisane ciklobutanone

- *E*-alkeni reaguju sporije i ponekad sa nižom stereoselektivnošću, gradeći *trans*-1,2-disupstituisane ciklobutanone

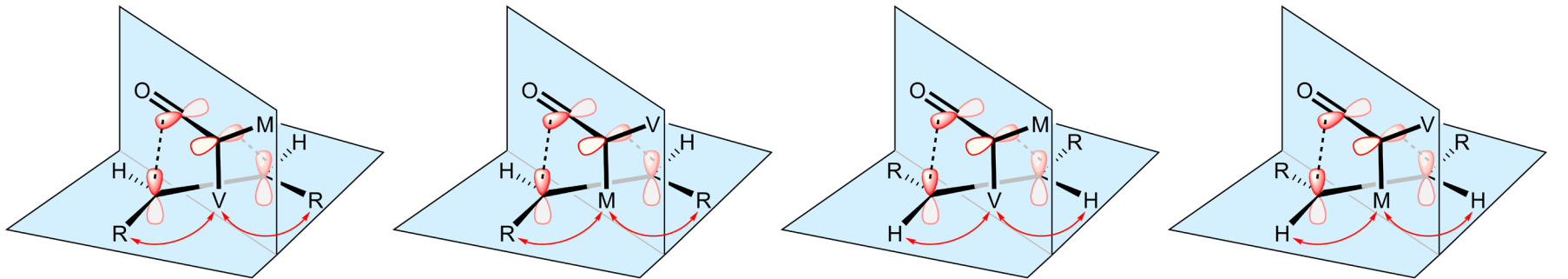
Odsustvo stereoselektivnosti u nekim reakcijama ukazuje na alternativni nekonzertovan (stupnjeviti) mehanizam preko cviterjonskih intermedijera.

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

- Stereoselektivnost (*endo* vs. *exo*)

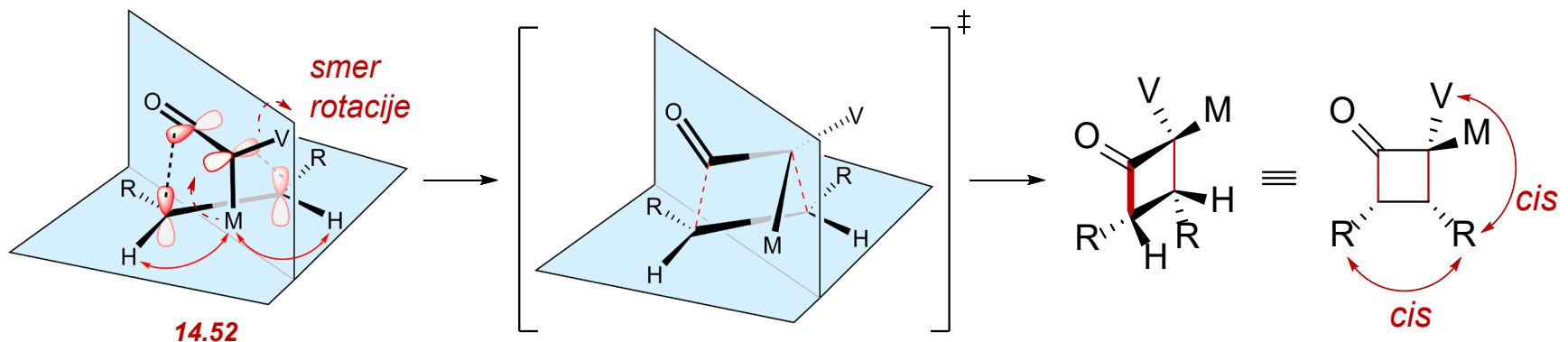
14.49

14.50

14.51

14.52

energija

14.52

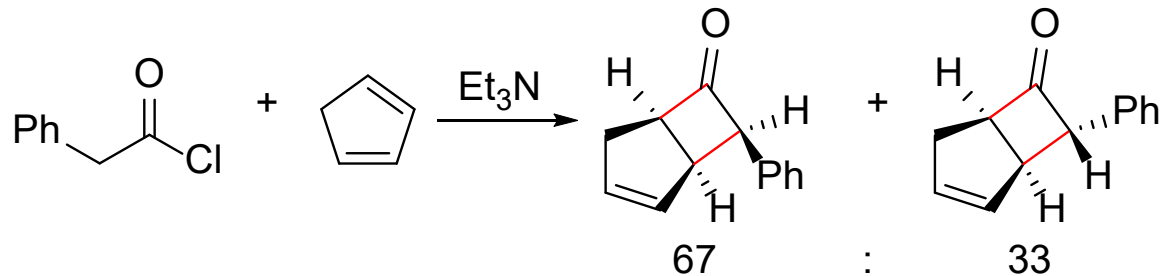
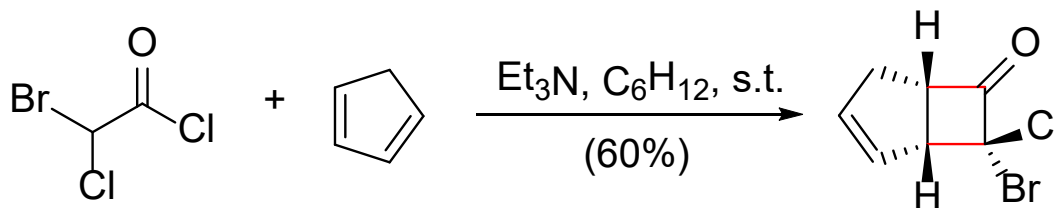
“Mazohistički” sterni efekat: voluminozan supstituent je *endo*

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

- Stereoselektivnost (*endo* vs. *exo*)

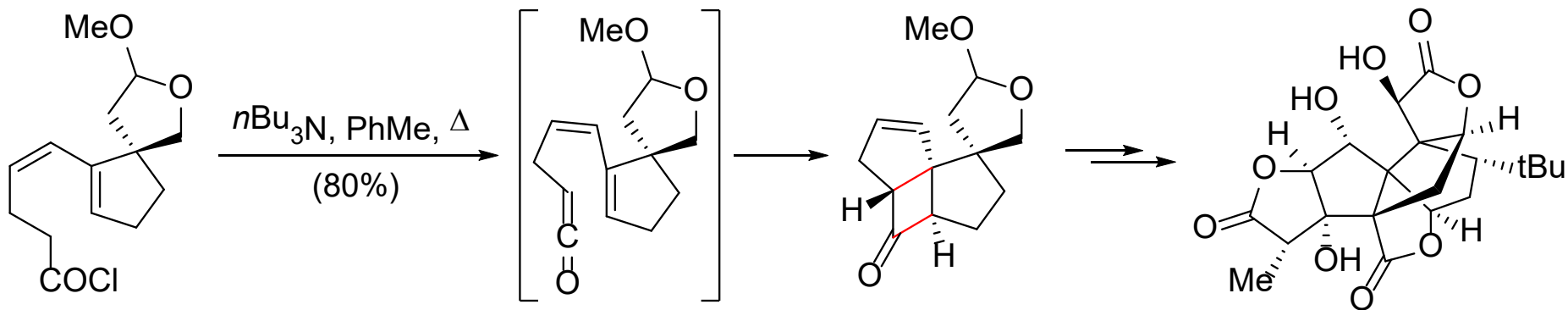
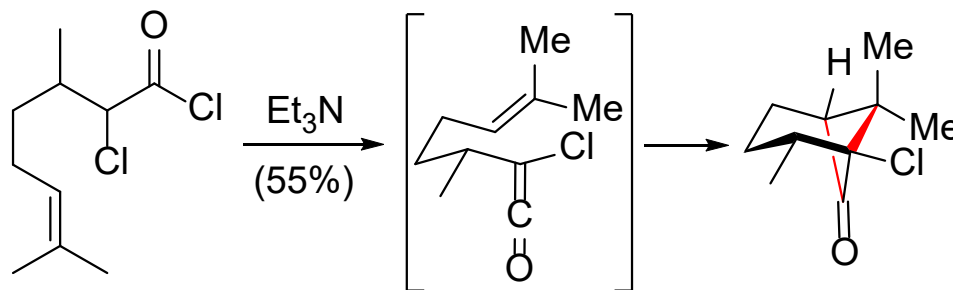

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.1 Cikloadicije ketena: reakcije sa alkenima (dobijanje ciklobutanona)

- Intramolekulska reakcija (regiohemija određena konformacijom molekula)

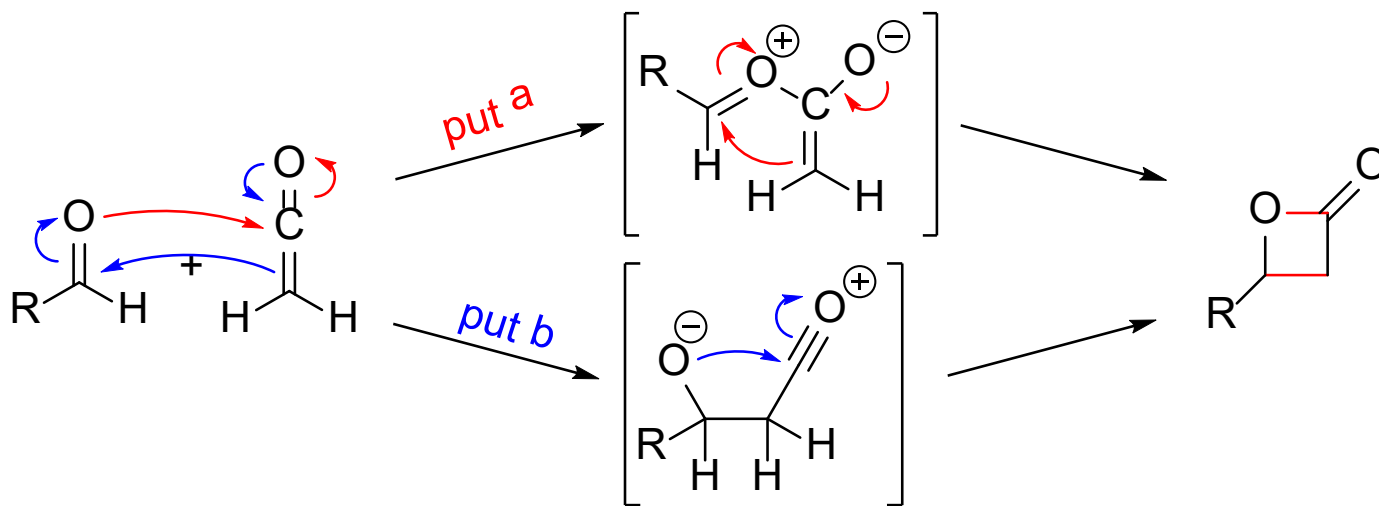
ginkgolide B
1988
J. Am. Chem. Soc., 110, 649.

Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.2 Cikloadicije ketena: reakcije sa aldehidima i ketonima (dobijanje β -laktona)

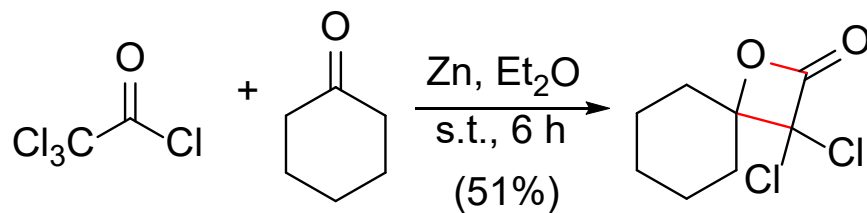
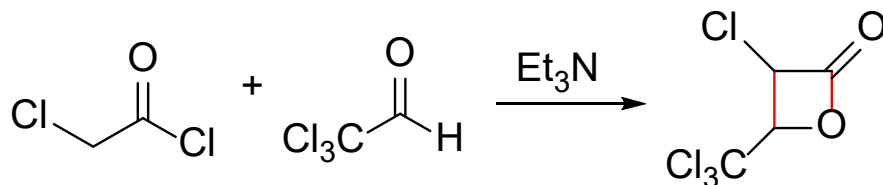
Reakcijom ketena sa aldehidima ili ketonima dobijaju se β -laktoni, a reakcija najverovatnije obuhvata stvaranje cviterjonskih intermedijera (mehanizam nije koncertovan):

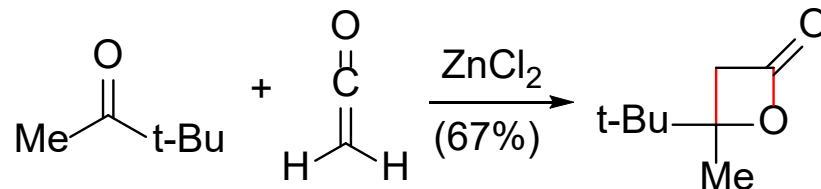
Cikloadicije

2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.2 Cikloadicije ketena: reakcije sa aldehidima i ketonima (dobijanje β -laktona)

U reakcijama između neaktiviranih aldehida/ketona i ketena, mora se koristiti *Lewis*-ova kiselina za efikasnu transformaciju:

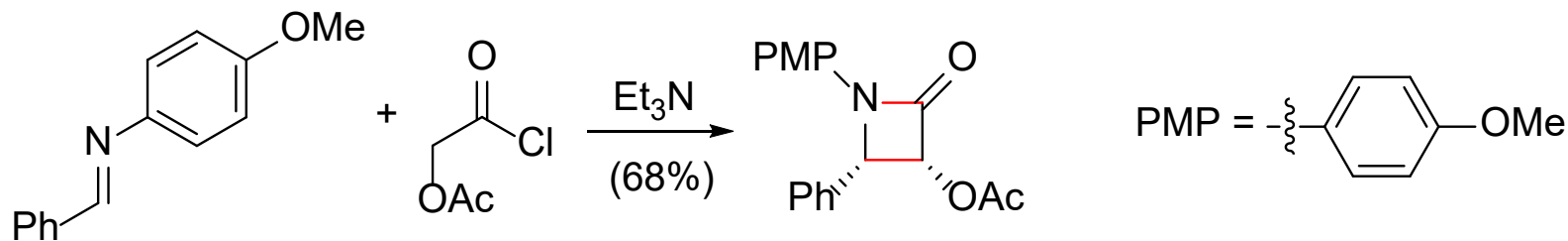
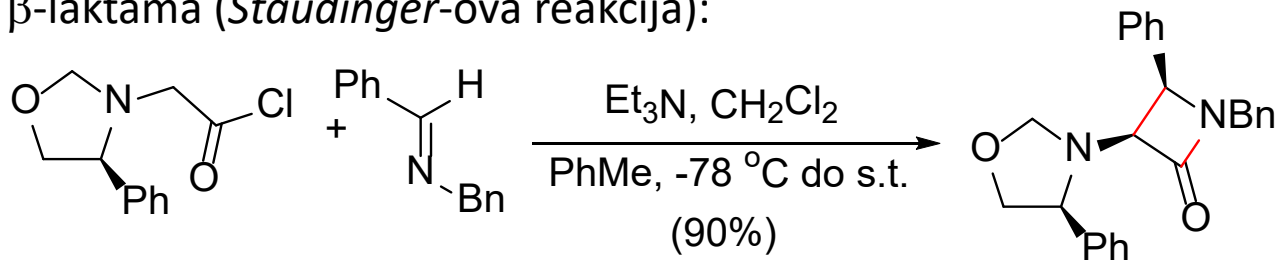

Cikloadicije

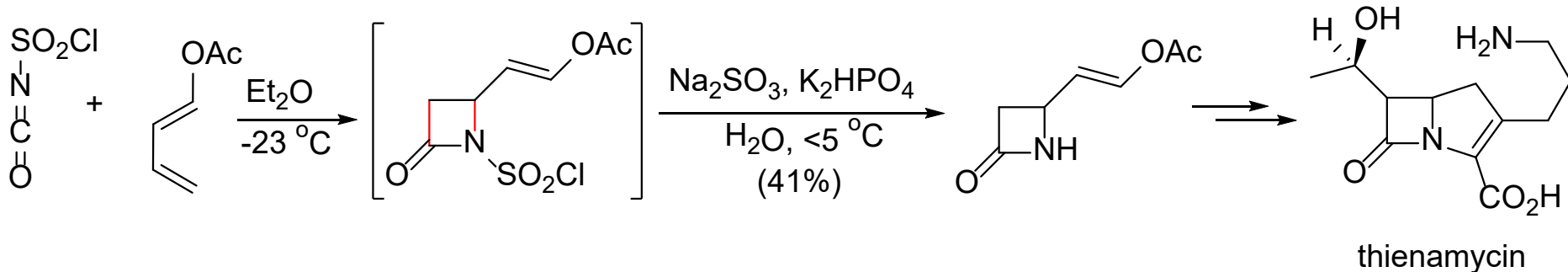
2.1. [2+2] cikloadicije: termičke

2.1.1.3 Cikloadicije ketena: reakcije sa iminima (dobijanje β -laktama)

Keteni reaguju sa iminima i njihovim derivatima analognim, postepenim mehanizmom, uz nastanak β -laktama (*Staudinger-ova* reakcija):

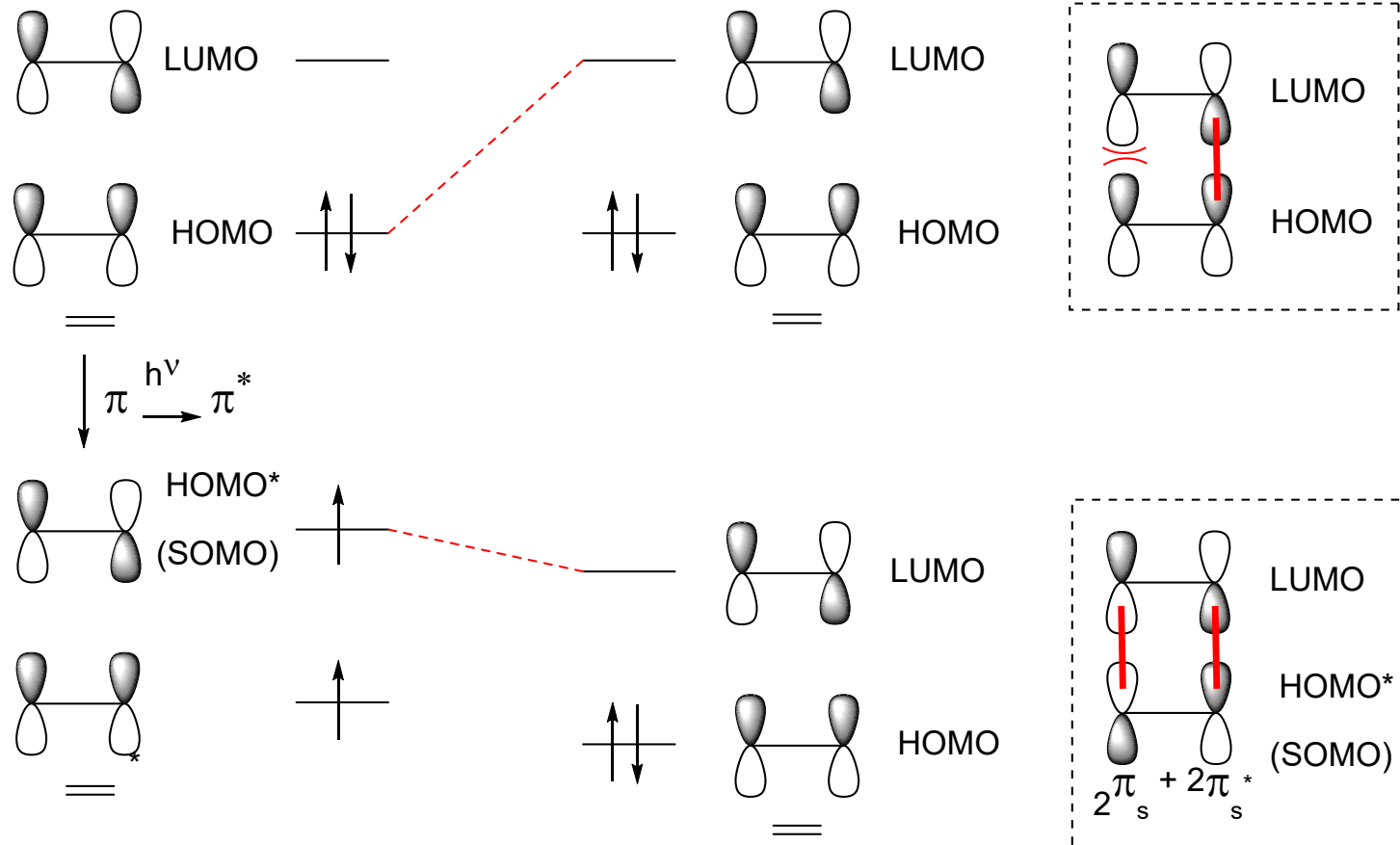
Kao alternativa ketenu može se koristiti hlorsulfonil-izocijanat (nastaje drugi par σ -veza):

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.1. Fotocikloadicije alkena i diena

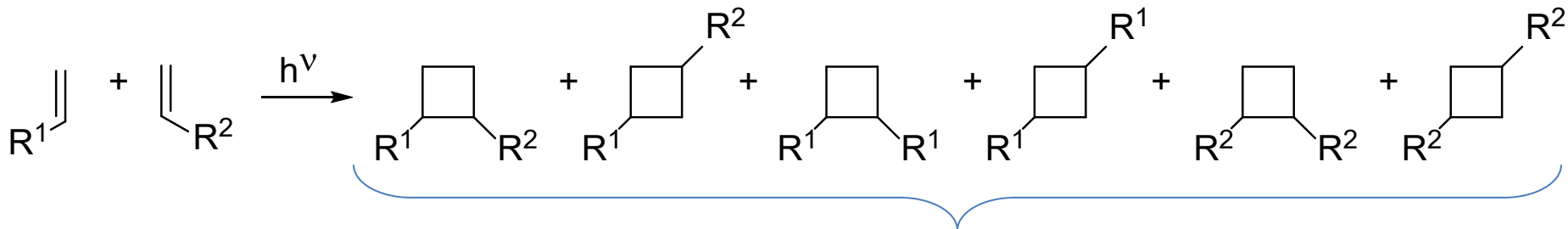
⇒ [2+2] fotohemijske cikloadicije su simetrijski i geometrijski dozvoljene

⇒ [2+2] fotocikloadicije alkena se *mogu* odvijati koncertovanim mehanizmom u ekscitovanom stanju

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.1. Fotocikloadicije alkena i diena

Obično nastaje kompleksna smesa proizvoda.

Sintetički značaj uglavnom imaju fotohemijske dimerizacije alkena ili intramolekulske ciklizacije 1,n-diena.

- Za ekscitaciju neaktiviranih alkena ($\pi \rightarrow \pi^*$ prelaz) mora se koristiti UV-svetlost više energije (~ 210 nm) i ozračivanje se mora vršiti u kvarcnim sudovima (propuštaju $\lambda > 200$ nm); svetlost ovako visoke energije često dovodi do raspadanja supstrata, *cis-trans* izomerizacije alkena...
- Za ekscitaciju konjugovanih alkena ($n \rightarrow \pi^*$ prelaz) koristi se svetlost niže energije (~ 315 nm), a ozračivanje se izvodi u sudovima od borsilikatnog Pyrex stakla (propuštaju $\lambda > 280$ nm).

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

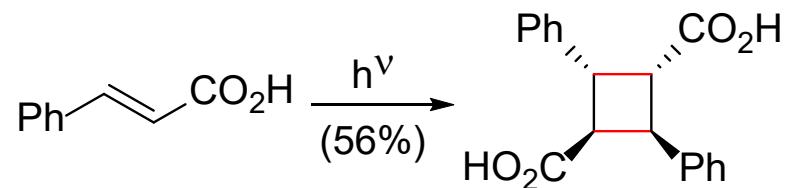
2.2.1. Fotocikloadicije alkena i diena

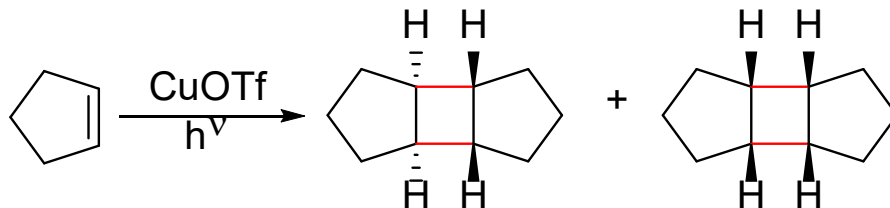
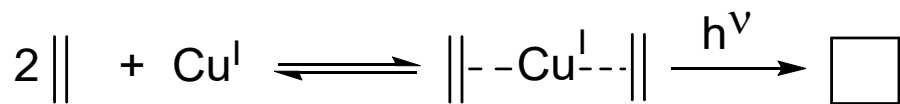
Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.1. Fotocikloadicije alkena i diena

Katalizatori na bazi Cu⁺ poboljšavaju fotohemijske [2+2] cikloadicije, a mišljenje je da pre fotoekscitacije nastaje kompleks Cu-alken (1:2), čime su reakcioni centri približeni zahvaljujući tzv. templatnom efektu:

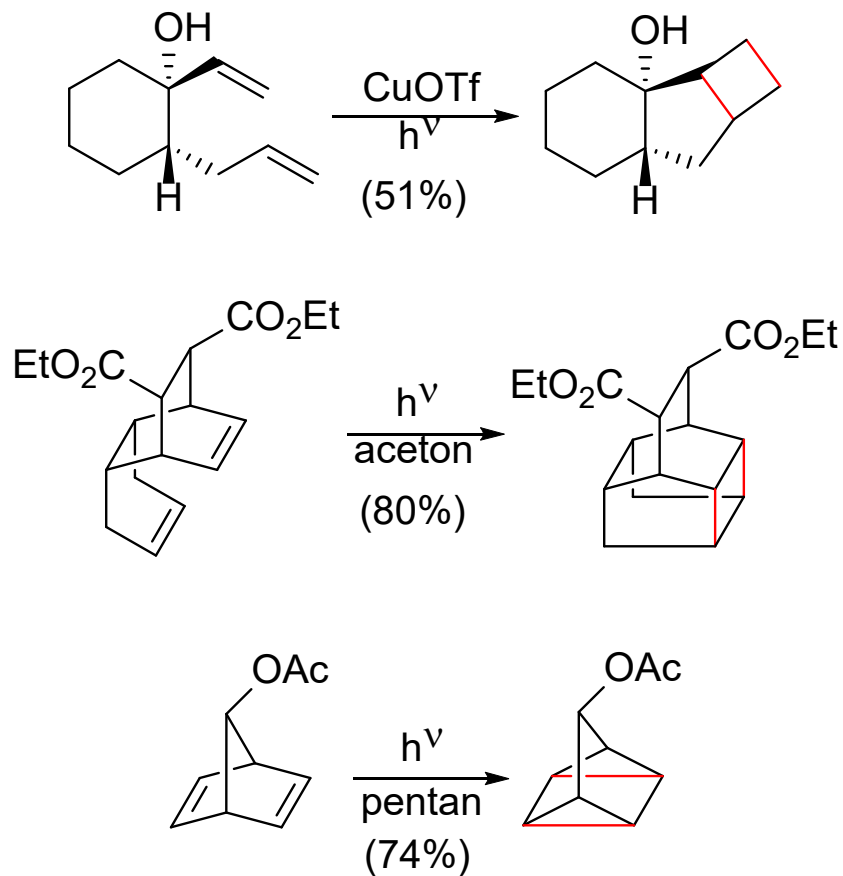

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.1. Fotocikloadicije alkena i diena

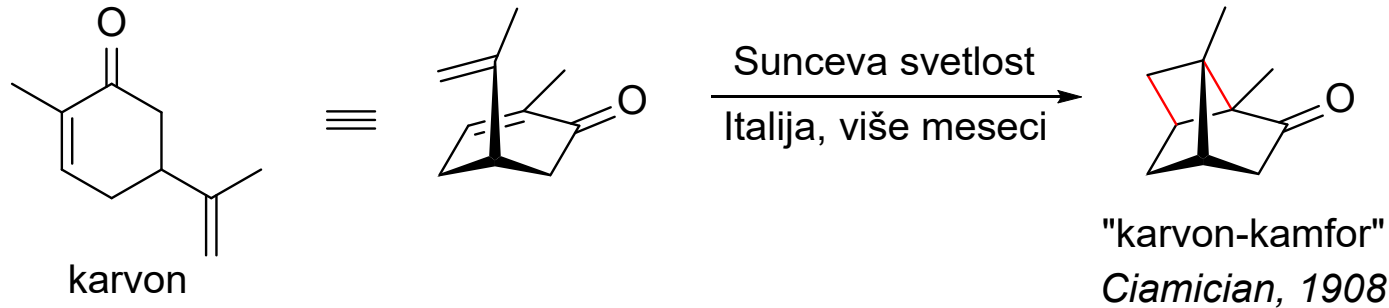
Sintetički najznačajnije su intramolekulske [2+2]-cikloadicije alkena.

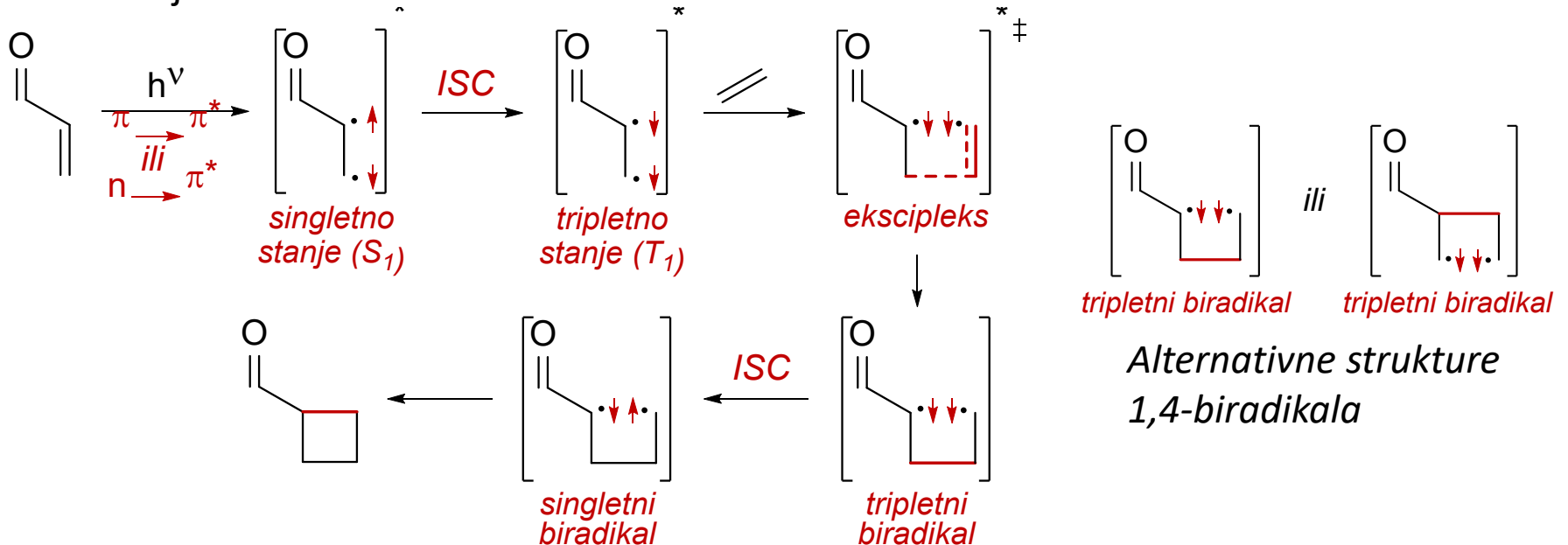
Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

Reakcija se (ipak) ne odvija koncertovanim mehanizmom, već preko 1,4-biradikalskih intermedijera.

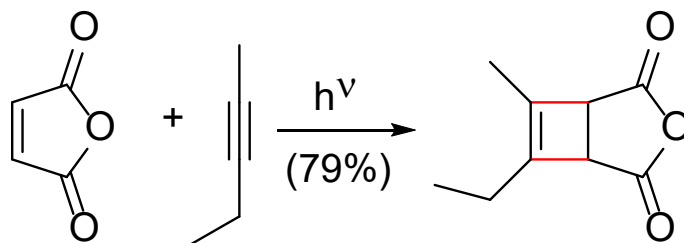
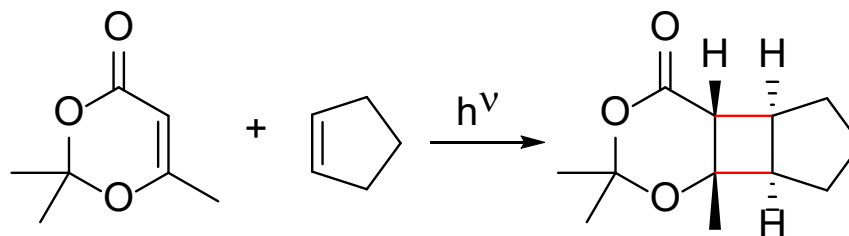
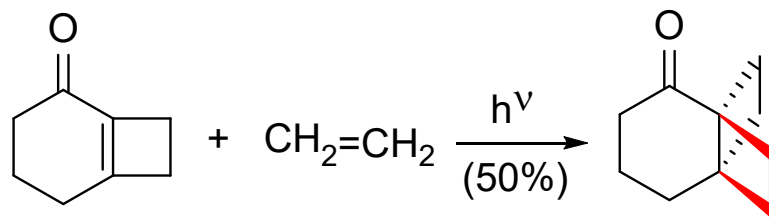

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- Intermolekulske reakcije

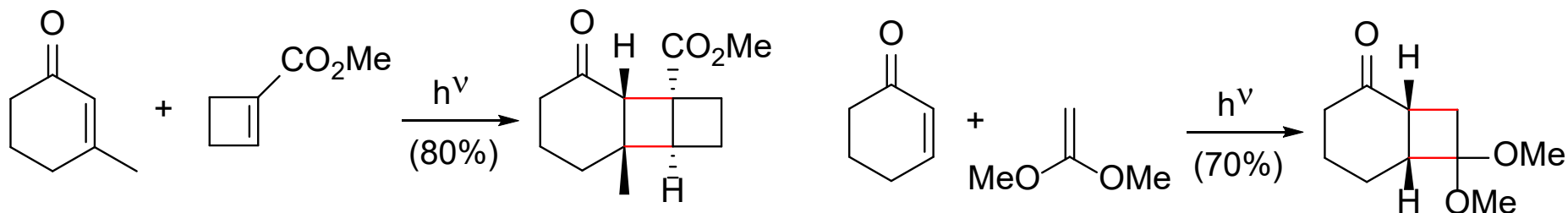
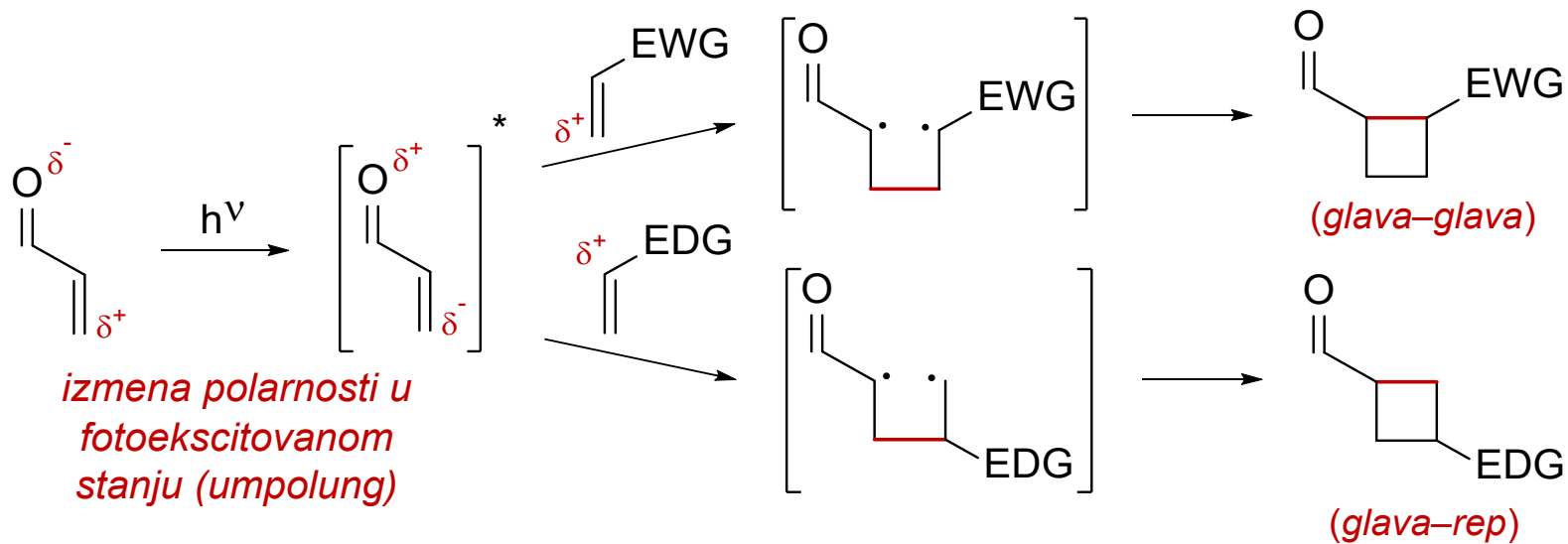
Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- Intermolekulske reakcije

U slučaju nesimetričnih alkena, regioselektivnost se *obično* može predvideti:

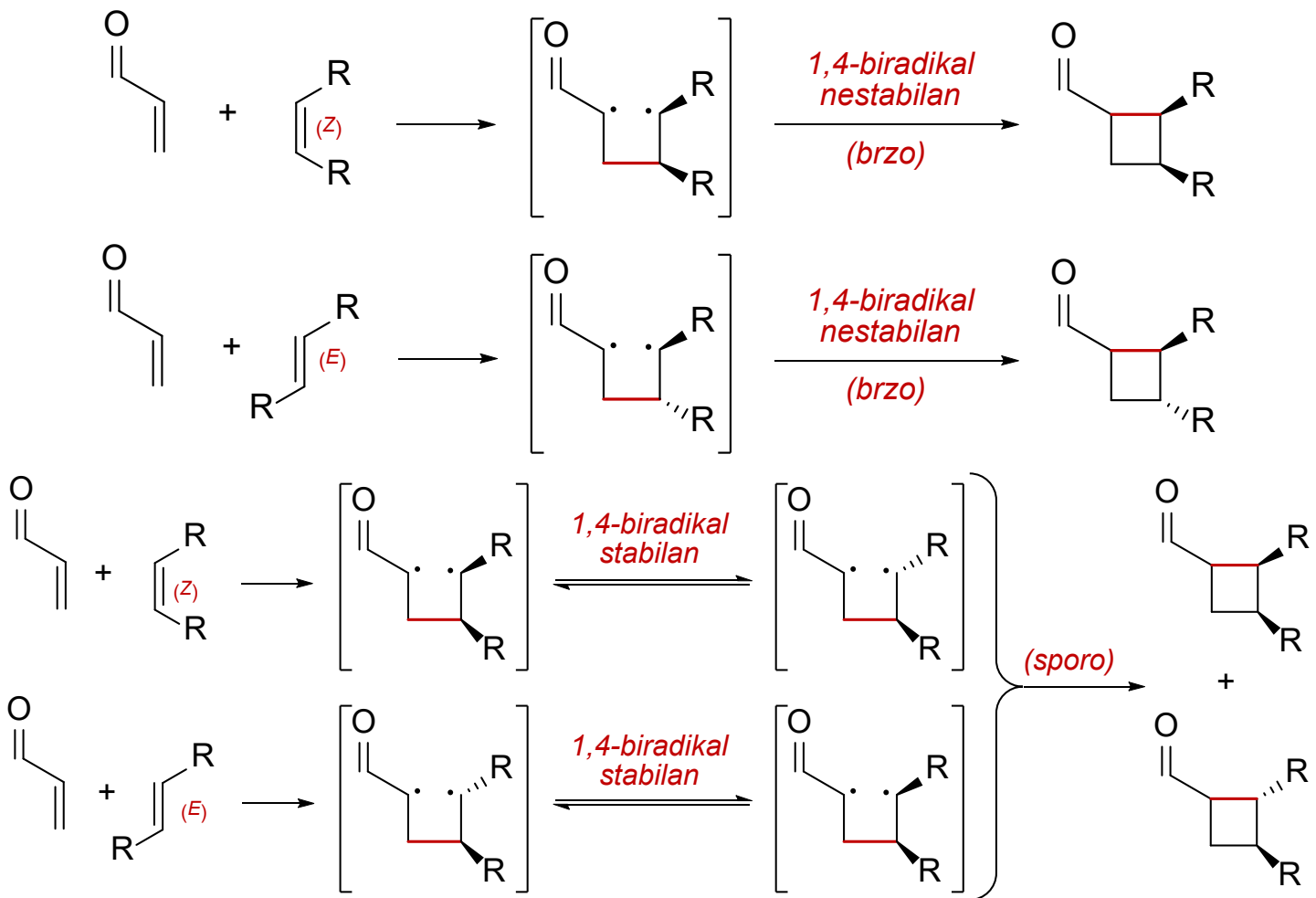

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- Stereospecifičnost: reakcija nije nužno stereospecifična, jer se odvija preko biradikala

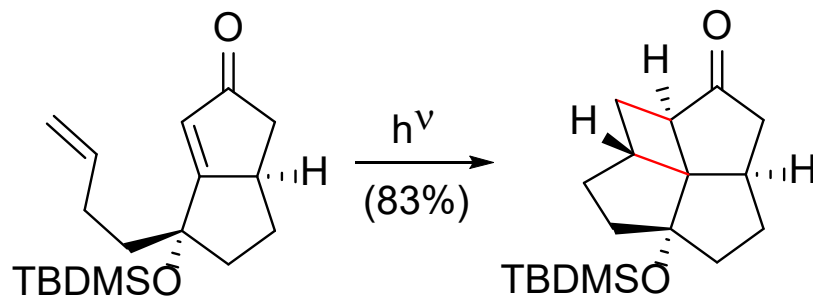
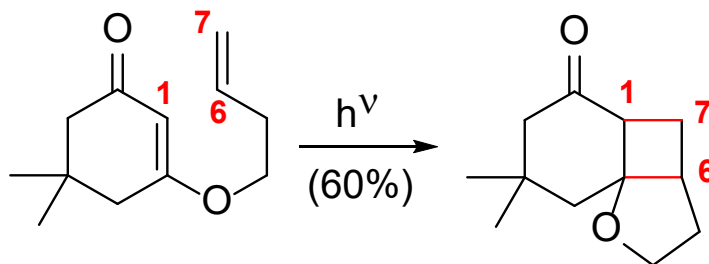

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- Intramolekulske reakcije (1,6-dieni)

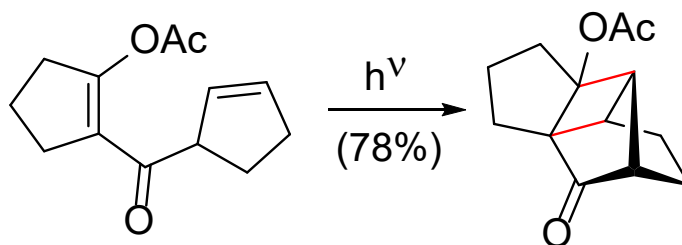
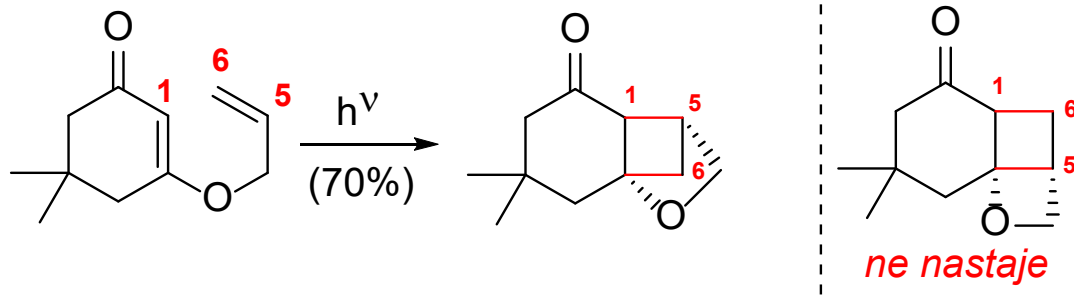
Synlett, **1997**, 231.

Cikloadicije

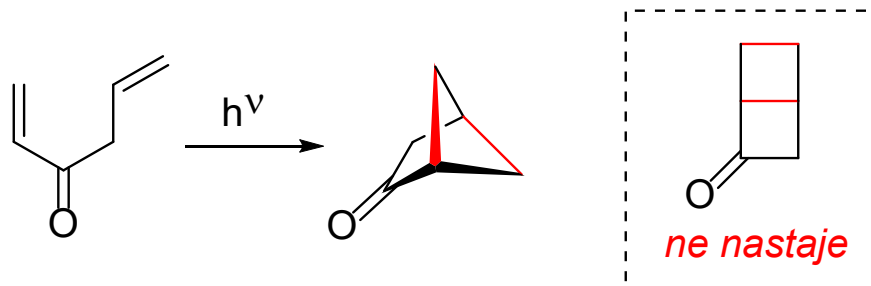
2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- Intramolekulske reakcije (1,5-dieni)

J. Am. Chem. Soc. **1979**, *101*, 7130.

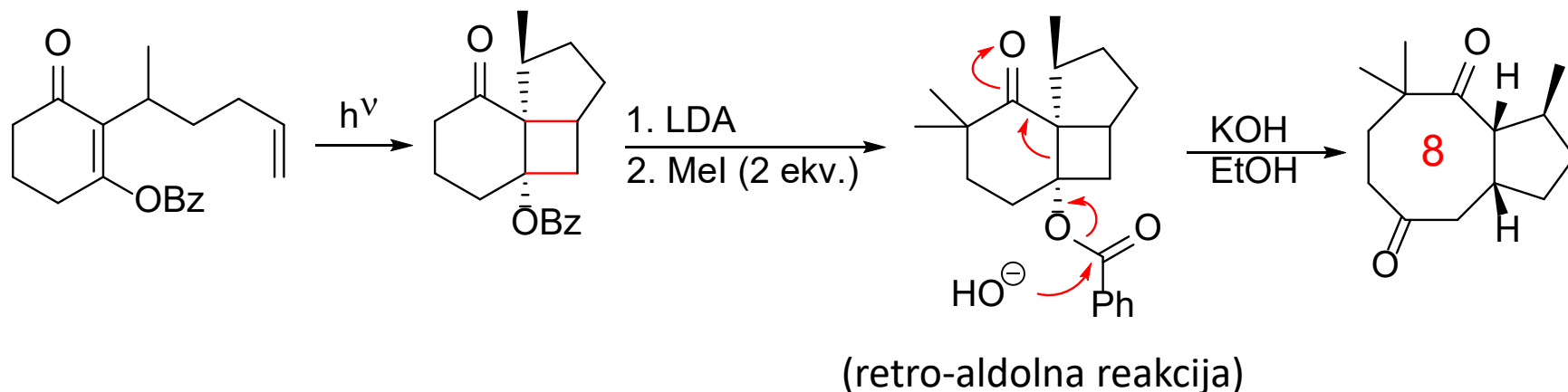
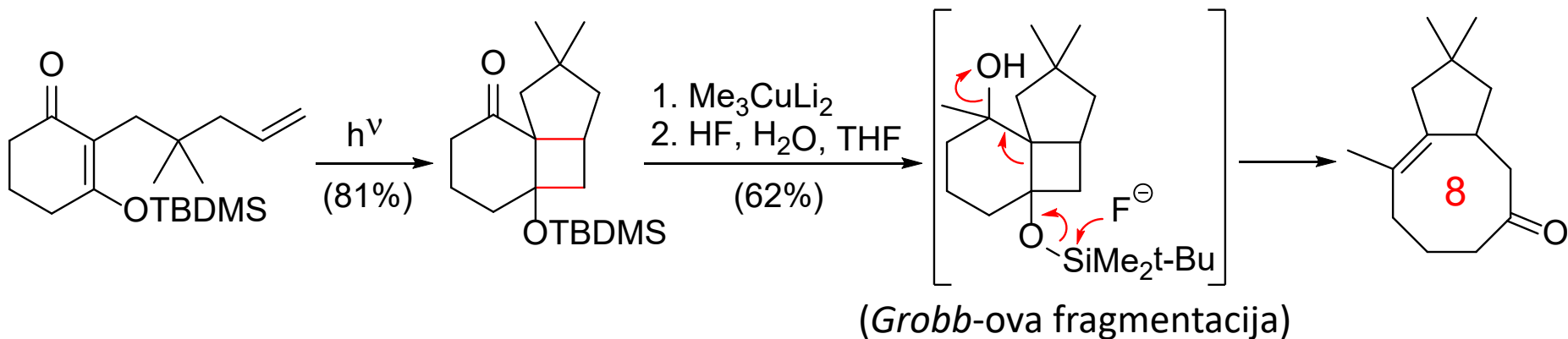

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.2. Reakcije enona sa alkenima (*De Mayo*-eva reakcija)

- fragmentacione transformacije proizvoda (dobijanje srednjih prstenova)

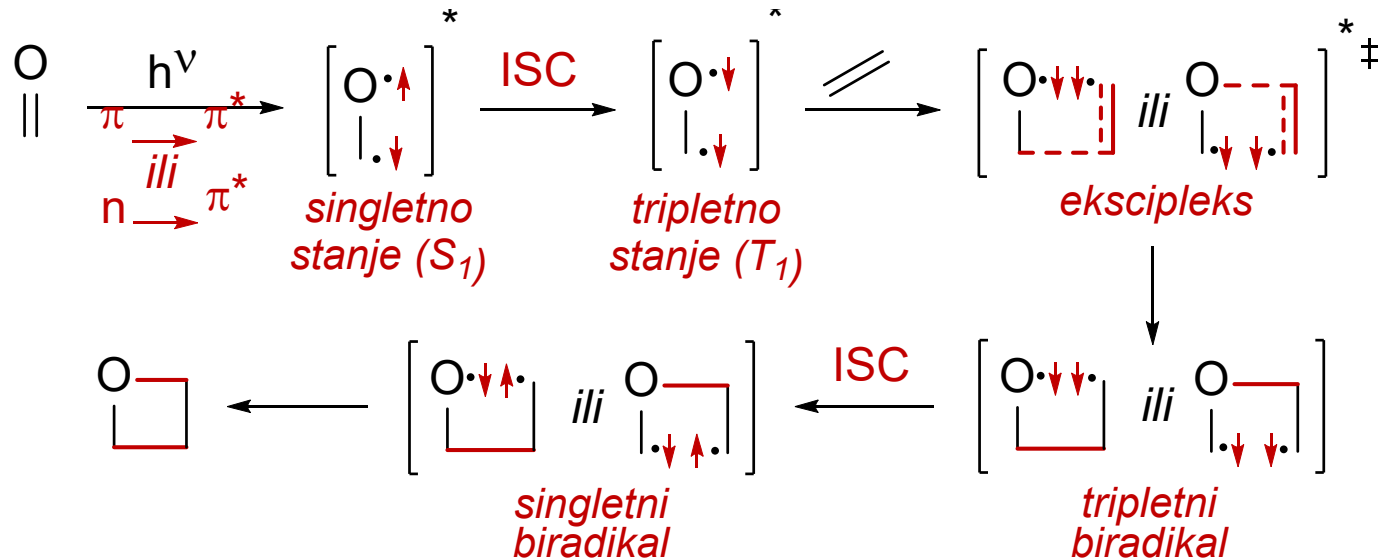

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.3. Reakcije karbonilnih jedinjenja sa alkenima (*Paterno-Büchi*-jeva reakcija)

Biradikalski mehanizam

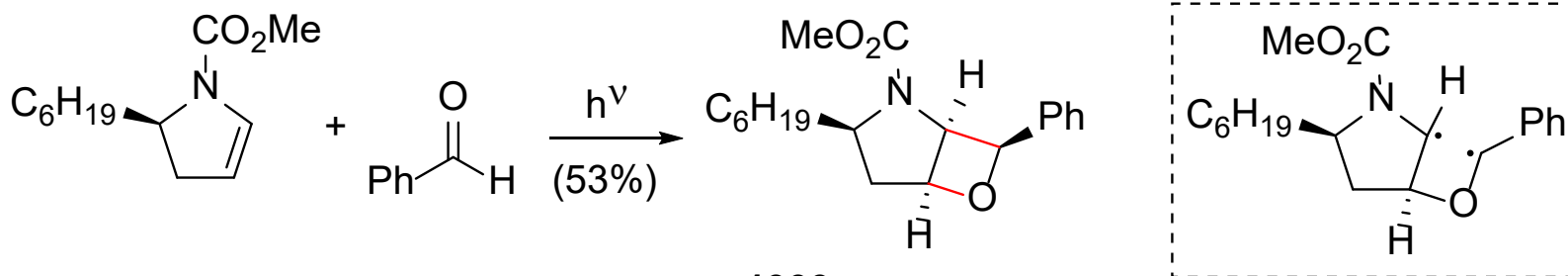
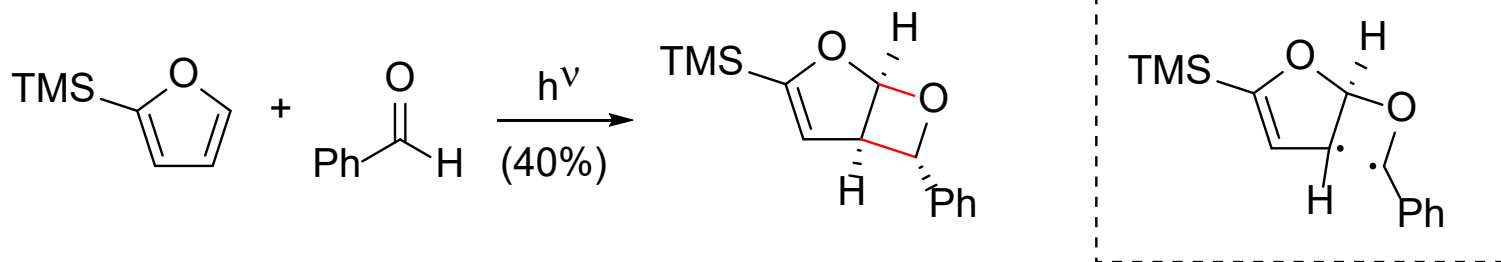
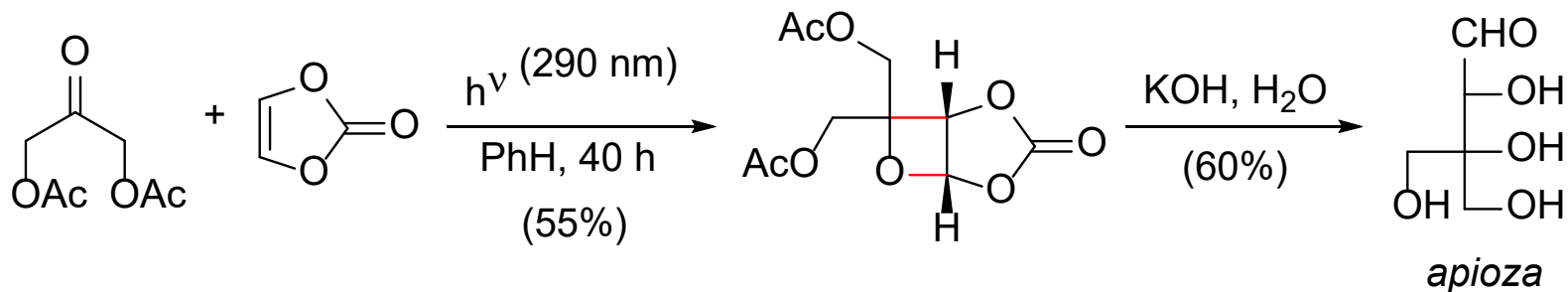
Regiohemijski i stereochemijski ishod reakcije diktira struktura najstabilnijeg biradikalskog intemedijera; odsustvo stereospecifičnosti

Cikloadicije

2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.3. Reakcije karbonilnih jedinjenja sa alkenima (*Paterno-Büchi*-jeva reakcija)

Intermolekulska reakcija

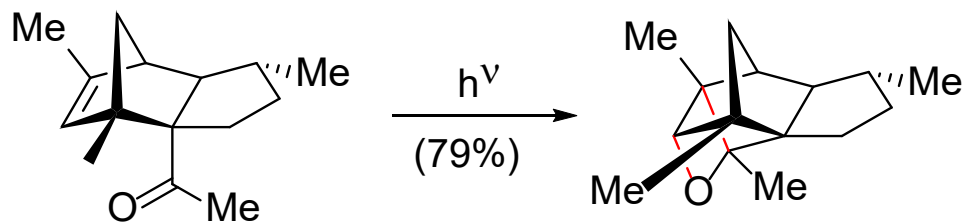
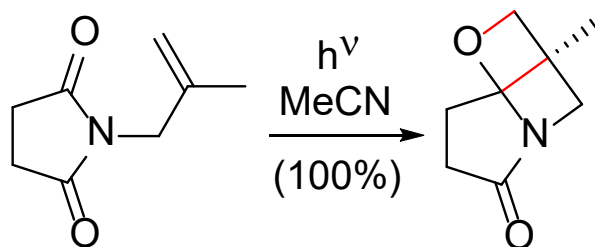

Cikloadicije

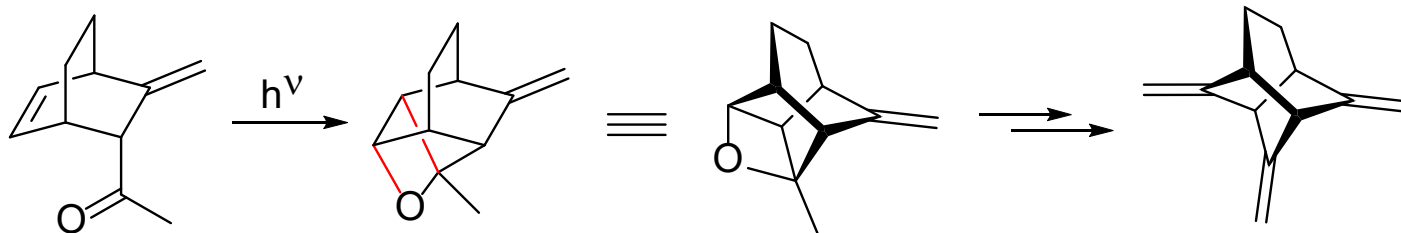
2.2. [2+2] cikloadicije: fotohemijske

2.2.3. Reakcije karbonilnih jedinjenja sa alkenima (*Paterno-Büchi*-jeva reakcija)

Intramolekulska reakcija (efikasnija)

Org. Lett. **2000**, 2, 2711-2712.

Liebigs Ann. Chem. **1995**, 357-364.